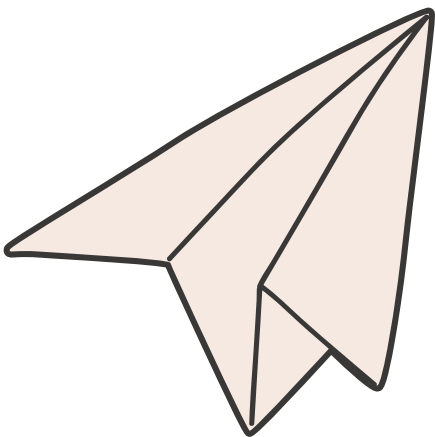

Výchova k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu.

Právo

Bystrík Šramel
Stanislav Michal
Martin Daško
1. vydanie
ISBN - 978-80-974655-6-8 (pdf)
ISBN - 978-80-974655-7-5 (epub)
Publikovanie:
Inštitút verejnej politiky, o.z.,
Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Vydavateľstvo:
Inštitút verejnej politiky, o.z.
Bučianska 4/A
917 01 Trnava
<https://ivp.fsvucm.sk/>

Grafická úprava
© StockInDesign by Erick Ragas
& Andrej Kóňa

Recenzenti

doc. JUDr. et PhDr. mult. Libor Klimek, PhD., Dr. h. c.
mjr. doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Publikácia vychádza ako súčasť riešenia projektu: KEGA 005UCM-4/2021 s názvom Tvorba učebných textov a učebných pomôcok k predmetu Občianska náuka z pohľadu výchovy k demokratickému občianstvu a kritickému mysleniu

Publikácia bola schválená Edičnou radou FSV UCM v Trnave

© všetky práva vyhradené

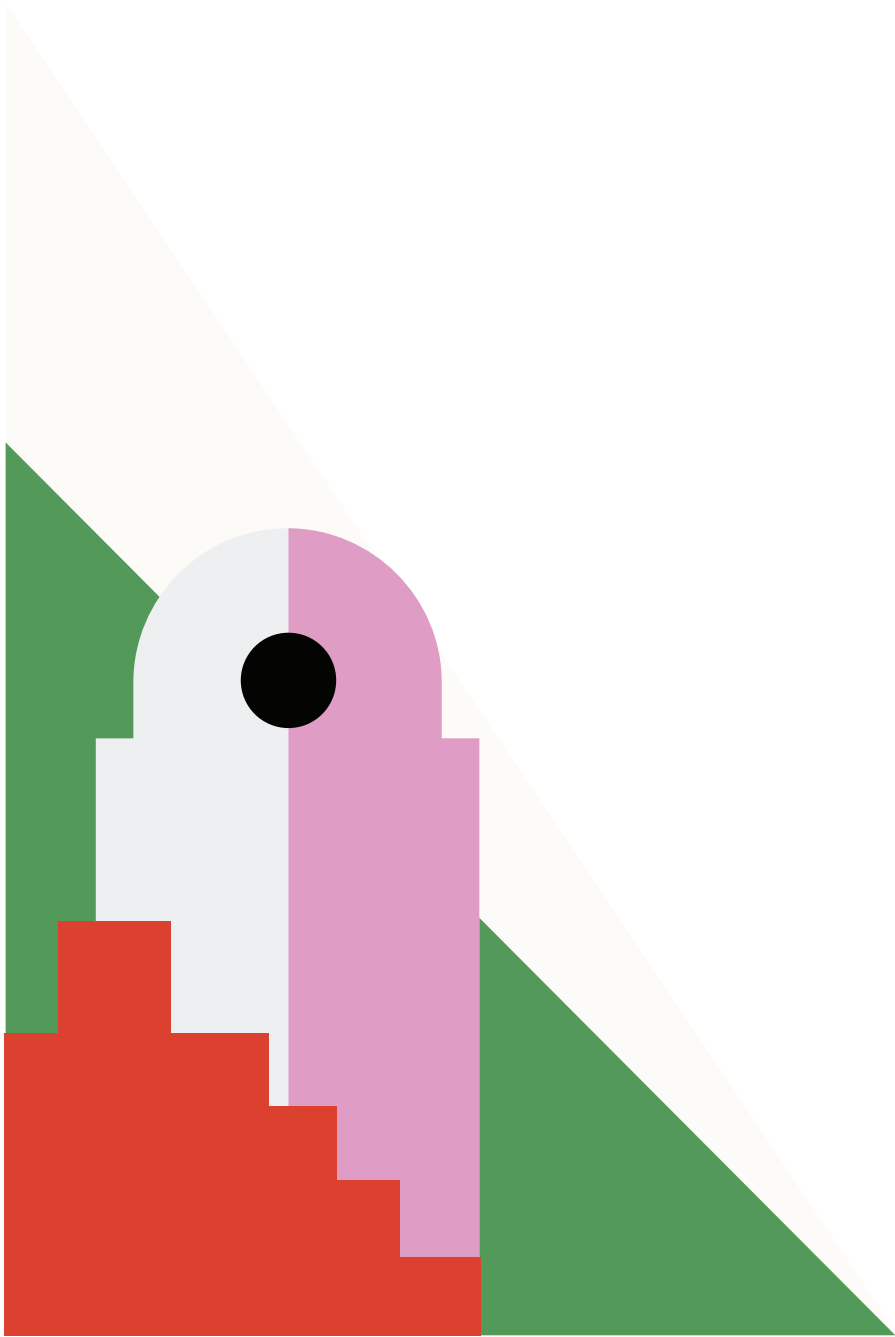
1. vydanie 2024

Elektronická verzia (pdf a epub)

-- www.fsvucm.sk --

ÚVOD	7
PRÁVO	11
ODVETVIA PRÁVA	29
RODINNÉ PRÁVO	41
TRESTNÉ PRÁVO	53
PRACOVNÉ PRÁVO	67
OBČIANSKE PRÁVO	77
ORGÁNY OCHRANY PRÁVA	105
LEGISLATÍVNY PROCES	169
ĽUDSKÉ PRÁVA A SYSTÉM ICH OCHRANY	183
KONTROLNÉ OTÁZKY	199
Bibliografia	211

ÚVOD

PRÁVO

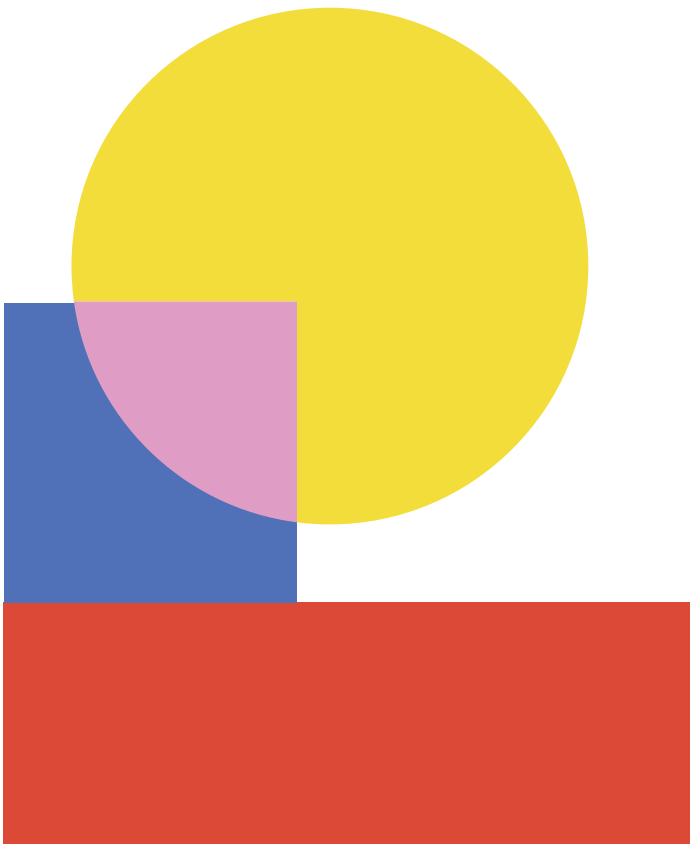
Právo ako súbor všeobecne záväzných pravidiel správania regulujúcich život jednotlivcov v spoločnosti možno považovať za prvok, bez ktorého je existencia a riadne fungovanie spoločnosti nemysliteľné.

Právo, právne normy, právna regulácia zabezpečujú, aby nedošlo k dezintegrácii spoločnosti a k vzniku mnohých neželaných javov, predovšetkým k narušeniu istoty ochrany a nedotknuteľnosti života, zdravia, majetku. V ostatnom období, sme však, svedkami mnohých útokov na základy právneho systému. Sme svedkami spochybňovania základných princípov fungovania právneho štátu, t. j. štátu, v ktorom vládcom nie je nejaký autokrat, príp. ozbrojená skupina osôb, ale v ktorom sú vládcom výlučne ústava a zákony. Spochybňovanie a verejné vyzývanie k nerešpektovaniu všeobecne záväzných právnych pravidiel však nemá dopad len na život konkrétnych jednotlivcov, ale aj na fungovanie celej spoločnosti. Postupné

oslabovanie dôvery a rešpektu v právo môže v konečnom dôsledku spôsobiť, že riešenie prípadných sporov v spoločnosti nebude realizované civilizovaným spôsobom s aplikáciou princípov spravodlivého riešenia sporov, ale s použitím hrubej sily. Pravda bude na strane toho, kto je silnejší, vplyvnejší, bohatší.

Z tohto dôvodu sme sa rozhodli na pôde Fakulty sociálnych vied UCM v Trnave pripraviť publikáciu určenú pre pedagógov a študentov stredných škôl, ako aj prvých ročníkov vysokých škôl, ktorej ambíciou je poskytnúť pomoc pri komunikácii všetkých dôležitých tém z oblasti práva v rámci výučby občianskej náuky a spoločenskovedných seminárov. Naším zámerom je tak zrozumiteľným a pre súčasnú generáciu prijateľným spôsobom vysvetliť a objasniť fungovanie základných právnych odvetví, umožniť spoznať základné právne inštitúty a načrtnúť fungovanie kardinálnych orgánov verejnej moci, bez fungovania ktorých demokratický a právny štát nedokáže fungovať. Zároveň chceme všetkých tých, ktorí prejavia záujem, inšpirovať k hlbšiemu záujmu o problematiku práva. Koniec-koncov, už v starovekom Ríme platilo úslovie „vigilantibus iura scripta sunt“ („práva patria len bdelym“).

Na konci publikácie nájde čitateľ aj zoznam použitých knižničných a legislatívnych zdrojov, ktoré ponúkajú hlbší pohľad do prezentovaných tém bezprostredne súvisiacich s právom, právnymi odvetvami, právnymi inštitútmi. Tento zoznam môže slúžiť aj ako inšpirácia pre prácu s relevantnými zdrojmi k rozličným otázkam práva nielen na hodinách občianskej náuky, ale aj v praktickom živote.

PRÁVO

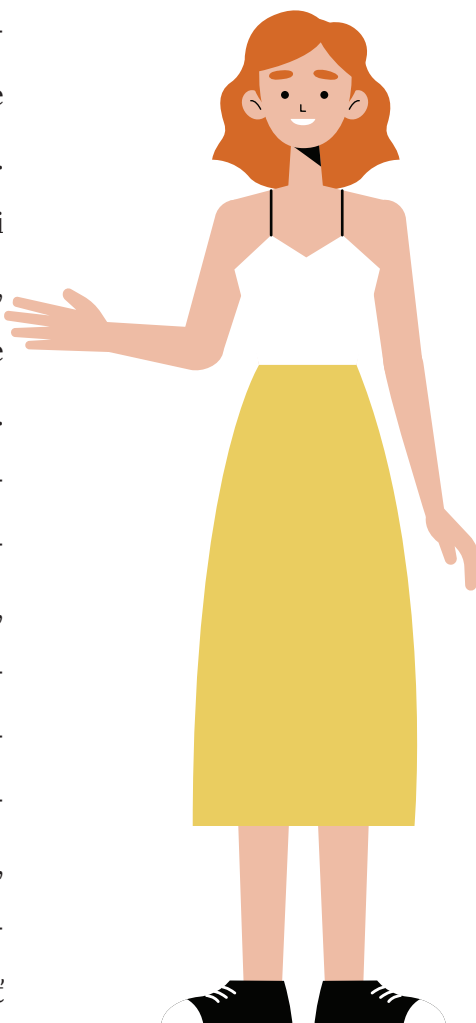
Život v každej spoločnosti je typický tým, že je regulovaný určitými normatívnymi systémami, ktoré riadia chod spoločnosti, ovplyvňujú život jej členov a pomáhajú zabráňovať vzniku konfliktov. Medzi takéto normatívne systémy radíme aj právo, resp. právny normatívny systém, ktorý pozostáva zo súboru rôznorodých a početných právnych noriem. Okrem právnych normatívnych systémov však život spoločností riadia a usmerňujú aj rôzne neprávne normatívne systémy, ktoré tvoria predovšetkým morálne normy, ale taktiež aj rôzne etické normy, kultúrne normy, politické normy a pod. Všetky tieto neprávne normy sa však od práva (právnych noriem) odlišujú, pričom, dá sa povedať, že právo má spomedzi nich veľmi špecifické črty a veľmi špecifické postavenie v spoločnosti (štáte).

Treba uviesť, že pojem morálna norma je normou spoločenskou, čo znamená, že sa na jej obsahu zhodla konkrétna spo-

ločnosť. Jej obsah sa primárne sústreďuje na posudzovanie dobra. Inak povedané, prostredníctvom morálnych hodnôt spoločnosť posudzuje konanie jej členov z hľadiska „dobrý“ alebo „zlý“. Morálne normy sú základným kompasom pre úročenie morálnych hodnôt každej spoločnosti, avšak normy nemusia byť vždy len morálne alebo právne ale môžu byť aj náboženské normy, estetické normy, etické normy. Človek ako tvor spoločenský sa postupne začal združovať do stále väčších a väčších celkov, čo znamenalo, že na relatívne malom priestore sa zdržiavalo viacero ľudí, ktorí mali rozličné morálne hodnoty a nastavenia. Od rodinného kruhu sa postupne združovaním vytvárali malé spoločnosti v podobe prvých osád až po prvé mestá a štáty. Takýto vývoj znamenal, že na jednom mieste sa nachádzali ľudia s rozličným vnímaním, svetonázorom a výchovou a preto zákonite prišlo ku konfrontácii morálnych hodnôt. V dôsledku toho sa morálne normy stále ťažšie a ťažšie presadzovali a akceptovali. Oddelenosť/odlišnosť právnych od neprávnych noriem vyplýva z toho, že právne normy sú obsiahnuté v tzv. prameňoch práva vo formálnom zmysle (napr. v právnych predpisoch), čiže v určitých špecifických zdrojoch, ktoré zahŕňajú iba právne normy, z toho, že právne normy

sú – na rozdiel od neprávnych noriem – vynútiteľné štátnou mocou (Vyšný, 2019).

Pre prežitie každej spoločnosti sú dôležité pravidlá. Pravidlá pôvodne vznikali jednoduchým procesom, kedy sa väčšina spoločnosti alebo spoločnosť ako celok dohodla, čo je pre nich dobré a čo im prináša škodu. Morálne normy každej spoločnosti vychádzajú z hodnotového systému, ktorý daná spoločnosť preferuje lebo ktorý si historicky osvojila. Právna norma odzrkadľuje požiadavku spoločnosti na konkrétny postup alebo konkrétne správanie, ktoré má chrániť konkrétnu hodnotu. Spoločnosť postupným vedeckým napredovaním a empirickými poznatkami dospela k záveru, že normy musia byť efektívne, vynútiteľné a, že ich tvorcom musí byť autorita, ktorá bude spoločensky uznávaná, nakoľko sa v minulosti často stávalo, že prichá-

dzalo k splývaniu právnych a neprávnych noriem. Toto splývanie pôsobilo značnú neistotu a chaos v spoločnosti. Avšak morálne normy nemajú vo svojej podstate efektívny systém vynútenia. V opačnom prípade systém noriem nemá opodstatnenie, nakoľko ich nikto nebude rešpektovať ani sa nimi riadiť. Preto sa morálne normy museli transformovať do právnych noriem, ktoré dali vzniknúť právu. Celsius, ako klasický rímsky právnik zo začiatku 2. storočia pred Kr. sa k pojmu právo vyjadril, že „**ius est ars boni et aequi**“, čo v preklade znamená, že právo je umenie dobra a slušnosti (Blaho, Haramia, Židlická, 1997). Tento proces sa v právnej rovine zavŕšil tzv. spoločenskou zmluvou. Spoločenská zmluva alebo tiež ústava znamená, že spoločnosť dospela k poznaniu, že si musí vytvoriť verejnú-štátnu moc alebo autoritu v prospech ktorej sa vzdá časti svojej slobody s cieľom dosiahnuť zabezpečenie slobody, ochrany, efektívnej správy vecí verejných. V prvotnom, prirodzenom stave ľudstva bol človek v podstate slobodnou bytosťou, ktorá sa riadila vlastným presvedčením ale takýto stav bez jasných pravidiel vytváral priestor, kedy život, zdravie a iné aspekty života neboli žiadnym spôsobom garantované pre nikoho a platilo pravidlo, že silnejší prežije. „*Takýto stav bol bojom*

všetkých proti všetkým (Protagoras), preto ľudia rezignovali na prirodzenú slobodu a rovnosť, dobrovoľne sa podriadili nárokom štátu. Teda zmluva, dohoda združila ľudí do štátu, ktorý je zhromaždením slobodných ľudí navzájom si garantujúcich bezpečnosť (Protagoras). Potreba poriadku, organizovanosti, bola teda základným dôvodom vzniku štátu (Kritias)“ (Krsková, 2002). Zatiaľ čo morálna norma má povahu nezáväzného odporúčania (vychádzajúca z historického poznania, náboženstva, tradície...), právna norma už predstavuje záväzné pravidlo správania sa. Pôvodcom právnej normy je verejná autorita - verejná moc, v súčasnosti spravidla štát, v minulosti kráľ, cisár.

Podobu a obsah právnej normy určuje vždy autorita, ktorej takúto právomoc spoločnosť alebo jej väčšina zverila. Významným rozdielom medzi morálnou normou a právnou normou je, že za právnou normou stojí verejná moc/štát, ktorý v rámci svojich kompetencií je oprávnený a schopný dodržiavanie právnych noriem efektívne vynucovať. Vynucovanie dodržiavania právnych noriem musí mať svoje pravidlá a postupy. V rámci kompetencií verejnej moci je však vynútenie štátom efektívne. Ďalším rozdielom je vo pred uznaná forma právnej normy. Právne normy musia byť

vždy v konkrétnej forme a podobe, zatiaľ čo morálne normy nemajú ustanovenú podobu. Štát spravidla osobitným zákonom určuje formu svojej normotvorby (ústava, ústavný zákon, zákon, všeobecne záväzný právny akt ...) ako aj jej procedurálny postup. Význam pre spoločnosť tkvie v tom, že v rámci určenia daných pravidiel vedia adresáti noriem, či daná norma má charakter právnej normy, teda všeobecne záväzného pravidla správania alebo ide o normu neprávneho charakteru. „Právne normy, v porovnaní s neprávny- mi systémami noriem, sa pokladajú za dôležitejšie najmä preto, lebo ich existencia je spojená so štátnou mocou a s jej uplatňovaním v činnosti štátnych orgánov a inštitúcií, akými sú parlament, vláda, hlava štátu, ministerstvá, súdy, polícia.“ (Prusák, 2001). Tento postup je podstatný v právnom štáte z hľadiska právnej istoty obyvateľov, a to tak, aby každý obyvateľ vedel, že ide o právnu normu, ktorú je povinný dodržiavať. Neprávne normy nemusia mať konkrétnu jednotnú podobu. Taktiež je podstatné, že právne normy vytvárajú právny poriadok, teda určitý systém vzájomne rovnosti podradenosti alebo nadradenosti. Súbor právnych si možno predstaviť ako určitý systém, ktorý sa označuje ako právny poriadok (Vyšný, 2019).

S normami práva súvisí aj termín právny monizmus. Právny monizmus v rámci jeho obsahu a účelu môžeme zdefinovať ako jav, pri ktorom v každej spoločnosti alebo štáte platí jeden právny systém na celej úrovni (v Slovenskej republike platí slovenský právny poriadok), zatiaľ čo v rámci morálnych noriem môže na každej spoločenskej úrovni platiť iný neprávny systém morálnych noriem (v Slovenskej republike na úrovni náboženstva existuje kresťanstvo, ateizmus, islam, na sociálnej úrovni to môže byť solidarita alebo naopak individualizmus).

Príklad

- **morálnej normy:** Policajt má zabezpečovať poriadok, bezpečnosť a pomáhať, chrániť, sudca má vystupovať ako nezávislá spoločenská autorita.
- **právnej normy:** Podľa zákona o Policajnom zbore policajt spolupôsobí pri ochrane základných práv a slobôd, najmä pri ochrane života, zdravia, osobnej slobody a bezpečnosti osôb a pri ochrane majetku, podľa zákona - Sudca je pri výkone svojej funkcie nezávislý a zákony a iné všeobecne

záväzné právne predpisy vykladá podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia; rozhoduje nestranne, spravodlivo, bez zbytočných prietahov a len na základe skutočností zistených v súlade so zákonom.

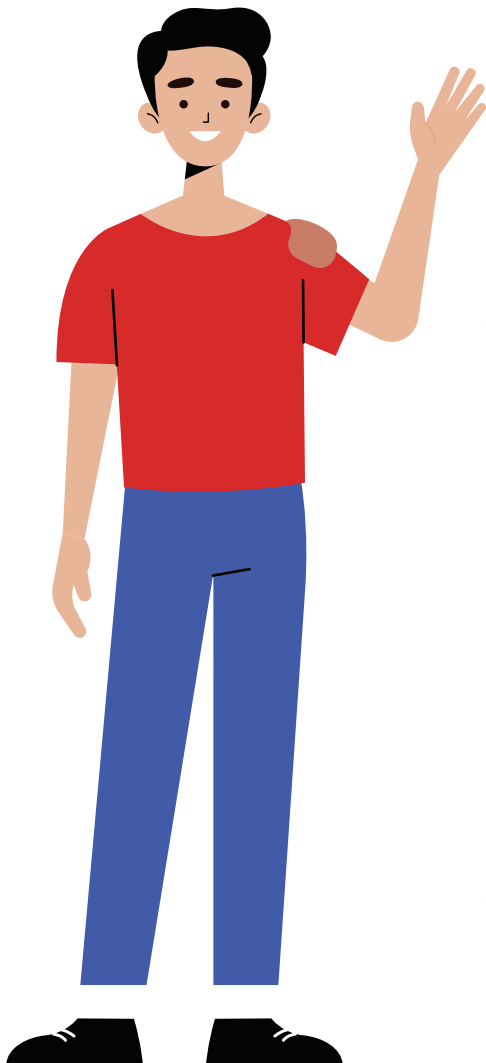
- **náboženskej normy:** Nepreriekneš krivého svedectva proti blížnemu svojmu.
- **kultúrno-historickej normy:** Muž požiada ženu o ruku pred uzatvorením manželstva, na prvého mája postaví máj pred dom svojej lásky.

Treba uviesť, že právo je bezprostredne späté so štátom. V štáte a spoločnosti sa v priebehu historického vývoja vyvinuli rôzne formy štátov. Na základe existujúceho politického režimu, resp. spôsobov výkonu verejnej moci rozlišujeme dva základné typy štátov, a to právny štát a policajný štát. V policajnom štáte štátne orgány disponujú širokou mierou voľnej úvahy, ktorú využívajú na potláčanie slobody prejavu, združovania či zhromažďovania, na represie voči predstaviteľom politickej opozície, na zastrašovanie občianskej spoločnosti a potláčanie prejavov jej autonómie. Takisto je pre policajné štáty typickou centralizácia moci, aktívne a pervazívne zásahy štátu do ekonomického

života, odkazy na prioritu vágne definovaného verejného blaha pred právami a slobodami občanov, všetko s cieľom zabezpečiť mocenskú sebazáchovu a reprodukciu súčasného establišmentu. Paradoxom policajného štátu je fakt, že hoci jeho hlavnou motiváciou je poriadok a stabilita režimu, občania sa len vo veľmi malom rozsahu môžu spoľahnúť na právnu istotu. Práve široký priestor pre svojvôľu orgánov, ktoré právo vykonávajú, vedie k neistote ohľadom obsahu povinností, ktoré štát na ľudí kladie, a tiež ohľadom sankcií, ktoré im za neposlušnosť hrozia (Procházka & Káčer 2013: 49-50). Právny štát ako koncept v rámci európskych podmienok vznikol podľa právnej teórie niekedy v rozmedzí 18 a 19 storočia, pričom bol protikladom policajnému štátu. Právny štát vychádza z princípu, že štátna moc je limitovaná, čo znamená, že štátne orgány môžu postupovať len a len na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobe, ktorý ustanoví zákon a taktiež z nej vyplýva, že nezastupiteľnú úlohu majú občianske slobody v takej podobe, aby občanom bolo v rámci právne poriadku dovolené čo najviac ale zároveň mali obmedzenia vychádzajúce z ústavy či zákonov. Konceptia právneho štátu sa taktiež spája s požiadavkou del'by štátnej moci, s myšlienkou spoločenskej

zmluvy a zakotvenia a rešpektovania ľudských práv.

Jednou z podmienok existencie právneho štátu je aj právna istota. Právna istota znamená, určitú možnosť predvídania konania a rozhodnutia štátneho orgánu v konkrétnej veci a zároveň ide aj o právnu istotu v normotvorbe. Úlohou

štátu je to aby bolo zabezpečené dodržiavania platného práva (súkromného aj verejného). Tento stav sa dosiahne efektívnym aplikovaním sankcií a štátnomocenského donútenia. Tieto dve zložky tvoria základ systému ochrany práva. V právnom štáte musia existovať právne záruky ochrany práva. Tieto záruky sa označujú ako právom ustanovené spôsoby zabezpečenia realizácie práva štátnymi orgánmi.

Medzi princípy právneho štátu teda môžeme zaradiť (Brörtl, Dobrovičová, Kanárik, 1997):

1. záruky základných práv a slobôd,

2. legitimita a legalita,
3. suverenita ľudu,
4. deľba moci,
5. vzájomné brzdy a rovnovážnosť moci,
6. právna istota.

Medzi ďalšie znaky môžeme zaradiť napríklad právo na spravodlivý proces. Právo na spravodlivý proces má dve základné časti. Prvou je procesnoprávna. Tá spočíva v tom, že proces bude uskutočnený v medziach zákonnosti, spravodlivosti, slušnosti. Druhou je hmotnoprávna. Tá spočíva v tom, že proces sa uskutoční bez ohrozenia nezákonnými zásahmi štátu. Ďalším znakom je napríklad viazanosť štátu platným právom. To znamená, že štát sa bude pri konaní držať ústavy, ústavnými zákonmi, zákonmi. Dodržiavanie ústavnosť štátom znamená, striktné dodržiavanie ústavy, ústavných zákonov ale znamená to aj právo na ústavu, ktorá zabezpečí základné práva a slobody a zakotví demokratickú štruktúru štátnej moci. Kontrola ústavnosti sa uskutočňuje parlamentnou kontrolou, súdnou kontrolou. Myšlienka limitácie verejnej moci sa realizuje aj prostredníctvom ústavy. V rámci ústavy limitovanie môže byť v tom, že sa zakotví

zákaz uplatňovať určitú právomoc, vymedzení sa dovoľné právomoci, rozdelia sa právomoci medzi rôzne orgány, rozhodovať, či štátna moc postupuje v súlade so zákonom najmä súdnictvu.

V právnom štáte je teda nevyhnutné, aby každý orgán verejnej moci vo svojej právno-aplikačnej činnosti, resp. právotvornej činnosti rešpektoval systém hierarchického usporiadania právnych predpisov podľa ich právnej sily. To znamená, že v prípade prijímania právneho predpisu nesmie dôjsť k situácii, keď by bol právny predpis nižšej právnej sily v rozpore s právnym predpisom vyššej právnej sily. V opačnom prípade je to totiž dôvod na zrušenie platnosti takéhoto predpisu. Z článku 125 ústavy SR možno vyvodíť nasledovné hierarchické usporiadanie všeobecne záväzných právnych predpisov v SR, t. j. usporiadanie právnych predpisov podľa stupňa ich právnej sily (od najvyššieho po najnižší):

1. ústava a ústavné zákony, výsledky platného celoštátneho referenda,
2. medzinárodné zmluvy, s ktorými NR SR vyslovila súhlas a ktoré bo ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom,

3. zákony,
4. medzinárodné zmluvy vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, nariadenia vlády, všeobecne záväzné právne predpisy ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a všeobecne záväzné nariadenia obcí a vyšších územných celkov vydané vo veciach územnej samosprávy a na plnenie úloh, vyplývajúcich samospráve zo zákona,
5. všeobecne záväzné právne predpisy miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzné nariadenia obcí a vyšších územných celkov, vydané vo veciach prenesenej štátnej správy.

Kontrolné otázky

Právny monizmus znamená, že:

- a) v každej spoločnosti alebo štáte platí jeden právny systém na celej úrovni (v Slovenskej republike platí slovenský právny poriadok),
- b) v každej spoločnosti alebo štáte platia minimálne dva právne systémy na celej úrovni,
- c) v každej spoločnosti alebo štáte neplatí žiadny právny systémy.

Dôležitým rozdiel medzi morálnou a právnou normou je, že:

a) za právnou normou stojí verejná moc/štát, ktorý v rámci svojich kompetencií je oprávnený a schopný dodržiavanie právnych noriem efektívne vynucovať,

b) morálna norma na rozdiel od právnej je pre všetkých záväzná a vynútiteľná štátom,

c) nie je rozdiel medzi morálnou a právnou normou.

Podobu a obsah právnej normy určuje:

a) výlučne advokáti v spolupráci s notármi,

b) vždy autorita, ktorej takúto právomoc spoločnosť alebo jej väčšina zverila,

c) výlučne súdna moc.

Právne normy vytvárajú:

a) súdne rozhodnutia,

b) trestné oznámenia,

c) právny poriadok, teda určitý systém vzájomne rovnosti podradenosti alebo nadradenosti.

Podľa usporiadania právnych predpisov podľa stupňa ich právnej sily (od najvyššieho po najnižší) sú najvyšším práv-

nym predpisom:

- a) pokuty,
- b) ústava a ústavné zákony, výsledky platného celoštátneho referenda,
- c) notárska zápisnica.

Príklad

Martin bol zaľúbený do Lucie. Od rodičov a starých rodičov počul, že ak sa chce uchádzať o lásku a ruku Lucie musí jej postaviť na prvého mája máj pred dom. Taktiež mu bolo povedané, že musí o ruku požiadať otca Lucie a ten mu musí dať súhlas, aby si ju mohol vziať za ženu. Aj keď Martin nepostaví máj pred domom Lucie ani keď mu jej otec nedá súhlas Martin si Luciu môže vziať za ženu, nakoľko podmienky, ktoré si vypočul od rodinných príslušníkov majú charakter ľudovej tradície. Ak bude Lucia súhlasiť so svadbou, potom môžu uzatvoriť platné manželstvo bez ohľadu na ľudové tradície, teda ich nedodržanie nemá vplyv na právny úkon uzatvorenia manželstva. Martin a Lucia musia splniť podmienky ustanovené zákonom pre platné uzatvorenie manželstva.

ODVETVIA PRÁVA

Podľa právnej teórie sa rozlišuje právny systém z hľadiska vertikálneho a horizontálneho členenia. Vertikálna línia systému práva na Slovensku sa skladá z právnych predpisov rôznej právnej sily. Ich vertikálne usporiadanie vyjadruje vzťah nadriadenosti a podriadenosti jednotlivých právnych predpisov.

„Z hľadiska hierarchických väzieb medzi normami rôznej právnej sily je dôležité, že norma vyššej právnej sily určuje aj obsah normy nižšej právnej sily, vďaka čomu môže v právnom systéme existovať skutočná vnútorná jednota, nerozpornosť právnych noriem. Rôzny stupeň sily noriem sa prejavuje aj v odlišných názvoch normatívnych právnych aktov, ktoré ich vyjadrujú.“(Prusák, 2001). Z hľadiska vertikálneho členenia sa normatívne právne akty členia nasledovne (Ibid.):

1. Ústava, ústavné zákony, medzinárodné zmluvy a výsledky referenda so silou ústavného zákona

2. Zákony, medzinárodné zmluvy, výsledky referenda so silou zákona a normatívne právne akty so silou zákona
3. Iné druhy normatívnych aktov, najmä exekutívy so silou zákona
4. Nariadenia vlády
5. Vyhlášky, opatrenia, výnosy a „správne nariadenia“ orgánov miestnej samosprávy a miestnych orgánov štátnej správy
6. Všeobecne záväzné nariadenia miestnej samosprávy
7. Organizačné akty

Postavenie vyššie uvedených právnych predpisov v rámci hierarchie právnej sily právnych predpisov je podmienená aj autorom, teda orgánom, ktorému bola zverená právomoc ho vydávať. Inak povedané, právne predpisy majú rôznu právnu silu, pretože ich vydávajú orgány štátu, ktoré má v štruktúre orgánov verejnej moci rôzne postavenie.

Z hľadiska horizontálneho členenia, teda v rámci jedného stupňa právnej sily poznáme právnu normu ako najmenšiu jednotku právneho poriadku. Ide o jedno pravidlo správania sa. Potom nasleduje právny predpis, ktorý obsahuje viacero právnych noriem a označuje sa ako napríklad zákon, naria-

denie a iné. Posledným je odvetvie práva, ktoré vystupuje v hierarchii ako samostatný a ucelený celok právnych predpisov. Právne odvetvia sú samostatné ucelené právne celky, súbory právny noriem, ktoré upravujú rovnakú skupinu spoločenských vzťahov. Základným právnym odvetvím v podmienkach slovenského právneho poriadku je odvetvie súkromného práva (ktoré reprezentuje napríklad občianske právo, rodinné právo, pracovné právo a iné) a odvetvie verejného práva (trestné právo, správne právo, ústavné právo). Treba uviesť, že medzi odvetviami verejného práva a odvetviami súkromného práva sú významné rozdiely. Tie vidíme predovšetkým v nasledovnom:

1. Normy verejného práva sú v zásade normami kogentnými, t. j. normami, pri ktorých je vylúčené, aby sa subjekty právneho vzťahu odchýlili od pravidla, ktoré je v týchto normách uvedené, a to ani v prípade dohody všetkých účastníkov právneho vzťahu. Určujú teda povinnosti, príkazy a zákazy. Pre súkromné právo sú charakteristické dispoziatívne právne normy, t. j. je tu prítomná sloboda rozhodovania jednotlivcov o vlastných záležitostiach, ich súkromná autonómia, možnosť slobodne uvážiť, aký bude obsah právneho vzťahu.

2. Rozdielne postavenie subjektov. „Pre odvetvie patriace do systému verejného práva je charakteristické, že sa medzi subjektmi týchto právnych vzťahov uplatňuje princíp nadriadenosti a podriadenosti vyplývajúci z toho, že jeden subjekt zo subjektov disponuje verejnou donucovacou zvrchovanou mocou voči inému subjektu.“ (Lazar a kol., 2018). Inak povedané, platí, že jeden subjekt disponuje mocou, ktorou si vie vynútiť určité správanie od druhého subjektu. Takýto vzťah je zväčša v situácii, kedy jedným zo subjektov v takomto vzťahu je štát-verejná moc. Medzi odvetvia verejného práva v podmienkach slovenského právneho poriadku patrí napríklad trestné právo, finančné právo, ústavné právo, správne právo. Práve donútenie je aspekt, ktorý vytvára vzťah nadriadenosti a podriadenosti medzi subjektami. Štát disponuje oprávnením na základe zákona a spôsobom ustanoveným zákonom ukladať jednostranne povinnosti podriadeným subjektom alebo im ukladať práva. **„Naproti tomu súkromné právo je vo všeobecnosti osnované na zásadách rovnosti a na súkromnej autonómii subjektov súkromnoprávných vzťahov.“** (Lazar a kol., 2018). V takomto vzťahu ide o rovnosť subjektov, čiže medzi zúčastnenými subjektami absentuje právomoc ukla-

dať povinnosti alebo práva. Z tohto dôvodu sa spory, ktoré vzniknú medzi subjektami súkromného práva riešia na nezávislom súde. Súkromná autonómia znamená, že subjekty na rozdiel od verejného práva sa môžu rozhodnúť, či vstúpia do právneho vzťahu alebo nie. Medzi odvetvia súkromného práva patria napríklad (rodinné právo, občianske právo, pracovné právo, obchodné právo).

3. Rozdiel vidíme tiež v povahe sankcií. V oblasti súkromného práva sa používajú najmä sankcie reparačné, reštitučné a satisfakčné. Účelom sankcií tejto skupiny je nahradiť škodu, ktorá vznikla protiprávnym konaním. V oblasti verejného práva sa uplatňujú represívne sankcie. Reparačné sankcie sa uskutočňujú „reparovaním“ porušenia práva, v dôsledku ktorého vznikla majetková (materiálna) ujma (škoda). Reparovanie spôsobenej ujmy plnením sekundárnej povinnosti nahradiť škodu sa uskutočňuje relatívnu náhradou, prostredníctvom peňazí ako všeobecného ekvivalentu. Ak však o to poškodený požiada a ak je to možné a účelné, uhradza sa škoda uvedením do predošlého stavu, ktoré tvorí podstatu reštitučných sankcií. Satisfakčné sankcie (zadosťučinenie) sa uplatňujú pri spôsobení nemajetkovej ujmy, pri neoprávnenom zásahu do osobnostných

práv jednotlivca, jeho cti a dôstojnosti, ako aj za vytrpenie bolesti. Represívne sankcie sa používajú najmä v trestnom, správnom, finančnom práve či v iných oblastiach verejného práva. Podstatou represívnej sankcie je trest alebo ochranné opatrenie (Prusák, 2001). Systém represívnych sankcií

pozostáva z rôznych druhov trestov (napr. trest odňatia slobody, trest prepadnutia majetku, trest povinnej práce a pod.)

Jednotlivé právne odvetvia sú tvorené právnymi predpismi. Právny predpis je termín, ktorý označuje viacero právnych noriem „ napríklad zákon, nariadenie, vyhláška . Najmenšou jednotkou je právna norma ako všeobecne záväzné pravidlo správania. „Normy sú v rámci systému usporiadania jednak podľa stupňa právnej sily vertikálne (hierarchicky) a jednak horizontálne, ako aj podľa iných kritérií.“ (Prusák, 2001).

Platné pozitívne právo je právo, ktorého autorom je štát a má štátom predpísanú

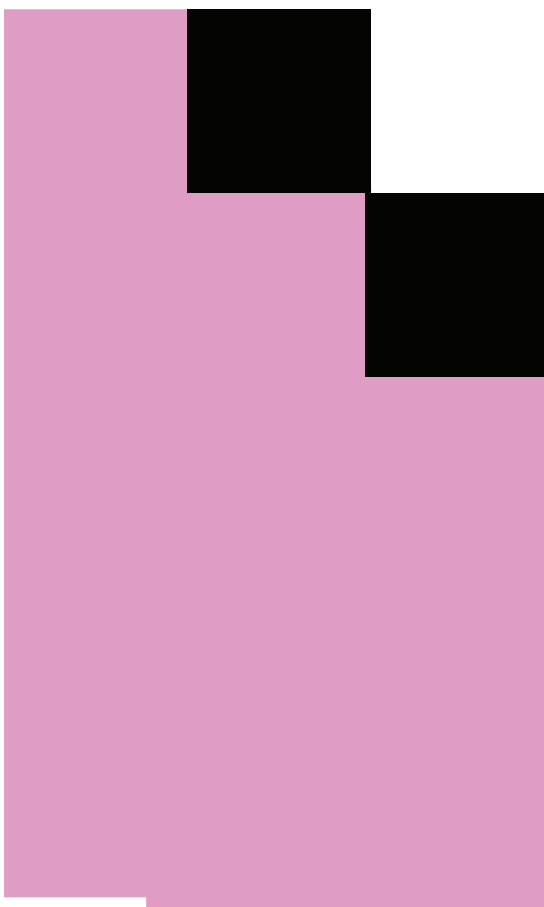
formu a naturálne právo je dané z ľudskej prirodzenosti a

pramení z ľudskej podstaty.

Treba dodať, že súbor všetkých platných právnych noriem, ktoré na seba nadväzujú a sú vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti, označujeme pojmom **právny poriadok** alebo systém práva. Každý právny poriadok je tvorený prameňmi práva. „Prameňmi poznania dejín slovenského práva sú všetky tie skutočnosti, ktoré samy alebo v spojení s inými skutočnosťami umožňujú poznanie práva, ktoré platilo v minulosti.“ (Luby, 2002). Právny poriadok tvoria materiálne pramene práva alebo formálne pramene práva. Pod materiálým prameňom práva treba rozumieť akúkoľvek skutočnosť, ktorá buď priamo alebo nepriamo ovplyvňovala vznik práva ale nie jeho formu (napríklad ekologické, geografické, prírodné, technokratické, umelecké, ekonomické, politické skutočnosti). Formálne pramene práva sú napríklad zákony, nariadenia, privilégia, právna obyčaj, teda ide o tie skutočnosti, ktoré prispeli nie len k vzniku práva ale aj k jeho forme.

Medzi najstaršie pramene práva sa radia napríklad **Chamurapiho zákonník** - mezopotánskeho starovekého súkromného práva, **Urnamové zákony**- obsahovali katastrálny zoznam, rodinné/manželské právo, dedičské právo, vlast-

nícke právo, pramene egyptského starovekého súkromného práva **Bokchorisov zákonník** - upravoval majetkové právo - vlastnícke právo, záväzkové právo, obchodné právo, Pramene aténskeho starovekého súkromného práva **Dra-konove zákony**. Boli v podstate spísaním obyčajového práva, pričom obsahovali aj doplnenie tohto práva jeho aplikáciou v súdnej praxi. Pramene antického súkromného práva v Sparte **Lykurgova ústava**. Pramene súkromného práva v germánskych štátoch (barbarských ríš) **leges barbarorum** - germánske alebo barbarské, ktoré boli vytvorené pre germánske obyvateľstvo; zákonníky bez rímskych prvkov - **leges romanum barbarorum** - pre rímske obyvateľstvo; Obyčajové právo bolo spísané do barbarských právd - Alemanská, Bavorská, Brugundská, Ripuárska, Saská, Kapitularie vo Franskej ríši.

Kontrolné otázky

Súbor všetkých platných právnych noriem, ktoré na seba nadväzujú a sú vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti, označujeme pojmom:

- a) zbierka verejných listín,
- b) právny poriadok alebo systém práva,
- c) zoznam právny úkonov.

Jednotlivé právne odvetvia sú tvorené:

- a) právnymi predpismi,

- b) dodatkami k zmluve,
- c) prílohami k žalobe.

Odvetvie práva charakterizujeme ako:

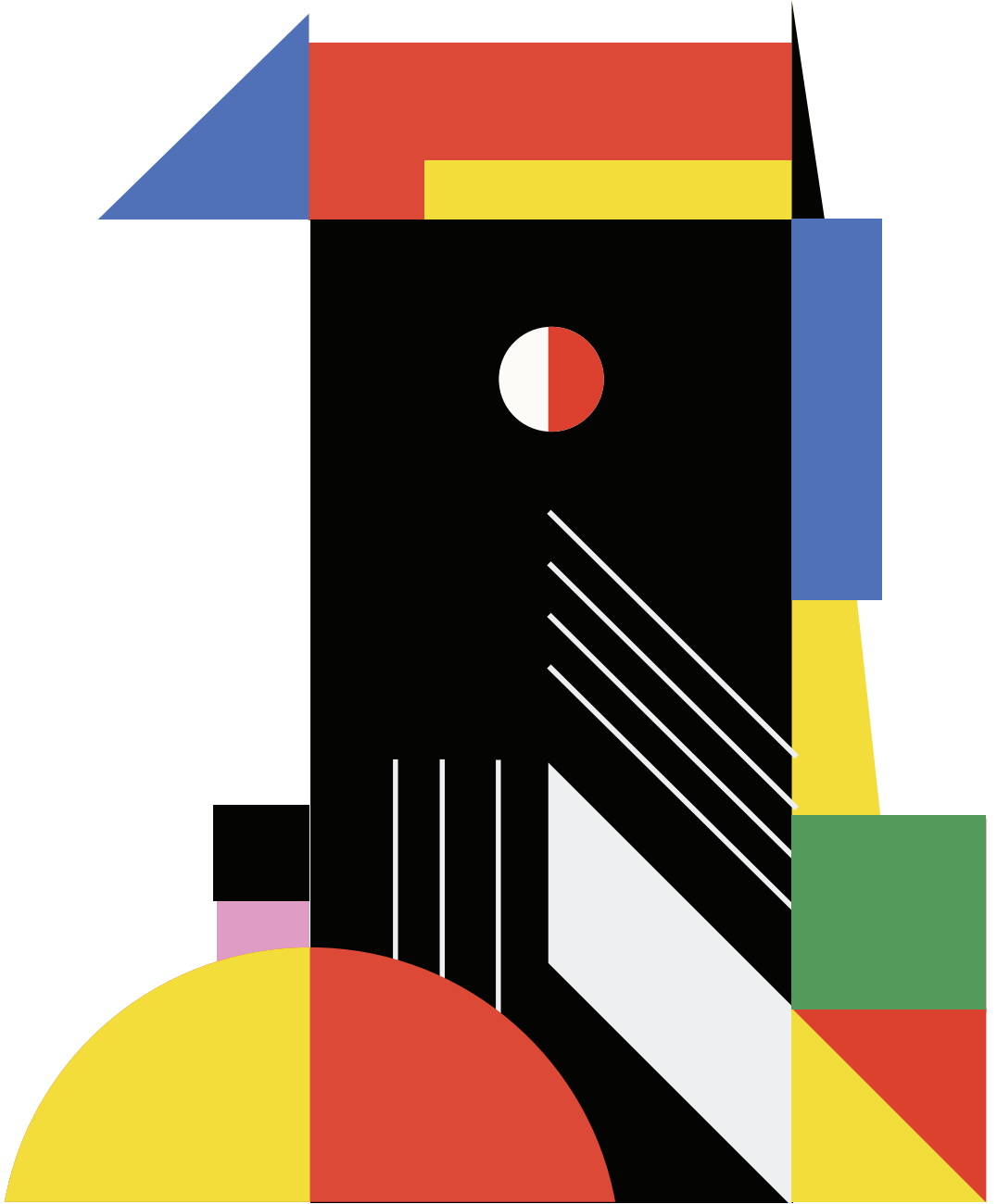
- a) samostatný a ucelený celok právnych predpisov,
- b) časť, ktorá vzniká pri delení zmlúv,
- c) ako poddruh súdnych rozhodnutí.

Medzi najstaršie pramene práva radíme napríklad:

- a) občiansky zákonník,
- b) ústavu Slovenskej republiky,
- c) Drakonove zákony, Chamurapiho zákonník.

Formálne pramene práva sú napríklad:

- a) zákony, nariadenia, privilégia, právna obyčaj, teda ide o tie skutočnosti, ktoré prispeli nie len k vzniku práva ale aj k jeho forme,
- b) kúpne zmluvy,
- c) rozhodnutia v priestupkovom konaní.

RODINNÉ PRÁVO

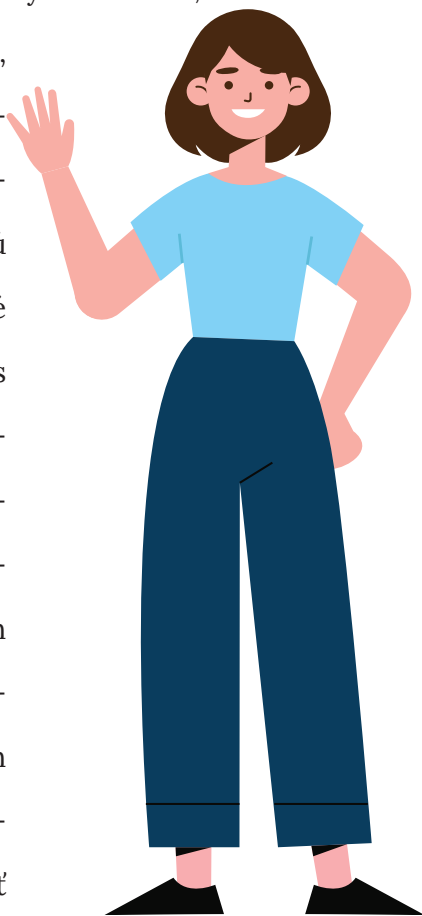
PRÁVO

Rodinné právo je neodmysliteľnou súčasťou právneho poriadku. Ide o odvetvie práva, ktoré je „ľudom najbližšie“, nakoľko sa týka každého z človeka. Rodina je najzákladnejšou bunkou spoločnosti a spája ľudí, ktorí sú navzájom spojení, či už manželským, rodičovským alebo iným príbuzenským vzťahom. Ako už bolo vyššie uvedené v rámci podmienok slovenského právneho poriadku patrí rodinné právo do odvetvia súkromného práva, konkrétne do občianskeho práva. „Zaradenie rodinného práva priamo do predmetu občianskeho práva, ako aj do základnej občianskoprávnej úpravy je odôvodnené súkromnoprávnou povahou rodinných vzťahov a ich organickou spätosťou a prelínaním sa s ostatnými súkromnoprávnymi vzťahmi, najmä s osobnými a dedičskými.“ (Lazar a kol., 2018).

Rodinné právo, ktoré poznáme v súčasnosti je výsledkom vplyvov historického vývoja, spoločenského vnímania, rôznych právnych poriadkov, ideológií a politických smerov ale aj náboženstva. Od starého Ríma cez kresťanský stredovek, so-

cializmus až po demokraciu, toto všetko malo výrazný vplyv na formovanie obsahu rodinného práva. Rodinné právo definuje práva a povinnosti v rámci vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi, ako aj vzťahov nahrádzajúcich rodinné vzťahy. Nakoľko v rámci rodinného práva vystupujú subjekty, ktoré nemajú rovnaké postavenie, je jeho dominantou črtou ochrana slabšieho subjektu. Najslabším subjektom v rámci rodinných vzťahov sú deti. Ich ekonomické, spoločenské a právne možnosti sú výrazne limitované oproti iným členom rodiny. Práve preto rodinné právo dbá na ochranu detí a v rámci právneho poriadku dal výraznú kompetenciu štátu-verejnej moci nato, aby zabezpečila naplnenie najlepšieho záujmu dieťaťa. Na druhej strane je zásada rovnosti subjektov vyjadrená vo vzťahu manželov. Avšak naprieč celým rodinným právom vzhľadom na jeho charakter, ktorý má silný prosociálny odkaz je štátu umožnené robiť zásahy do vzťahov tak, aby sa prípadné nerovnosti vo vzťahoch dali odstrániť. Príkladom je úprava styku starých rodičov s deťmi, príspevok na výživu rozvedeného manžela, vyživovacia povinnosť medzi manželmi a iné. Obsahom úpravy rodinného práva sú teda osobné vzťahy ale aj majetkové vzťahy.

Medzi pramene rodinného práva patria: Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov (najmä čl. 41), Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, Zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách, Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok a iné. V tejto oblasti práva sú významným prameňom medzinárodné dokumenty, ktoré rieši napríklad únos detí, Nariadenie Rady o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a o spolupráci vo veciach vyživovacej povinnosti, Dohovor o právach dieťaťa a iné. Zákon č. 6/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov obsahuje základné zásady, prostredníctvom ktorých sa majú vnímať jednotlivé ustanovenia zákona. Obsahom týchto zásad je manželstvo, rodina, rodičovstvo, vzťahy medzi členmi rodiny, záujem dieťaťa. Zákon o rodine definuje čo je manželstvo, ako vzniká, a upravuje jeho vznik v

rámci územia Slovenskej republiky, a to pred matričným úradom (tzv. civilný sobáš) alebo pred orgánom cirkvi .

Zákon definuje manželstvo ako „*zväzok muža a ženy, ktorý vzniká na základe ich dobrovoľného a slobodného rozhodnutia uzavrieť manželstvo po splnení podmienok ustanovených týmto zákonom.*“ Taktiež zákon umožňuje uzatvorenie manželstva mimo územia Slovenskej republiky. Ďalšou oblasťou úpravy sú okolnosti vylučujúce uzatvorenie manželstva, teda ide o také skutočnosti, ktoré ak nastanú, nemôže prísť k platnému uzatvoreniu manželstva. Medzi také dôvody patrí uzatvorenie manželstva so ženatým mužom alebo vydatou ženou, manželstvo medzi predkami a potomkami alebo súrodencami ale aj v príbuzenstve, ktoré vznikne na základe inštitútu osvojenia. Ďalej, ak manželstvo uzatvorí osoba obmedzená na spôsobilosti na právne úkony bez povolenia súdu.

Následne zákon upravuje rozhodnutie o neplatnosti manželstva súdom, napríklad v prípade, ak vyhlásenie o uzavretí manželstva nebolo urobené slobodne, vážne, určito a zrozumiteľne, alebo po smrti jedného z manželov, ktorý podal návrh na začatie konania o neplatnosti manželstva, môže súd rozhodnúť o tom, že manželstvo je neplatné, aj

vtedy, ak o to požiadajú do jedného roka od smrti manžela jeho potomkovia. Na manželstvo, o ktorom súd rozhodol, že je neplatné sa z právneho hľadiska nazerá tak, akoby nebolo uzavreté.

Zákon o rodine upravuje aj vzťahy medzi manželmi. Podľa zákona manželia sú si v manželstve rovní v právach a povinnostiach. Sú povinní žiť spolu, byť si verní, vzájomne rešpektovať svoju dôstojnosť, pomáhať si, starať sa spoločne o deti a vytvárať zdravé rodinné prostredie. Slovenské rodinné právo priznáva právny status iba manželom ale nie snúbencom, hoci ich v zákone spomína. Manželstvo sa uzatvára súhlasným vyhlásením snúbencov pred príslušným orgánom a dvoma svedkami. Taktiež je upravený postup rozvodu manželstva, ktorý spočíva v posudzovaní miery rozvratu vzťahov medzi manželmi súdom, pričom súd prihliada na porušenie povinností manželov podľa zákona. Súčasťou rozvodu manželstva je okrem samotného rozvodu aj úprava práv a povinnosti k spoločným deťom, to znamená, že sa určí komu sú deti zverené súdom, a upraví sa styk druhého rodiča, prípadne sa určí striedavá starostlivosť oboch rodičov. Určí sa taktiež výška vyživovacej povinnosti rodiča, ktorému neboli deti zverené, ale v prípade

striedavej starostlivosti sa výživné nestanovuje. Po rozvode manželstva sa vysporiadava bezpodielové spoluvlastníctvo manželov a prípadne spoločné priezvisko, ktoré prijal jeden z manželov pri uzatvorení manželstva.

Obsahom rodičovských práv a povinností sú majetkové práva, zastupovanie detí, sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa. V prípade, ak sa rodičia nevedia dohodnúť o podstatných veciach súvisiacich s výkonom rodičovských práv a povinností, v takom prípade rozhodne vo veci súd, a to na základe návrhu jedného z rodičov. Významným inštitútom je tiež majetkový opatrovník, ktorý je ustanovený súdom v prípade, ak sú záujmy maloletého dieťaťa súvisiace so spravovaním jeho majetku ohrozené a rodičia sami neurobili alebo nie sú schopní urobiť vhodné opatrenia na ochranu majetku. Osobitnú pozornosť zákonodarca venoval zásahu do rodičovských práv, kedy môže štát autoritatívne zasiahnuť do rodičovských práv spôsobom, že ich obmedzí alebo pozastaví, s cieľom ochrániť dieťa a zabezpečiť jeho najlepší záujem. Takéto zásahy môžu nastať v prípade, ak rodičia žijú trvalo neusporiadaným spôsobom života, svoje povinnosti vyplývajúce z rodičovských práv a povinností nevy-

konávajú vôbec, alebo nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa.

Taktiež právny poriadok upravuje postup určenia mena a priezviska spoločného dieťaťa manželov. Zákon podrobnejšie upravuje aj formy náhradnej starostlivosti, ktorými sú náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť, ústavná starostlivosť, poručníctvo, opatrovníctvo. K takýmto zásahom do rodičovských práv štát pristúpi iba v čase, ak rodičia dieťaťa osobnú starostlivosť o dieťa nevedia alebo nemôžu zabezpečiť. Poslednou rozsiahlou úpravou je vyživovacia povinnosť medzi členmi rodiny, ktorá zahŕňa vyživovaciu povinnosť rodičov k deťom, vyživovaciu povinnosť detí k rodičom, vyživovaciu povinnosť medzi manželmi, vyživovaciu povinnosť medzi ostatnými príbuznými, príspevok na výživu rozvedeného manžela, príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke.

Kontrolné otázky

Rodičovské práva a povinnosti:

- a) sú majetkové práva, zastupovanie detí, sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin maloletého dieťaťa,
- b) sú pravidelne kontrolované políciou,
- c) nemusia ich rodičia dodržiavať.

Rozvod manželstva:

- a) zákon nepovoľuje,
- b) zákon vyžaduje súhlas cirkvi,
- c) zákon umožňuje ak sú splnené konkrétne podmienky,

Vyživovacia povinnosť medzi rodičom a dieťaťom:

- a) je stanovená zákonom,
- b) nie je upravená v zákone,
- c) je zákonom zakázaná.

Zákon okolnosti vylučujúce manželstvo:

- a) konkrétne upravuje,
- b) nepozná,
- c) zakazuje.

Pri rozvode manželstva súd skúma:

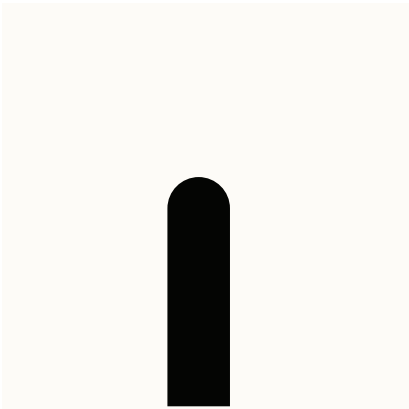
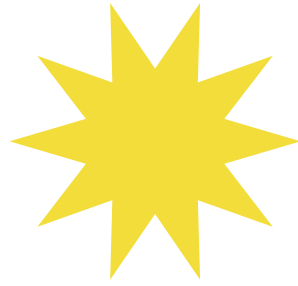
- a) či je možné manželstvo obnoviť,
- b) či manžel má súrodencov,
- c) či manželia hrajú šachy.

Príklad

Andrej a Mária uzavreli spolu manželstvo. Po pár rokoch dospela Mária k názoru, že si s Andrejom nerozumejú a neustále sa hádajú, nehospodária spolu a preto sa chce rozvieť. Mária sa taktiež spolu s ich spoločným synom odsťahovala zo spoločnej domácnosti, ktorú tvorili s Andrejom. Mária ako prvé spísala návrh na rozvod manželstva, kde opísala v skratke ich spoločný život od uzatvorenia manželstva až do momentu žiadosti o rozvod, spolu s jej dôvodmi, prečo žiada o rozvod a prečo nechce zotrvať ďalej v manželstve. K návrhu na rozvod Mária pripojila aj sobášny list. Súd na základe návrhu určil dátum pojednávania, na ktorom sa musia osobne zúčastniť obaja manželia. Na pojednávaní súd skúma, či je možné manželstvo zachrániť alebo sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia. Toto skúmanie súd realizuje prostredníctvom výsluchu oboch manželov tak, aby sa obaja mohli vyjadriť

a následne im súd kladie doplňujúce otázky. Súd po výsluchu Márie a Andreja dospel k záveru, že ich vzťahy sú vážne narušené a trvalo rozvrátené a manželstvo nemôže plniť svoj účel. Na základe toho súd manželstvo rozviedol. Mária bude musieť po rozvode ešte vyriešiť otázku, či si ponechá priezvisko po už bývalom manželovi alebo nie, a ak sa s Andrejom nedohodne aj absolvovať konanie o úpravu výkonu rodičovských práv a povinností. Bývalí manželia budú musieť vysporiadať tiež majetok, ktorý majú v bezpodielovom spoluvlastníctve.

TRESTNÉ PRÁVO

Trestné právo v podmienkach slovenského právneho poriadku je jedným z odvetví verejného práva, ktoré je súčasťou slovenského právneho poriadku (ďalšími časťami verejného práva je napríklad správne právo, ústavné právo...). Primárnou úlohou trestného práva je ochrana ale tiež prevencie, ak nie je iné riešenie aj trestanie. Predmetom ochrany trestného práva sú spoločenské vzťahy. Ide o tie spoločenské vzťahy, ktoré sú pre danú spoločnosť natoľko významné a dôležité, že sa stali predmetom takejto ochrany. Inak povedané, tieto vzťahy požívajú preto zvýšenú ochranu, pretože ich narušenie alebo ohrozenie vníma spoločnosť ako riziko pre jej samotnú existenciu.

Trestné právo ako odvetvie verejného práva sa skladá z dvoch častí, a to **trestného práva hmotného a trestného práva procesného**. Obidve časti sú vzájomne právne, logicky, obsahovo prepojené a jedna časť bez druhej by znamenala

nefunkčnosť trestného práva. Ak by neexistovalo trestné právo hmotné, potom by orgány činné v trestnom konaní mali postup, avšak by nemali ako určiť skutkovú podstatu trestného činu a príslušnú sankciu, zatiaľ čo v prípade, ak by absentovalo trestné právo procesné, tak by síce existovali trestné činy, avšak by nebol postup ako ich vyšetriť. Hmotné právo určuje práva a povinnosti, zatiaľ čo právo procesné vo všeobecnosti určuje postup pre ich uplatňovanie. V trestnom práve trestné právo hmotne obsahovo určuje definície trestných činov, čo sa odborne nazýva skutková podstata trestných činov, a k nim prislúchajúcich sankcií. Trestné právo procesné upravuje procesnú stránku, ktorá spočíva v konkrétnom postupe alebo krokoch orgánov činných v trestnom konaní. Základné pravidlá trestného práva hmotného sú obsiahnuté je v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Trestné právo procesné je obsiahnuté v zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Podľa právnej teórie má trestné právo ochrannú funkciu, preventívnu, represívnu funkciu a regulatívnu funkciu. **Ochranná funkcia** spočíva v tom, že: *„Chrání spoločnosť a okruh spoločenských vzťahov pred útokmi fyzických osôb, ktorú porušujú alebo ohrozujú záujmy chránené Trestným*

zákonom“ (Mašľanyová a kol., 2021). Taktiež v rámci možností riešenia, ktorými disponuje štát - verejná moc pri útokoch alebo ohrození chránených záujmoch, je inštrument trestného práva označovaný v latinčine ako termín „ultima ratio“, v preklade ako posledný prostriedok (Rebro, 1995). To znamená, že trestné právo nastupuje v čase, keď sa už daná situácia nedá inak riešiť. **Preventívna funkcia** trestného práva znamená, že snahou trestného práva je predchádzať a zamedziť páchaniu trestnej činnosti. To znamená, že trestné právo nie je správne vnímať ako nástroj výlučne slúžiaci na trestanie ale ako nástroj, ktorým disponuje štát-verejná moc nato, aby udržala v spoločnosti poriadok, bezpečnosť a zabezpečila ochranu pre všetkých členov spoločnosti. **Preventívna funkcia** vychádza z § 34 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, podľa ktorého trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatela spoločnosťou. Práve hrozba trestov, ktoré sú obsiahnuté v trestnom zákone za páchanie trestnej činnosti má

prevenčný charakter v tom zmysle, že má dať najavo potencionálnym páchatelom, že za spáchanie im hrozí daný trest, čo by ich malo motivovať, aby sa nedopúšťali trestnej činnosti. Represívna funkcia je založená na tom, že po udelení trestu za spáchaný trestný čin je odsúdený páchatel výrazne obmedzený na svojich základných právach a slobodách. Príkladom represívnej funkcie je trest odňatia slobody. V takejto situácii, je odsúdený jednak obmedzený na slobode pobytu a pohybu ale taktiež sa limituje možnosť, aby mohol páchať ďalšie trestné činy a zároveň má viesť k náprave odsúdeného tak, aby po odpykaní si trestu sa viac nedopúšťal trestnej činnosti. **Regulatívna funkcia** sa opiera o zásady „*nullum crimen sine lege* (žiadny trestný čin bez zákona) a *nulla poena sine lege* (žiadny trest bez zákona)“ (Mašľanyová a kol., 2016). Úlohou regulatívnej funkcie je pomôcť dosiahnuť právnu istotu pri pojmoch a lepšie pochopenie všetkých funkcií trestného práva.

Zásady trestného práva odzrkadľujú právne princípy a právne idey, ktoré sú základným pilierom trestného práva. Pre lepšie poznanie trestného práva a jeho lepšie aplikovanie v praxi je nevyhnutné poznať predmetné zásady. Na rozdiel od trestného práva procesného, ktoré svoje zásady

definuje v § 2 Trestného poriadku po názvom „Základné zásady trestného konania,“ v trestnom práve hmotnom nie sú jeho zásady výslovne uvedené v konkrétnom ustanovení, ale zásady trestného práva hmotného definuje právna veda (napr. zásadu humanizmu, subsidiarity represie, zodpovednosti zavinenie).

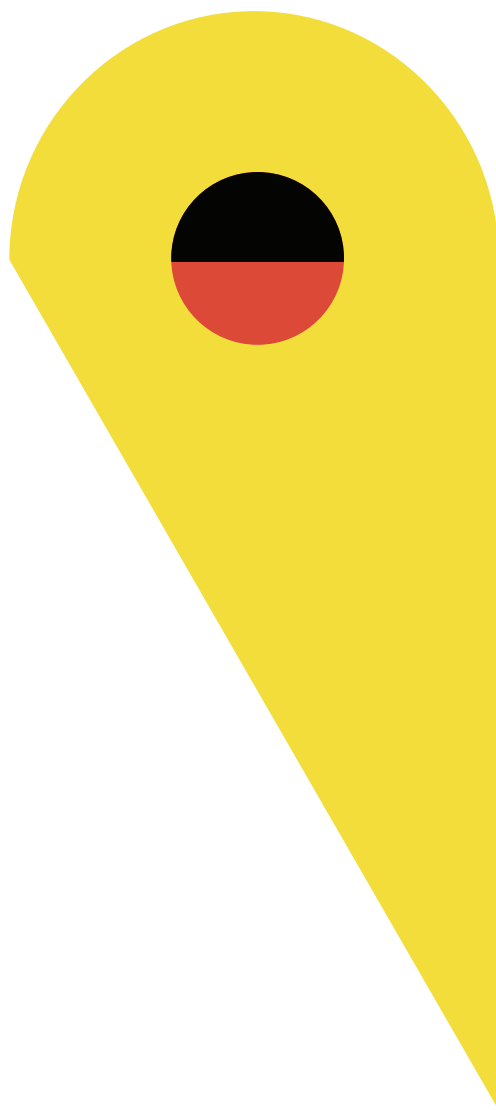
Trestný zákon ako zákonom ustanovená forma trestného práva hmotného sa vnútorne člení na tri časti. **Prvá časť** má názov úvodné ustanovenia. **Druhá časť** má názov osobitná časť a **tretia časť** sa nazýva spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia. **Osobitná časť** určuje definície vybraných a pre trestné právo dôležitých pojmov, s ktorými pracuje trestné právo. Význam definícií jednotlivých pojmov je dôležitý preto, aby sa na konanie, ktoré je predmetom trestného práva aplikovali správne ustanovenia trestného zákona. Pre lepšie vysvetlenie, napríklad v § 19 sa hovorí kto je páchatel', v § 20 spolupáchatel' a v § 21 účastník. To znamená, že na základe predmetných definícií má byť pri ich aplikácii v praxi nesporné, že ide

o odlišné právne postavenie v trestnom práve a nesmie sa zamieňať v kontexte právnych dôsledkov akými sú zodpovednosť, druh a výška sankcie. V osobitnej časti sú usporiadané tie spoločenské vzťahy, ktorých ochrana je predmetom trestného práva. Zatiaľ, čo vo všeobecnej časti sú ustanovené všeobecné znaky trestného činu, v osobitnej časti sú tie znaky konkretizované. Konkretizovanie znakov trestného činu v osobitnej časti má názov skutková podstata trestného činu. Každý spoločenský vzťah v osobitnej časti je chránený tzv. skutkovou podstatou trestného činu. „V skutkovej podstate sú zovšeobecnené podstatné a typické prvky trestných činov určitých skupín, ktoré sú pre ne povinné“ (Mašľanyová a kol., 2021). Inak povedané, pod pojmom skutková podstata treba rozumieť tie znaky, ktoré sú typické pre daný trestný čin. Je preto veľmi dôležité, aby štát-verejná moc všetky znaky skutkových podstát jasne a zrozumiteľne definoval. Skutková podstata jednotlivých trestných činov sa skladá z nasledujúcich znakov: **subjektu, objektu, subjektívnej stránky, objektívnej stránky**. V rámci osobitnej časti sú jednotlivé trestné činy usporiadané v závislosti od toho druhu spoločenského vzťahu, ktorého majú za úlohu chrániť. Osobitná časť sa skladá z jedenástich hláv,

v rámci, ktorých sú usporiadané jednotlivé skutkové podstaty. Napríklad v deviatej hlave osobitnej časti Trestného zákona sú usporiadané skutkové podstaty trestných činov proti iným právam a slobodám. Ide o nasledovné skutkové podstaty trestných činov: Násilie proti skupine obyvateľov, Nebezpečné vyhrážanie, Nebezpečné prenasledovanie, Nebezpečné elektronické obťažovanie, Šírenie poplašnej správy, Ohrozovanie mravnosti, Poškodzovanie cudzích práv. Treťou a poslednou časťou vnútornej štruktúry trestného zákona sú spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia. Obsahom tejto časti sú zrušovacie ustanovenia, ktoré určujú, ktoré časti zákona, alebo ktoré zákony sa v dôsledku aktuálnej právnej úpravy zrušujú. Taktiež je obsahom aj ustanovenie o účinnosti Trestného zákona. Úlohou týchto ustanovení je to, aby nenastalo právne vákuum, teda aby bol zabezpečený nerušený proces nahrádzania staršej právnej úpravy novšou. Úloha Trestného poriadku je vyjadrená v ustanovení §1, podľa ktorého Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené, ich páchatelia boli podľa zákona spravodlivo potrestaní a výnosy z trestnej činnosti boli odňaté, pričom treba rešpektovať základné práva a

slobody fyzických osôb a právnických osôb.“ Ide teda o postup, ktorého výsledkom má byť náležité zistenie trestných činov. Termín náležité zistenie treba vykladať nasledovne: „Náležité zistené - za náležité zistenie trestného činu orgánmi trestnými činnými v trestnom konaní a súdom treba považovať také objasnenie skutkového stavu, ktorý umožňuje týmto orgánom urobiť príslušné rozhodnutie.“ (Čentěš a kol., 2022). Upravuje postup výlučne orgánov činných v trestnom konaní, ktorými sú prokurátor a policajt.“

Kontrolné otázky

Trestné právo:

- a) má ochrannú funkciu,
- b) nemá ochrannú funkciu,
- c) má ochrannú funkciu iba v spojení s notárskou zápisnicou.

Skutková podstata jednotlivých trestných činov sa skladá:

- a) trestných činov,

- b) priestupku a pokuty,
- c) subjektu, objektu, subjektívnej stránky, objektívnej stránky.

Trestné právo ako odvetvie verejného práva sa skladá z:

- a) ústavy a pracovného práva,
- b) trestného práva hmotného a trestného práva procesného,
- c) trestného rozkazu a súhrnného trestu.

Trestné právo procesné upravuje:

- a) procesnú stránku, ktorá spočíva v konkrétnom postupe alebo krokoch orgánov činných v trestnom konaní,
- b) postup revízora pri kontrole,
- c) postup SBS pri neoprávnenom vniknutí na cudzí pozemok.

Každý spoločenský vzťah v osobitnej časti je chránený:

- a) hrozbou trestu smrti,
- b) tzv. skutkovou podstatou trestného činu,
- c) pokutou.

Príklad

Ivan išiel s kamarátmi na koncert. Počas toho ako Ivan tancoval do neho drgol neznámy a zjavne opitý muž. Ivan to neriešil a tancoval ďalej ale opitý muž začal byť agresívny a začal do Ivana sácať. Opitý muž neostal iba pri sácaní ale začal sa vulgárne vyjadrovať a Ivana agresívne, fyzicky napadol. Nakoľko Ivan bol pohotový prvému úderu sa stihol uhnúť ale muž udieral ďalej a Ivana zasiahol niekoľkokrát do tváre. Našťastie niekto z ľudí v okolí stihol zavolať políciu, ktorá prišla na miesto a muža spacifikovala. Ivanovi bola privolaná sanitka a bol ošetrovaný na mieste útoku. Po ošetrovaní bol Ivan prevezený privolanou hliadkou na policajnú stanicu, kde ho službukonajúci policajt vypočul. Zároveň bol poučený o možnosti podať trestné oznámenie na muža, ktorý ho napadol. Policajt na základe Ivanovho opisu a opisu svedkov incidentu spolu s lekárskou správou z Ivanovho ošetrenia konanie opitého muža právne kvalifikoval ako ublíženie na zdraví podľa § 155 Trestného zákona. Nakoľko

Ivan bol vážne zranený a zdravotný stav mu neumožňoval ani chodiť do práce, rozhodol sa podať trestné oznámenie. Po podaní trestného oznámenia si Ivan bude musieť zvoliť advokáta na zastupovanie v trestnom konaní. Okrem trestného konania sa Ivan aj rozhodol, že bude žiadať odškodnenie za spôsobenú ujmu na zdraví.

PRACOVNÉ PRÁVO

Pracovné právo je odvetvie súkromného práva, ktoré obsahuje právne normy upravujúce vzťahy medzi ľuďmi pri uskutočňovaní ľudskej práce, to znamená vzťahy medzi zamestnancom a zamestnávateľom.

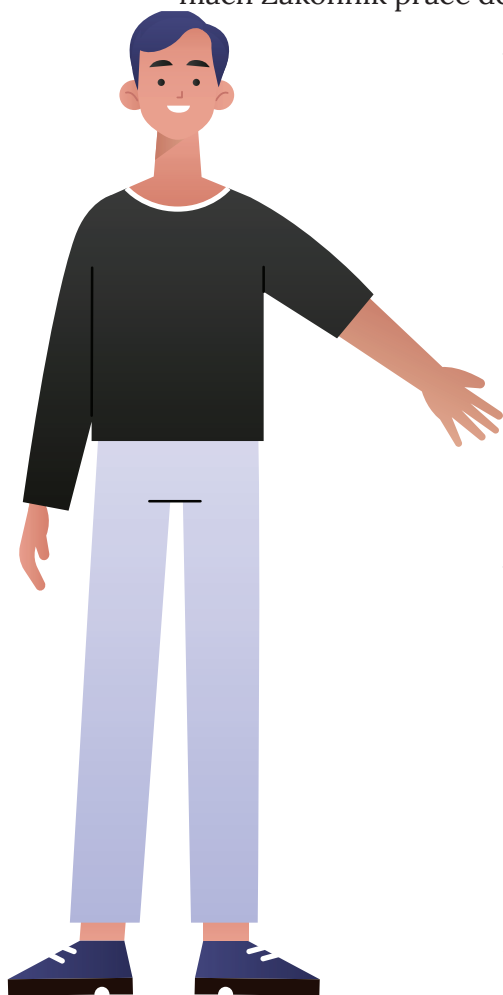
Medzi pramene pracovného práva patrí Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov, zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov, zákon č. 2/1991 Zb. o kolektívnom vyjednávaní v znení neskorších predpisov, zákon č. 90/1996 Z. z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov, Zákon č. 152/1994 Z. z. o sociálnom fonde a o zmene a doplnení zákona č. 286/1992 Zb. o daniach z príjmov v znení neskorších predpisov Z. z., zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 103/2007 Z. z. o trojstranných konzultáciách na celoštátnej úrovni a o zmene a doplnení niektorých zákonov

(zákon o tripartite) v znení neskorších predpisov a iné. Základné zásady sú upravené v čl. 1 až čl. 11 Zákonníka práce.

Hlavnou funkciou pracovného práva je zabezpečenie ochrany práv ako zamestnancov, tak aj zamestnávateľov a regulácia ich vzájomných vzťahov. V úvodných ustanoveniach Zákonník práce definuje základné pojmy s ktorými sa

v rámci pracovného práva stretne takmer každý zamestnanec alebo zamestnávateľ. Objasňuje pojmy ako napríklad kto je zamestnanec, kto je zamestnávateľ, kto sú zástupcovia zamestnancov, čo je právny úkon, čo je zmluva a iné podstatné pojmy pracovného práva.

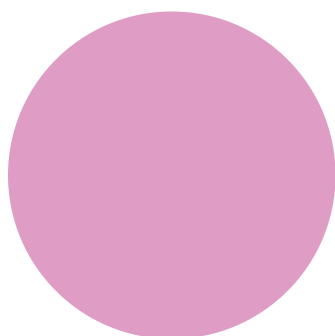
Pracovný pomer sa zakladá písomnou pracovnou zmluvou medzi zamestnávateľom a zamestnancom, ak Zákonník práce neustanovuje inak. Pred uzatvorením pracovnej zmluvy je zamestnávateľ povinný oboznámiť fyzickú osobu s

právami a povinnosťami, ktoré pre ňu vyplynú z pracovnej zmluvy, s pracovnými podmienkami a mzdovými podmienkami, za ktorých má prácu vykonávať. Pracovná zmluva, aby bola platná, musí obsahovať nasledovné náležitosti: druh práce, na ktorý sa zamestnanec prijíma a jeho stručná charakteristika, miesto výkonu práce (obec, časť obce alebo inak určené miesto), deň nástupu do práce, mzdové podmienky, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve. Okrem vyššie uvedených náležitostí zamestnávateľ v pracovnej zmluve uvedie aj ďalšie pracovné podmienky, a to výplatné termíny, pracovný čas, výmeru dovolenky a dĺžku výpovednej doby. Taktiež sa môže určiť skúšobná doba, ktorá je najviac tri mesiace a musí byť dohodnutá písomne. Skúšobná doba slúži nato, aby zamestnanec mohol počas tejto doby ukončiť pracovný pomer v prípade, ak nie je spokojný a tak isto slúži pre zamestnávateľa, aby mohol ukončiť pracovný pomer bez problémov počas tejto doby ak zistí, že zamestnanec nespĺňa potrebné kritéria. Pracovná zmluva zakladá z právneho hľadiska pracovný pomer, pričom ale pracovný pomer vzniká odo dňa, ktorý bol dohodnutý v pracovnej zmluve ako deň nástupu do práce. Z hľadiska dĺžky sa pracovný pomer môže uzatvoriť na dobu neurčitú

alebo dobu určitú.

Pracovný pomer zaniká dohodou, výpoveďou, okamžitým skončením, skončením v skúšobnej dobe. Spôsob zániku pracovného pomeru závisí od toho, či ho iniciuje zamestnanec alebo zamestnávateľ. Taktiež zákon upravuje situácie kedy platí pre zamestnávateľa zakázať výpovede. Medzi takéto situácie patrí napríklad obdobie práceneschopnosti zamestnanca, doba kedy je zamestnankyňa tehotná alebo keď je zamestnankyňa na materskej dovolenke. Naproti tomu zamestnanec môže dať zamestnávateľovi výpoveď z akéhokoľvek dôvodu alebo bez uvedenia dôvodu. Dôležitou časťou je tiež určenie základných povinností zamestnancov a vedúcich zamestnancov v rámci pracovného pomeru. Zákonník práce podrobne rieši aj pracovný čas, dovolenky, pracovný poriadok, výplatu mzdy, prekážky v práci na strane zamestnanca a prekážky v práci na strane zamestnávateľa. Zákon taktiež rieši zodpovednosť vychádzajúcu z pracovného pomeru.

Kontrolné otázky

Pracovná zmluva:

- a) musí byť písomná,
- b) musí byť overená notárom,
- c) musí obsahovať fotku zamestnanca.

Pracovný pomer zaniká:

- a) zmenou názvu zamestnávateľa,
- b) stratením pracovnej zmluvy zamestnancom,

c) dohodou, výpoveďou, okamžitým skončením, skončením v skúšobnej dobe.

Pracovná zmluva, aby bola platná, musí obsahovať:

a) druh práce, na ktorý sa zamestnanec prijíma a jeho stručná charakteristika, miesto výkonu práce (obec, časť obce alebo inak určené miesto), deň nástupu do práce, mzdové podmienky, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve,

b) rodný list zamestnanca, kópiu vodičského preukazu, fotku zamestnanca,

c) zdravotnú kartu zamestnanca a zoznam predchádzajúcich zamestnaní zamestnanca.

Hlavnou funkciou pracovného práva je:

a) obmedziť práva zamestnancov,

b) snaha znížiť nezamestnanosť,

c) zabezpečenie ochrany práv ako zamestnancov, tak aj zamestnávateľov a regulácia ich vzájomných vzťahov.

Pracovný pomer sa zakladá:

- a) písomnou pracovnou zmluvou medzi zamestnávateľom a zamestnancom,
- b) zápisom do zoznamu nezamestnaných na úrade práce,
- c) pracovným pohovorom,

Príklad

Paľo pracoval vo firme 15 rokov. Bol spoľahlivý zamestnanec, ktorý bol pravidelne firmou mimoriadne odmeňovaný za vzorný prístup k práci. Jedného dňa za ním osobne prišiel vedúci oddelenia a povedal mu, že má výpoveď, nakoľko firma musí prepúšťať. Vedúci trval na tom, aby sa Paľo ešte v ten deň pobalil a viac neprišiel s tým, že výplatu mu pošlú na účet. Paľo sa preto obrátil na advokáta a na firmu podal žalobu pre neplatné skončenie pracovného pomeru. V súdnom konaní bol vypočutý Paľo aj jeho kolegovia, ktorí boli prítomní keď mu vedúci firmy oznamoval skončenie pracovného pomeru. Nakoľko podľa § 61 zákonníka práce musí byť výpoveď písomná a doručená, súd rozhodol v prospech Paľa z dôvodu nesplnenia zákonných podmienok pre platné skončenie pracovného pomeru. Paľovi musela firma vyplatiť späťne mzdu, na ktorú mal nárok počas obdobia, kedy nemohol pracovať a mohol sa okamžite vrátiť do práce na svoje miesto.

OBČIANSKE PRÁVO

Pod pojmom občianske právo treba rozumieť súkromnoprávne odvetvie, ktoré všeobecne upravuje majetkové vzťahy a s nimi súvisiace osobné a osobnomajetkové vzťahy, pričom subjekty týchto vzťahov majú v právnej rovine rovnaké postavenie a dispozičnú autonómiu. Občianske právo (droit civil, das Zivilrecht, das bürgerliche Recht) sa v kontinentálnom právnom systéme v prevažujúcej miere považuje za vlastné alebo všeobecné súkromné právo, ktoré sa vo všeobecnej rovine týka všetkých subjektov právnych vzťahov.“ (Lazar a kol., 2018).

Z hľadiska zaradenia, teda občianske právo patrí do odvetvia súkromného práva. Občianske právo je najlepšie charakterizované svojimi zásadami. Na základe poznania zásad a ich obsahu je možné najlepšie porozumieť súkromnému právu, ktoré je reprezentované aj občianskym právom. Medzi zásady súkromného práva teória práva zaraďuje:

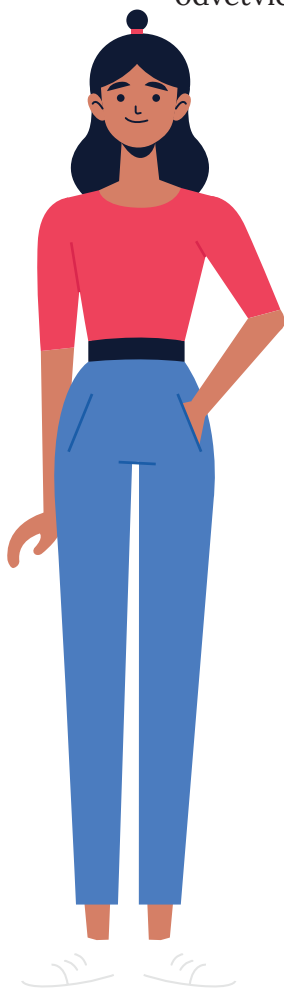
- zásada právnej rovnosti osôb,
- zásada individuálnej autonómie subjektov,
- zásada ochrany slabšieho subjektu,
- zásada všetko je dovolené, čo nie je zakázané,
- zásada ekvity,
- zásada zákazu zneužitia subjektívnych práv,
- zásada prevencie,
- zásada istoty a stability v súkromnoprávných vzťahoch.

Na rozdiel od trestného práva je občianske právo postavené už zo znenia jeho zásad na rovnosti strán. Táto skutočnosť sa v praxi odzrkadľuje v tom, že, ak príde k sporu medzi stranami právneho vzťahu, musia sa strany obrátiť buď na súd alebo sa musia vedieť dohodnúť. Žiadny zo subjektov nemá oprávnenie donútiť v rámci svojho postavenia v občianskom práve iného konať tak, ako chce on. Súkromné právo ponúka nástroj donútenia v podobe súdneho rozhodnutia ako právneho základu a následne exekútora, ktorý z postavenia mu daného verejnou mocou vykoná súdne rozhodnutia aj proti vôli povinného subjektu. Medzi pramene občianskeho práva patrí napríklad Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, Zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a

nebytových priestorov, Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon, Zákon č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov, Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon), Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov, Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok a iné zákony. V rámci prameňov k nim patria aj podzákoné právne normy, konkrétne vykonávacie predpisy, a to napríklad Vyhláška úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 461/2009 Z. z., Vyhláška Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v

znení neskorších predpisov a iné.

Občianske právo je z hľadiska vnútornej štruktúry tvorené všeobecnou časťou, rodinným právom, vecným právom, dedičským právom, záväzkovým právom, osobným a osobnomajetkovým právom. Všeobecná časť definuje právne inštitúty, ktoré sú platné a použiteľné takmer pre celé odvetvie súkromného práva ako napríklad úkony, právne

skutočnosti, zastúpenie, právna domnienka, fyzická osoba a iné. **Rodinné právo** definuje práva a povinnosti v rámci vzťahov medzi manželmi, medzi rodičmi a deťmi a vo vzťahoch nahrádzajúcich rodinné vzťahy. V rámci vecného práva sa upravuje oblasť vlastníckeho práva, zádržného práva, držby, a vecných práv k cudzej veci, ktorými sú napríklad predkupné právo, záložné právo a iné. Dedičské právo upravuje stav prechodu práv z poručiteľa tzn. zosnulého na ním určených alebo zákonom určených právnych nástupcov tzv. dedičov. **Dedičské právo** sa nachádza s rodinným a vecným právom nakoľko sa dotýka vzťahov v rámci rodiny a rieši vecné práva v rozsahu prechodu práv aj povinností na právnych nástupcov. „Záväzkové (obligačné)

právo tvorí pomerne rozsiahly ucelený systém občianskoprávných noriem, ktoré upravujú práva a povinnosti účastníkov občianskoprávných vzťahov vznikajúce v rámci najrozmanitejších výmenno-hodnotových foriem“ (Lazar a kol., 2018). Táto časť práva sa zaoberá jednak vznikom, zmenou a zánikom rôznych foriem záväzkov a zároveň podrobnejšie uvádza rôzne formy záväzkov. Patrí sem napríklad zmluva o pôžičke, zmluva o výpožičke, zmluva o dielo, nájomná zmluva. Osobné a osobnomajetkové práva definujú tie práva, ktoré sa spájajú s osobnosťou človeka, napríklad právo na život, na ochranu osobnosti, česť, právo na meno a iné. Potom sú to tie práva, ktoré sú v priamom vzťahu s tvorivou duševnou činnosťou človeka kam patria napríklad autorské práva.

Občianske právo reguluje tzv. občiansko-právne vzťahy. Vo všeobecnosti možno uviesť, že právny vzťah obsahuje súbor povinností a práv subjektov práva. Právne vzťahy vznikajú, menia sa a zanikajú, a to buď automaticky, ak sú splnené zákonné predpoklady bez ohľadu na vôľu subjektov práva alebo na základe konania subjektov práva, ktoré odzrkadľuje vôľu subjektov. Podmienky a prvky právneho vzťahu sa čiastočne prelínajú. **Podmienkami právne-**

ho vzťahu sú právnou normou stanovené a) právne skutočnosti, b) subjekt (subjekty) právneho vzťahu a c) objekt právneho vzťahu. **Prvkami právneho vzťahu**, ktoré sú tiež stanovené právnou normou, sú: a) subjekt (subjekty), b) objekt a c) oprávnenia a právne povinnosti subjektov (obsah).

Subjektom práva je účastník právnych vzťahov. Teda ide o fyzické a právnické osoby. Obsahom právnych vzťahov sú práva a povinnosti. Objektom právneho vzťahu alebo predmetom právneho vzťahu je to, kvôli čomu vstupujú subjekty práva do právnych vzťahov napríklad hnutelné alebo nehnuteľné veci, práva a povinnosti.

Fyzickým osobám priznáva právny poriadok:

a) spôsobilosť mať práva a právne povinnosti, ktorá vzniká automaticky narodením prípadne počatím, ak sa dieťa narodí živé a zaniká smrťou, prípadne vyhlásením za mŕtveho;

b) spôsobilosť vlastnými právnymi i protiprávnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti (právna spôsobilosť), ktorá vzniká po dovŕšení zákonom ustanoveného veku. Je to spôsobilosť vlastným konaním a vo vlastnom mene zakladať, meniť alebo rušiť právne vzťahy.

Právnické osoby, ktoré sa zapisujú do obchodného registra sa stávajú subjektmi práva (nadobúdajú právnu subjektivitu, aj spôsobilosť byť účastníkom konania) dňom ich vzniku. Deň vzniku je totožný s dňom ich zápisu do verejného registra (napríklad obchodný register). Právnická osoba stráca subjektivitu momentom výmazu z príslušného registra.

Právna skutočnosť je skutočnosťou, ktorú ustanovuje právna norma a ktorej vznik, zmena a zánik je podmienkou vzniku, zmeny a zániku právnych vzťahov. Na vznik, zmenu alebo zánik právneho vzťahu môže právna norma viazať jednu právnu skutočnosť alebo aj viacero právnych skutočností. Právne skutočnosti delíme podľa toho, či sú prejavom vôle ľudí alebo vznikajú nezávisle od ich vôle:

1. vôľové ľudské správanie - právne konanie (právne úkony) alebo protiprávne konanie (protiprávne úkony),
2. právne domnienky (prezumpcie) a fikcie,
3. právne udalosti (prírodné a spoločenské javy mimo ľudského správania).

Právny úkon je prejav vôle smerujúci k vzniku, zmene alebo zániku týchto práv alebo povinností, ktoré právne

predpisy s takýmto prejavom spájajú. Právny úkon môže mať podobu konania ale aj opomenutia konania (nekona-
nie). Právny úkon môže byť vyjadrený vo výslovnej forme
alebo iným spôsobom, ktorý nevzbudzuje pochybnosti o
tom, aká bola vôľa subjektu. Prejav vôle je predpokladom
pre právny úkon.

Náležitosti právneho úkonu sú požiadavkami na: sub-
jekt, vôľu, prejav vôle, objekt právneho úkonu. Náležitosti
vôle sú: **sloboda vôle** (právny úkon sa musí urobiť
slobodne a vážne; inak je neplatný, pričom vôľa nie je slo-
bodná, ak je právny úkon urobený pod nátlakom, v tiesni,
pod hrozbou násilia...), **vážnosť vôle** (vôľa nie je vážna ak
ide napr. o žart, t. j. v prípadoch, ak ten kto vôľu prejavuje,
nemá v úmysle vyvolať právne následky, ktoré inak právo s
takýmto prejavom spája), **neomylnosť vôle** (omylu vo vôle).
Náležitostami prejavu vôle sú: zrozumiteľnosť, určitosť,
forma prejavu vôle. Náležitostami objektu právneho úko-
nu je jeho možnosť a dovoľenosť so zreteľom na právne ná-
sledky, ktoré má vyvolať. Právny úkon, ktorého prejavom je
nemožné plnenie, je neplatný.

Právne úkony delíme na:

1. jednostranné - vyžaduje sa len prejav jednostrannej vôle

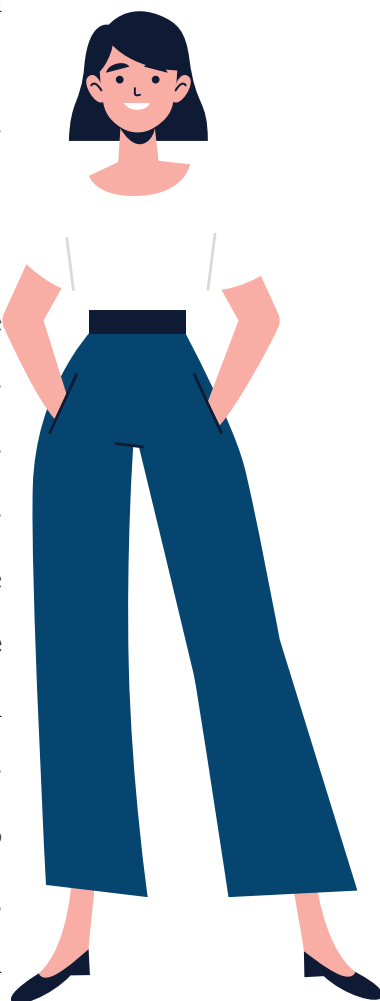
(závet),

2. **dvojstranné a viacstranné** - vyžaduje sa prejav vôle dvoch alebo viacerých strán (zmluvy).

Podľa formálnosti právne úkony delíme:

1. formálne - vyžaduje sa forma stanovená pre konkrétny právny úkon - ide osobitne o písomnú formu,
2. neformálne - nevyžaduje sa, aby prejavom vôle mala určitú formu

Protiprávne konanie je prejavom vôle subjektu práva, ktorým porušuje povinnosti (príkazy alebo zákazy) stanovené platným právom alebo konkrétny záväzkom vyplývajúcim z právneho vzťahu. Protiprávne konanie poznáme **zavinené protiprávne konanie** (delikt subjektu práva), ktoré má podobu napríklad občianskoprávneho, administratívnoprávneho či trestnoprávneho deliktu a **nezavinené protiprávne konanie**, ktoré sa vyskytuje napríklad v občianskom

práve, obchodnom práve a iných.

Zavinenie vyjadruje vnútorný psychický vzťah toho, kto porušuje platné právne predpisy. Vyjadruje teda vzťah subjektu práva (ktorý porušuje platné právo) k vlastnému konaniu, ktorým sa dopúšťa porušenia práva a k jeho protiprávnemu výsledku. Zavinie má podobu priameho alebo nepriameho úmyslu a vedomej alebo nevedomej nedbanlivosti.

Právna zodpovednosť je zodpovedať subjektu práva za svoje správanie/konanie v podobe povinnosti niesť dôsledky svojho správania/konania. Inak sa táto zodpovednosť dá pomenovať ako právom daná povinnosť strpieť právom ustanovené nepriaznivé následky protiprávneho konania subjektu práva. Právna zodpovednosť sa spája s porušením práva ako dôsledku tohto porušenia práva. Právna zodpovednosť obsahuje povinnosť strpieť novú právnu povinnosť v podobe sankcie.

Druhy právnej zodpovednosti:

- 1. Subjektívna právna zodpovednosť** - zodpovednosť za zavinené protiprávne konanie, ktorým bola porušená právna povinnosť, môže mať podobu komisiívneho porušenia právnej povinnosti (subjekt sa správal tak, ako sa správať

nemal) alebo omisívneho porušenia právnej povinnosti (subjekt práva sa nezachoval tak, ako mu to právny predpis uložil).

2. Objektívna právna zodpovednosť je zodpovednosť za protiprávny stav, a to bez ohľadu na jeho zavinenie. Je to zodpovednosť za výsledok, ktorý je protiprávny a ktorý vznikol nezavineným protiprávnym konaním. V rámci objektívnej zodpovednosti poznáme mimozáväzkovú zodpovednosť, ktorá vzniká priamo zo zákona a na základe protiprávneho konania, ktoré je v rozpore s právnymi povinnosťami ustanovenými platným právnym predpisom, a tiež poznáme záväzkovú zodpovednosť, ktorá vzniká na základe protiprávneho konania, ktoré je v rozpore s právnymi povinnosťami ustanovenými zo záväzkového právneho vzťahu.

Verejnoprávna zodpovednosť má povahu trestnej zodpovednosti, správnej zodpovednosti, disciplinárnej zodpovednosti... Súkromnoprávna zodpovednosť je zodpovednosť napríklad za škodu spôsobenú omeškaním alebo za nemajetkovú ujmu.

Právne domnienky a fikcie sú osobitným druhom právnych skutočností, ktoré výrazne zasahujú do právnych vzťahov, nakoľko simulujú existenciu určitého faktu, kto-

rý je právnou skutočnosťou. Právna domnienka je právna skutočnosť s existenciou ktorej sa spája vznik, zánik alebo zmena inej právnej skutočnosti. Napríklad domnienka znalosti platného práva známa aj ako zásada, že neznalosť zákona neospravedlňuje alebo právo patrí bdelym, ktorá predpokladá, že momentom uverejnenia právneho predpisu, sa stal jeho obsah známy každému, koho sa týka. Právne domnienky sú vyvrátiteľné a nevyvrátiteľné. Vyvrátiteľné domnienky sú také, ktoré predpokladajú existenciu stavu, ktorý deklaruje domnienky, pokiaľ sa dôkazom neuplatní opačný stav. Nevyvrátiteľné domnienky vychádzajú zo skúsenosti a pri nich sa nedá uplatniť dôkaz opaku. Fikcie sú právne skutočnosti, ktoré simulujú stav ako právnu skutočnosť bez ohľadu na skúsenosť a spoločenskú prax.

Právne udalosti sú právne skutočnosti, ktoré vznikajú nezávisle od vôle ľudí. S právnymi udalosťami spája platné právo konkrétne následky v podobe vzniku, zmeny, zániku právnych vzťahov (napríklad, prírodné katastrofy ako záplavy, tornádo, zemetrasenie...).

Plynutie času je právne významná skutočnosť, s ktorou platné právo spája určité následky. Čas sa v práve počíta pre potreby určenia momentu vzniku, zmeny alebo zániku

právnych vzťahov, právnych úkonov.

Premlčanie je plynutie času, v dôsledku ktorého právny nárok, vyplývajúci z určitého oprávnenia je možné odvrátiť námietkou premlčania daného nároku. Na námietku premlčania súd prihliadne len v prípade, že si ju subjekt pred súdom uplatní. Právo sa premlčí, ak sa nevykonalo v dobe, ktorú ustanoví zákon alebo iný právny predpis. V podmienkach slovenského právneho poriadku je všeobecná premlčacia doba tri roky. Pri premlčaní však subjektívne právo nezaniká, zaniká iba právny nárok. Pokiaľ sa neuplatní námietka premlčania premlčané právo možno zákonne splniť bez možnosti sa spätne dožadovať vrátenia plnenia z premlčaného nároku. Jednotlivé zákony určujú aj premlčacie doby odlišné od všeobecnej premlčacej doby na uplatnenie práv a súčasne určujú práva, ktoré sú nepremlčateľné. Medzi nepremlčateľné práva patrí napríklad vlastnícke právo.

Preklúzia znamená, že uplynutím času zaniká nielen právny nárok, ale aj subjektívne právo (oprávnenie), pretože v stanovenej prepadnej lehote sa neuplatnil potrebný právny úkon. Účinky preklúzie, teda zánik prekludovaného práva alebo povinnosti nastupuje priamo zo zákona.

Do systému občianskeho práva zahrňame aj problema-

tiku **ochrany spotrebiteľa**. Ochrane spotrebiteľa sa venuje množstvo normatívnych právnych aktov ako napríklad: Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov, Zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

Zákon č. 128/2002 Z. z. o štátnej kontrole vnútorného trhu vo veciach ochrany spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 147/2001 Z. z. o reklame a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Zákon č. 170/2018 Z. z. o zájazdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Táto oblasť právnych vzťahov sa dotýka takmer všetkých

ľudí, pretože všetci niečo kupujeme od predajcov alebo si zaplatíme za poskytovanie služieb. Je to každodenný vzťah nakoľko si každý deň kupujeme potraviny alebo si kúpime obed do práce alebo do školy. Významnou je táto oblasť aj z toho pohľadu, že do tejto sféry právnych vzťahov vstupujú aj neplnoleté osoby ako napríklad študenti základnej školy, ktorí si idú kúpiť cez obed bagetu alebo hračku do predajne. Vzhľadom na historické skúsenosti s klamlivou reklamou a zavádzaním spotrebiteľov je právna úprava týkajúca sa spotrebiteľských vzťahov pomerne široká a detailná. Aj v súdnom konaní je spotrebiteľ vnímaný ako slabšia strana sporu, čo vychádza z predpokladu, že častokrát proti jednotlivcovi stojí veľká firma, ktorá disponuje silným právnym, technickým a personálnym aparátom, ktorému jednotlivec nemá šancu konkurovať. Z tejto pozície má potom spotrebiteľ isté procesné zvýhodnenie. Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov „upravuje práva spotrebiteľov a povinnosti výrobcov, predávajúcich, dovozcov a dodávateľov, pôsobnosť orgánov verejnej správy v oblasti ochrany spotrebiteľa, postavenie právnických osôb založených alebo zriadených

na ochranu spotrebiteľa a označovanie výrobkov cenami.“ Taktiež tento zákon rieši predaj výrobkov a poskytovanie služieb, ale to za podmienky, že k predaju výrobkov a poskytovaniu služieb dochádza na území Slovenskej republiky alebo ak súvisí s podnikaním na území Slovenskej republiky. Zákon definuje základné pojmy ako napríklad kto je spotrebiteľ, kto je predávajúci, kto je výrobca, kto je dovozca. Napríklad spotrebiteľa zákon definuje ako fyzickú osobu, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej podnikateľskej činnosti, zamestnania alebo povolania. Zákon taktiež určuje v rámci definície, čo je výrobkom, čo je bezpečným výrobkom alebo čo je nebezpečným výrobkom alebo čo je službou, bezpečnou službou. Taktiež určuje čo je bežnou kvalitou, reklamáciou, nebezpečnou napodobeninou výrobku, agresívnou obchodnou praktikou a ďalšie. Zákon napríklad definuje službu ako akúkoľvek činnosť alebo výkon, ktorý je ponúkaný spotrebiteľovi odplatne alebo bezodplatne vrátane činností upravených osobitnými predpismi nad ktorými vykonávajú dozor profesijné komory alebo iné orgány verejnej správy.

Každý spotrebiteľ má právo na ochranu pred neprijateľnými podmienkami v spotrebiteľských zmluvách. Právna

úprava garantuje spotrebiteľovi napríklad právo na výroby a služby v bežnej kvalite, uplatnenie reklamácie, náhradu škody, vzdelávanie, informácie, ochranu svojho zdravia, bezpečnosti a ekonomických záujmov a na podávanie podnetov a sťažností orgánom dozoru dohľadu a kontroly. Zároveň právna úprava zakotvuje predávajúcemu povinnosti ako napríklad povinnosť predávať výrobky v správnej hmotnosti, miere alebo v správnom množstve a umožniť spotrebiteľovi prekontrolovať si správnosť týchto údajov alebo predávať výrobky a poskytovať služby v bežnej kvalite; ak kvalita nie je predpísaná, môže predávajúci predávať výrobky v nižšej ako bežnej kvalite, len ak spotrebiteľ upozorní na všetky rozdiely, alebo predávať výrobky a poskytovať služby za dohodnuté ceny alebo zabezpečovať hygienické podmienky pri predaji výrobkov a poskytovaní služieb a množstvo iných povinností. Právna úprava sa tiež venuje veľmi dôležitým oblastiam vzťahu medzi predajcom alebo poskytovateľom služby na jednej strane a spotrebiteľom na druhej strane. Ide o oblasti ako napríklad zabezpečenie záväzkov spotrebiteľa (týka sa záväzkov zo spotrebiteľskej zmluvy), uvádzanie výrobkov na trh a poskytovanie služieb (ide o bezpečnosť výrobkov a problematiku použi-

tých výrobkov, nebezpečné napodobeniny). Ďalej ide o oblasť nekalých obchodných praktík (zákon zakazuje nekalé obchodné praktiky) alebo klamlivé konanie a klamlivé opomenutie (podľa zákona sa obchodná praktika považuje za klamlivú, ak zapríčiňuje alebo môže zapríčiniť, že spotrebiteľ urobí rozhodnutie o obchodnej transakcii, ktoré by inak neurobil, pretože obsahuje nesprávne informácie a je preto nepravdivá, alebo akýmkoľvek spôsobom uvádza do omylu alebo môže viesť do omylu priemerného spotrebiteľa, a to aj ak je táto informácia vecne správna vo vzťahu k ...) alebo agresívna obchodná praktika (v obchodnej praktike sa posudzuje miera obťažovania, nátlak vrátane použitia fyzickej sily alebo neprimeraný vplyv). Zákon zakotvuje aj informačné povinnosti, ktorými sa má zabezpečiť objektívnosť spotrebiteľa pri uzatváraní objednávky. Predávajúci je napríklad povinný zo zákona aj označiť výrobok predajnou cenou a jednotkovou cenou. V rámci spotrebiteľských vzťahov je upravená aj zodpovednosť a následné sankcie za jej porušenie. V rámci týchto vzťahov je možné spáchať priestupok, ktorého sa dopustí ten, kto poškodí práva spotrebiteľa, tým, že poruší tento zákon alebo osobitné predpisy na ochranu spotrebiteľa. Taktiež je možné za porušenie

povinností alebo práv uložiť príslušné sankcie (napríklad je možné uložiť predávajúcemu, dovozcovi, dodávateľovi alebo osobe pokutu do výšky 66 400 eur).

Zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje oblasť práv spotrebiteľov a povinností predávajúcich, ak príde k predaju tovaru alebo poskytovaniu služby na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho, podmienky organizovania predajných akcií a predaja tovaru. Okrem toho je predmetom úpravy aj poskytovanie služieb na predajných akciách a pôsobnosť orgánov dohľadu pri kontrole dodržiavania tohto zákona. Čiže ide o napríklad o tzv. e-shopy, ktoré nemajú kamenné predajne. V rámci predaja na diaľku alebo mimo prevádzkových priestorov je predávajúci povinný pred uzatvorením zmluvy alebo odoslaním objed-

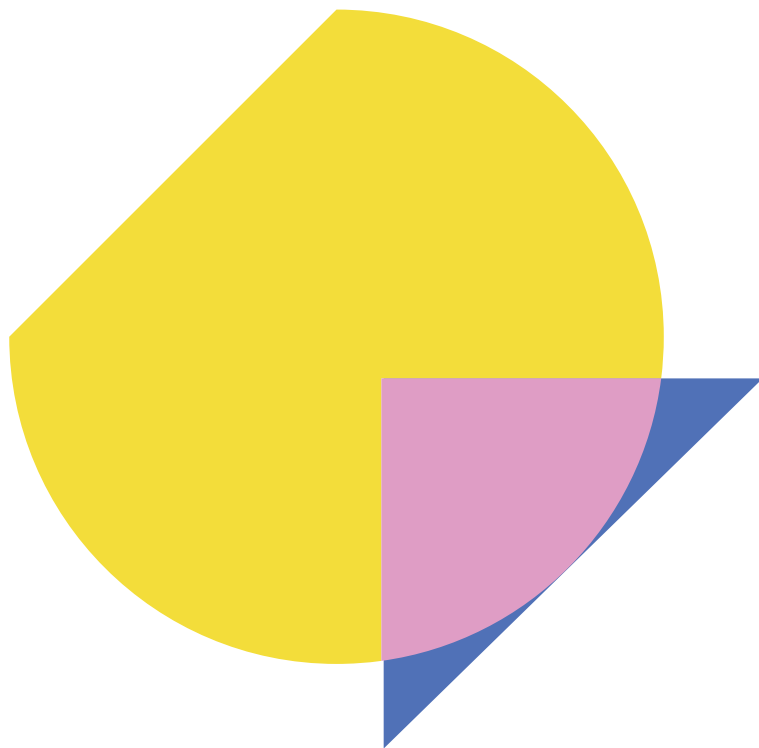

návky spotrebiteľovi sprístupniť napríklad hlavné vlastnosti tovaru alebo charakter služby v rozsahu primeranom použitému prostriedku komunikácie a tovaru alebo službe alebo obchodné meno a sídlo alebo miesto podnikania predávajúceho alebo osoby, v mene ktorej predávajúci koná a iné zákonom stanovené informácie. Táto povinnosť je snáhou, aby mal spotrebiteľ objektívnu možnosť posúdiť tovar pred tým ako ho záväzne objedná. Na predávajúceho je kladený väčší rozsah povinností ako na spotrebiteľa. Napríklad *„predávajúci je povinný zabezpečiť, aby spotrebiteľ výslovne potvrdil, že bol oboznámený s tým, že súčasťou objednávky je povinnosť zaplatiť cenu. Ak je pre odoslanie objednávky potrebné stlačenie tlačidla alebo aktivovanie podobnej funkcie na webovom sídle predávajúceho, toto tlačidlo alebo funkcia musia byť označené ľahko čitateľným spôsobom slovným spojením „objednávka s povinnosťou platby“ alebo zodpovedajúcou jednoznačnou formuláciou vyjadrujúcou skutočnosť, že podanie objednávky zahŕňa povinnosť zaplatiť cenu.“* Spotrebiteľ je opravený odstúpiť od zmluvy, ak predávajúci včas a riadne poskytol spotrebiteľovi informácie o práve odstúpiť od zmluvy aj bez uvedenia dôvodu do 14 dní odo dňa prevzatia tovaru v prípade zmlúv, predmetom kto-

rých je predaj tovaru alebo uzavretia zmluvy o poskytnutí služby alebo uzavretia zmluvy o poskytovaní elektronického obsahu nedodávaného na hmotnom nosiči.

Významnou právnou úpravou v oblasti spotrebiteľských vzťahov je aj zákon o alternatívnom riešení sporov (Zákon č. 391/2015 Z. z. o alternatívnom riešení spotrebiteľských sporov a o zmene a doplnení niektorých zákonov). Podľa tohto zákona je alternatívnym riešením sporu taký postup subjektu, ktorého cieľom je dosiahnutie zmierlivého vyriešenia sporu medzi stranami sporu. Teda ide o snahu vyhnúť sa nákladným a dlhým súdnym sporom. V takomto konaní vystupuje vždy spotrebiteľ, ktorý podal návrh na začatie alternatívneho riešenia sporu, a predávajúci, proti ktorému návrh smeruje. Zo zákona má právo spotrebiteľ vždy sa obrátiť na predávajúceho so žiadosťou o nápravu. Túto žiadosť spotrebiteľ podáva, ak nie je spokojný so spôsobom, ktorým predávajúci vybavil jeho reklamáciu alebo ak sa domnieva, že predávajúci porušil jeho práva. Ak predávajúci zamietol žiadosť o nápravu potom má spotrebiteľ právo podať návrh na začatie alternatívneho riešenia sporu príslušnému subjektu, ktorý bude vo veci konať podľa tohto zákona. Výhodou alternatívneho riešenia sporov je to, že orgány určené

na riešenie sporu konajú vo veci bezodplatne.

Kontrolné otázky

Preklúzia znamená, že:

- a) bol spáchaný trestný čin,
- b) bola porušená zásada rovnosti zbraní,
- c) uplynutím času zaniká nielen právny nárok, ale aj subjektívne právo (oprávnenie), pretože v stanovenej prepadnej lehote sa neuplatnil potrebný právny úkon.

Objektívna právna zodpovednosť:

- a) je zodpovednosť za protiprávny stav, a to bez ohľadu

na jeho zavinenie,

b) je zodpovednosť za protiprávny stav, s ohľadom na zavinenie,

c) je zodpovednosť len z vady tovaru.

Náležitosti právneho úkonu sú:

a) objekt subjekt, objektívna stránka, subjektívna stránka,

b) predmet právneho úkonu, dôsledky právneho úkonu,

c) subjekt, vôľu, prejav vôle, objekt právneho úkonu.

Právna zodpovednosť je:

a) bližšie neurčená zodpovednosť subjektu práva ,

b) zodpovedať subjektu práva za svoje správanie/konanie v podobe povinnosti niesť dôsledky svojho správania/konania,

c) zodpovednosť subjektu práva za nadmerné vykonávanie právnych úkonov.

Na rozdiel od trestného práva je občianske právo postavené na zásade:

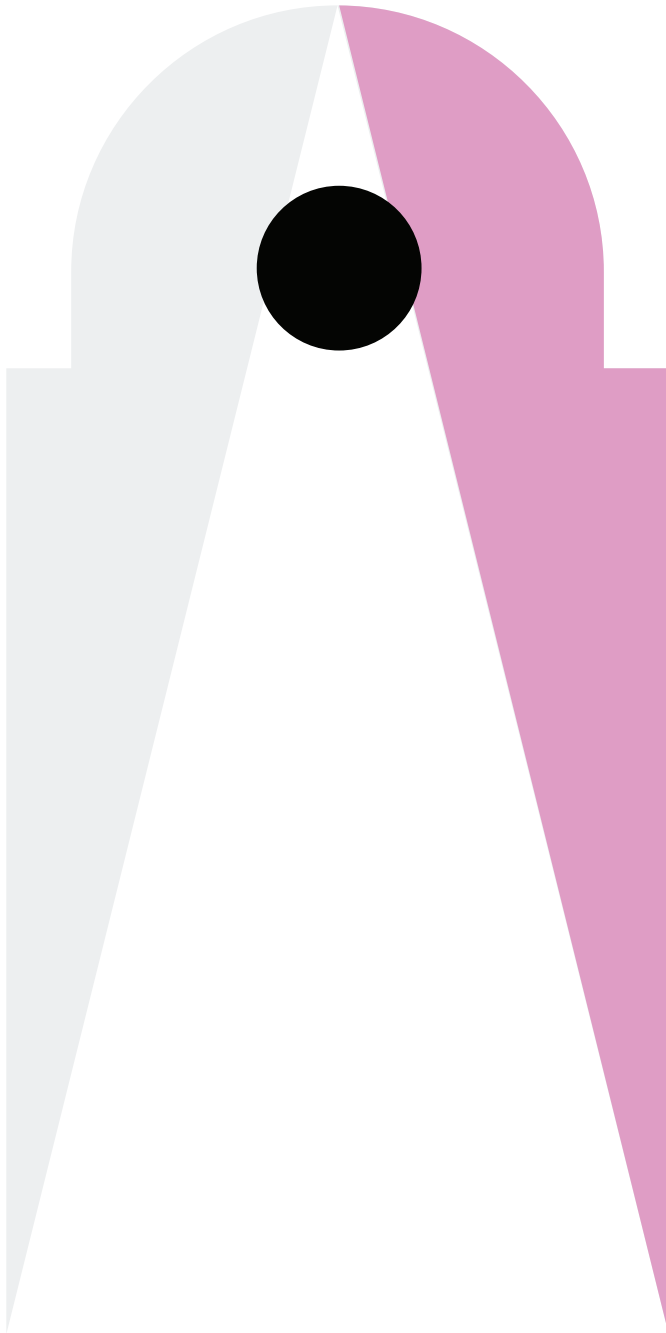
a) rovnosti strán,

- b) podriadenosti a nadriadenosti,
- c) neutrality.

Príklad

Marián si v predajni kúpil televízor. Platil v hotovosti a zobral si potvrdenie o zaplatení. Televízor rozbalil a skontroloval, či nie je poškodený. Potom ho zapojil a televízor nefungoval. Marián preto zobral televízor spolu s potvrdením o zaplatení a rozhodol sa reklamovať ho. V predajni mu reklamáciu zamietli, nakoľko televízor nebol v pôvodnom obale. Marián sa preto obrátil na Slovenskú obchodnú inšpekciu, ktorá mu dala stanovisko, kde uviedla, že žiadny právny predpis neukladá povinnosť kupujúcemu pri reklamacii kúpený tovar odovzdať v pôvodnom obale a Mariána poučila o možnosti alternatívneho riešenia sporu. Marián túto možnosť využil a predmetný spor bol vyriešený, nakoľko predávajúci uznal, že v rámci procesu reklamácie pochybil a pod tlakom stanoviska zo Slovenskej obchodnej inšpekcie by prípadný súdny spor prehral.

ORGÁNY OCHRANY PRÁVA

Materiálny právny štát ako jedna z koncepcií právneho štátu, ku ktorej sa v Ústave SR prihlásila i Slovenská republika, vyžaduje okrem bezvýhradnej viazanosti všetkých subjektov právom aj to, aby existujúce platné právo napĺňalo isté hodnotové kritériá. Podstata materiálneho právneho štátu tak spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.

Dá sa teda povedať, že úplne elementárnou úlohou každého demokratického a právneho štátu (materiálneho) je to, aby základné hodnoty spoločnosti a medzinárodného spoločenstva, ako aj všeobecné právne zásady uznávané civilizovanými národmi boli premietnuté do samotného obsahu právnych predpisov a zároveň následne i do aplikácie a realizácie jednotlivých právnych noriem príslušnými subjektmi. Materiálny

právny štát sa totiž nezakladá iba na zdanlivom dodržiavaní práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom.

Nevyhnutnou úlohou každého materiálneho právneho štátu je preto **zabezpečovať ochranu práva**, a to tak, aby

boli jej inštitucionálne predpoklady a príslušné nástroje formálne nielen zakotvené, ale aby k jej realizácii aj fakticky dochádzalo. Súčasne však treba zdôrazniť, že zabezpečovanie ochrany práva nesmie byť nikdy samoúčelné a nesmie byť k nemu zo strany štátu pristupované výlučne z formálneho hľadiska. Ochrana práva zo strany štátu totiž musí zahŕňať nielen sledovanie a kontrolu dodržiavania „technickej stránky“ veci (striktný súlad postupov a konania právnych subjektov s doslovným znením právnych predpisov a ich uplatňovanie bez výnimiek, neexistencia protiprávneho stavu), ale musí v istých prípadoch brať do úvahy aj materiálne kritériá. V mnohých

situáciách totiž nemusí byť práve prísne, formálne, doslovné dodržiavanie právnych predpisov úplne v súlade so základnými hodnotami a spoločenskými pravidlami, akými sú napr. hodnota spravodlivosti, hodnota slušnosti, rôzne iné morálne hodnoty, pravidlá dobrých mravov.

Za účelom zabezpečenia ochrany práva (objektívneho alebo subjektívneho) disponuje štát rôznorodými **právnymi prostriedkami ochrany práva**. Tie, pochopiteľne, nie sú vždy rovnaké a to najmä z toho dôvodu, že ohrozenie či porušenia práva nemá vždy rovnakú intenzitu a rovnako tiež právne normy, ktoré sú ohrozené či porušené, sa od seba svojou povahou a svojím obsahom v mnohom zásadne odlišujú. Preto musí štát pri zabezpečovaní ochrany práva diferencovať jednotlivé prostriedky ochrany práva a zvoliť vždy ten najadekvátnejší prostriedok (hľadisko proporcionality) tak, aby neprimeraným spôsobom, nad rámec potreby nezasahoval do života jednotlivca alebo spoločnosti samotnej. V odbornej literatúre sa niekedy tieto prostriedky rozdeľujú do dvoch základných skupín - preventívne prostriedky a represívne prostriedky. Aj z ich samotného označenia vyplýva, že **preventívne prostriedky** sa majú použiť vtedy, keď ešte k porušeniu práva a spôsobeniu ujmy (škody) nedošlo, ale bezprostredne hrozí, že k nemu dôjde

(napr. služobný zákrok policajta, ak je dôvodné podozrenie z páchania trestného činu alebo priestupku). **Represívne prostriedky**, naopak, sa majú uplatniť vtedy, keď už právo je porušené a odstránenie protiprávneho stavu je možné iba priamym či nepriamym faktickým pôsobením na právny subjekt (napr. rozhodnutie súdu o vine a treste za spáchanie trestného činu). Obe skupiny prostriedkov sa vnútorne dajú tiež rozčleniť, keďže zahŕňajú širokú škálu nástrojov na ochranu práva a každý z týchto nástrojov nie je z hľadiska svojej intenzity a spôsobilosti vynútiť splnenie právnej povinnosti rovnaký. V rámci represívnych prostriedkov má totiž inú povahu napr. rozhodnutie o uložení povinnosti zaplatiť určitú peňažnú sumu oprávnenému subjektu a rozhodnutie o nútenom výkone takejto povinnosti.

Samozrejme, štát ako taký uvedené právne prostriedky ochrany práva sám neuplatňuje. Za účelom vykonávania svojich funkcií či úloh si totiž zriaďuje osobitnú sústavu štátnych orgánov, ktorým zveruje i konkrétne prostriedky na efektívne plnenie svojich úloh. Ochrana práva je iba jednou z úloh štátu, nie jedinou. Treba preto zdôrazniť, že nie všetky štátne orgány možno považovať aj za orgány ochrany práva. V inštitucionálnom systéme štátu sa totiž

nachádzajú aj štátne orgány (orgány verejnej moci), ktorých činnosť nesmeruje k ochrane práva, ale k presadzovaniu, realizácii, výkonu záujmov obyvateľstva štátu. V tomto prípade právna teória hovorí o tzv. **orgánoch verejno-politickej moci** (parlament, vláda, prezident). Tieto sa od orgánov ochrany práva v mnohom odlišujú. Významnou črtou orgánov verejno-politickej moci je napr. to, že svoju legitimitu odvodzujú (či už priamo alebo nepriamo) od občanov na základe realizácie volebného práva. Orgány ochrany práva, na strane druhej, nie sú kreované na základe výsledkov volieb. Aj preto musia za každých okolností brať do úvahy a presadzovať nie aktuálne záujmy a potreby občanov, ale potreby ochrany základných princípov právneho štátu (napr. princípy spravodlivosti, legality), čím sa v konečnom dôsledku zabezpečuje aj riadny a ničím nerušený chod orgánov verejno-politickej moci. Aj z toho dôvodu právna teória radí medzi **základné úlohy orgánov ochrany práva** po prvé garantovanie a zabezpečovanie uplatňovania právneho rámca činnosti orgánov verejno-politickej moci (tak vo vzájomných vzťahoch, ako aj vo vzťahu týchto orgánov voči spoločnosti) a po druhé aplikovanie práva a napomáhanie jeho realizácii, tak vo verejnoprávnom sektore, ako aj v sektore

súkromnoprávnom (Svák, Cibulka, 2013)

Možno teda uviesť, že pojem orgán ochrany práva nie je pojmom legálnym. To znamená, že nejde o pojem, ktorý zakotvuje a používa ústavodarca, resp. zákonodarca v niektorých z právnych noriem. Pojem orgán ochrany práva má svoj pôvod v právnej teórii a tá ho aj definuje, resp. vymedzuje jeho základné charakteristiky. Na základe vyššie uvedených skutočností je možné pre účely tejto učebnice definovať orgán ochrany práva ako **orgán, ktorého činnosť smeruje k zabezpečeniu ochrany objektívneho práva alebo subjektívneho práva prostredníctvom preventívneho alebo represívneho pôsobenia na subjekty práva.**

Rôznorodá povaha prostriedkov, ktoré štát uplatňuje s cieľom ochrany práva determinuje aj samotný inštitucionálny systém orgánov konštituovaných za účelom realizácie ochrany práva, ich organizáciu a činnosť. V sústave orgánov ochrany práva možno nájsť totiž jednak orgány, ktoré prevažne používajú preventívne prostriedky ochrany práva, jednak orgány, ktoré prevažne používajú represívne prostriedky ochrany práva. Uvádzame „prevažne“ z toho dôvodu, že jednotlivé orgány ochrany práva nemožno chápať ako orgány používajúce výlučne také či onaké práv-

ne prostriedky. Konkrétne orgány ochrany práva sú totiž väčšinou ex lege vybavené prostriedkami tak preventívneho, ako aj represívneho charakteru. Rozdiel spočíva teda vo frekvencii využívania daného prostriedku a konkrétnej prevažujúcej činnosti týchto orgánov.

Na základe kritéria charakteru prevažne používaných právnych prostriedkov ochrany práva, resp. prevažujúcej činnosti orgánov ochrany práva odborná literatúra vyčleňuje viaceré skupiny orgánov ochrany práva. Svák rozoznáva *in concreto* nasledovné štyri kategórie orgánov ochrany práva: kontrolné orgány ochrany práva, rozhodovacie orgány ochrany práva, vykonávacie orgány ochrany práva a orgány právnych služieb a právnej pomoci (Svák, Cibulka, 2013).

KONTROLNÉ ORGÁNY OCHRANY PRÁVA

KONTROLNÉ ORGÁNY OCHRANY PRÁVA predstavujú skupinu orgánov, ktorých hlavnou úlohou je realizácia **dozoru, dohľadu alebo inej formy kontroly** s cieľom zistiť, či v činnosti iných orgánov verejnej moci, v činnosti fyzických osôb alebo v činnosti právnických osôb nedochádza

k ohrozovaniu alebo porušovaniu práva. Za účelom sledovania a odhalovania protiprávneho konania disponujú kontrolné orgány ochrany práva špeciálnymi právomocami, ktoré im síce umožňujú realizovať ich základné poslanie, avšak v zásade im **neumožňujú priamo, autoritatívne vy-nucovať** plnenie právnych povinností. Uvedené vyplýva aj zo skutočnosti, že právne prostriedky, ktorými kontrolné orgány ochrany práva disponujú, majú prevažne charakter **prostriedkov preventívnych**, ktoré neumožňujú represívne pôsobiť na porušiteľa práva. Z toho dôvodu, v prípade odhalenia porušovania práva, ak porušiteľ dobrovoľne odmieta napraviť nezákonný stav, musí sa kontrolný orgán ochrany práva obrátiť na niektorý z rozhodovacích orgánov ochrany práva, ktoré disponujú možnosťami a prostriedkami právneho donútenia. Medzi kontrolné orgány ochrany práva môžeme v súčasnosti zaradiť nasledovné inštitúty:

- Prokuratúra SR
- Najvyšší kontrolný úrad SR
- Verejný ochranca práv
- Komisár pre deti a komisár pre osoby so zdravotným postihnutím
- Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

- Ochranno-bezpečnostné a špeciálne kontrolné orgány

Prokuratúra Slovenskej republiky

Prokuratúra SR je orgánom verejnej moci, ktorého základným poslaním je **ochrana objektívneho práva a presadzovanie verejného záujmu**. Z charakteru prostriedkov, ktoré prokuratúre zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZP“) priznáva na dosiahnutie tohto účelu vyplýva, že prokuratúra v rámci svojej pôsobnosti vykonáva činnosť preventívnu, represívnu, reštitučnú a sankčnú (Ivor, 2010). Samotná prokuratúra SR je v právnom poriadku definovaná ako „*samostatná hierarchicky usporiadaná jednotná sústava štátnych orgánov na čele s generálnym prokurátorom, v ktorej pôsobia prokurátori vo vzťahoch podriadenosti a nadriadenosti.*“

Súčasná právna úprava prokuratúry SR je obsiahnutá vo viacerých právnych predpisoch, ktoré upravujú jej organizáciu, pôsobnosť a postavenie. Právne predpisy upravujúce oblasť prokuratúry a jej orgánov sú systematicky prepojené a hierarchicky na seba nadväzujú a tak predstavujú jeden kompaktný celok. Do slovenského právneho systému bol inštitút prokuratúry včlenený už samotnou **Ústavou SR č.**

460/1992 Zb. (ďalej len „ústava“), ktorá obsahuje rámcové ustanovenia upravujúce postavenie a pôsobnosť prokuratúry SR. V tejto súvislosti je však vhodné poznamenať, že samotná skutočnosť ústavného zakotvenia prokuratúry býva predmetom mnohých odborných debát a polemík, v rámci ktorých bývajú často vznášané i pochybnosti nad opodstatnenosťou samotnej ústavnej úpravy inštitútu prokuratúry. Tieto pochybnosti vychádzajú a sú zdôvodňované predovšetkým dlhoročnými právnymi tradíciami existujúcimi na našom území a rovnako tiež analýzami ústavných systémov zabehnutých demokratických a právnych štátov.

Ako sme už teda uviedli, základná právna úprava prokuratúry SR sa nachádza v právnom predpise najvyššej právnej sily, v ústave. Treba však podotknúť, že tento predpis neupravuje oblasť prokuratúry SR detailne, ale v článkoch 149 až 151, v prvom oddiele (*Prokuratúra Slovenskej republiky*) ôsmej hlavy (*Prokuratúra Slovenskej republiky a verejný ochranca práv*) poskytuje iba rámcovú úpravu podmienok pre pôsobnosť a organizáciu prokuratúry SR. Z hľadiska samotného zaradenia v ústave možno usúdiť, že **prokuratúra SR nepatrí do žiadnej z troch zložiek štátnej moci**. Vyplýva to zo skutočnosti, že každá sústava orgánov štátnej

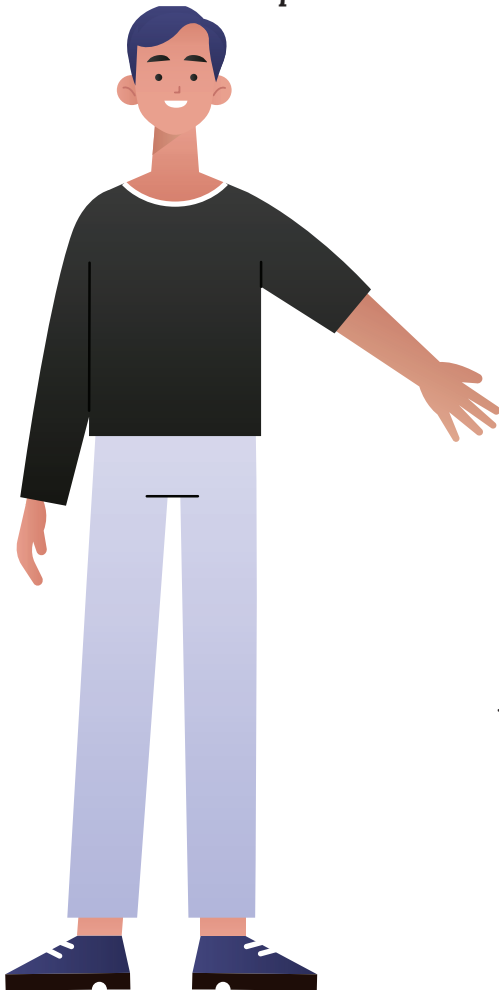
moci má svoju vlastnú úpravu uvedenú v samostatnej hlave, pričom úprava prokuratúry sa nachádza tiež v samostatnej hlave oddelene od úpravy orgánov moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej.

Prokuratúra je tak ústavne konštituovaná ako **samostatný štátny mocenský orgán sui generis** fungujúci v rámci trojdelenia štátnej moci, ktorý však nemožno bez výhrad zaradiť do žiadnej z troch sústav orgánov štátnej moci. Prokuratúra nemá zákonodarnú právomoc (nevydáva tzv. prvotné právne normy), nemá ani súdnu právomoc (nerozhoduje spory v mene štátu), nemá ani výkonnú právomoc (nedisponuje nariaďovacími oprávneniami a neukladá právne sankcie osobám, ktoré sa dopustili porušenia právnych predpisov, nedozerá na účelnosť a efektívnosť vykonávaných rozhodnutí, ale len na ich zákonnosť). Napriek tomu je prokuratúra orgánom, ktorý nesie isté znaky orgánov moci výkonnej (najmä v netrestnej oblasti) a tiež moci súdnej (najmä z pohľadu významných rozhodovacích oprávnení prokurátora v trestnom konaní, kde už v prípravnom konaní môže vec meritórne rozhodnúť). Prokuratúra však svojou organizáciou a rozsahom pôsobnosti orgány moci zákonodarnej, výkonnej a súdnej nenahrádza a ani nemôže

nahradiť. Ako vyplýva z dôvodovej správy k ústave, aj to bol dôvod, prečo bola pôsobnosť prokuratúry SR vymedzená priamo ústavou.

V článku 149 ústava rámcovo a len veľmi všeobecne vymedzuje pôsobnosť a poslanie prokuratúry SR. V zmysle uvedeného ustanovenia „**prokuratúra Slovenskej republiky chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a práv-**

nických osôb a štátu.“ V tomto ustanovení sa premieta náhľad na prokuratúru ako na univerzálny orgán ochrany objektívneho práva, ktorý nekoná len v záujme štátu, ale ktorý koná predovšetkým vo verejnom záujme. Samotná ústava teda neobmedzuje pôsobnosť prokuratúry SR iba na zastupovanie štátu v trestnom konaní a na presadzovanie jeho záujmov, ako je to napr. v prípade štátnych zastupiteľstiev iných štátov. Ústava ponecháva priestor na to, aby v slovenskom právnom poriadku prokuratúra vykonávala

úlohy aj mimo oblasti trestného práva.

Organizácia prokuratúry je rámcovo vymedzená v článku 150 ústavy. Uvedený článok hovorí, že **„na čele prokuratúry je generálny prokurátor, ktorého vymenúva a odvoláva prezident Slovenskej republiky na návrh Národnej rady Slovenskej republiky.“** V tomto ustanovení ústavy je vyjadrená jedna zo základných zásad organizácie prokuratúry SR, a to zásada centralizmu, podľa ktorej celá sústava orgánov prokuratúry podlieha výlučne generálnemu prokurátorovi ako najvyššiemu orgánu. Ten riadi celú činnosť prokuratúry a v rámci toho vydáva aj stanoviská a pokyny záväzné pre všetkých prokurátorov.

Posledné ustanovenie ústavy týkajúce sa úpravy prokuratúry predstavuje článok 151. Ide o blanketovú normu, ktorá uvádza, že **„podrobnosti o vymenúvaní a odvolávaní, právach a povinnostiach prokurátorov a organizácií prokuratúry ustanoví zákon.“** V zmysle tejto splnomocňujúcej normy bol v roku 1996 prijatý zákon č. 314/1996 Z. z. o prokuratúre, ktorý upravoval postavenie, organizáciu a pôsobnosť prokuratúry, vymenúvanie a odvolávanie, práva a povinnosti prokurátorov a právnych čakatel'ov, ich pracovnoprávne vzťahy a služobné pomery. Už v marci 2001

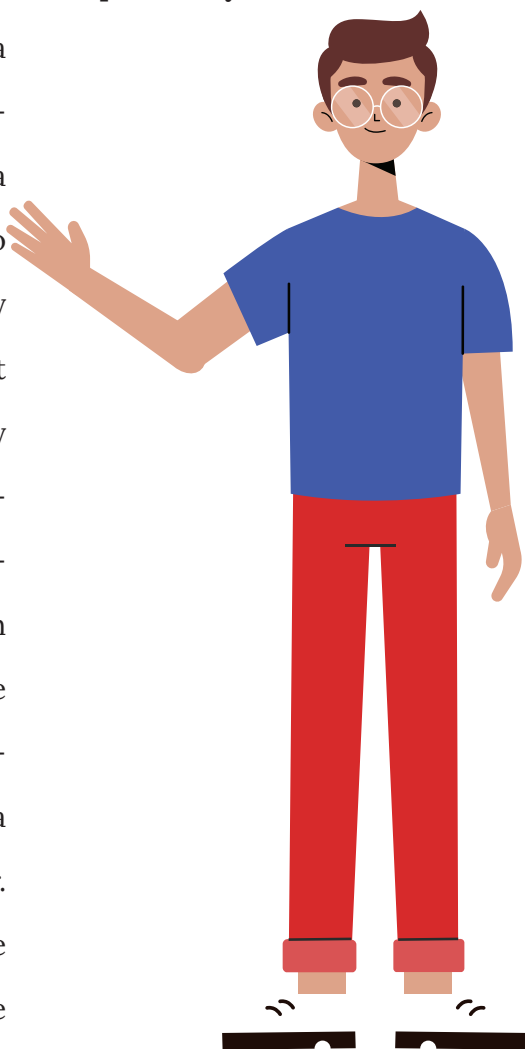
bol však prijatý nový zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre, účelom ktorého bolo sprehľadniť dovtedajšiu právnu úpravu prokuratúry a jednoznačne vymedziť postavenie, pôsobnosť, organizáciu a riadenie prokuratúry, postavenie a pôsobnosť generálneho prokurátora, ako aj pôsobnosť ostatných prokurátorov v jednotlivých oblastiach prokurátorskej činnosti. Zároveň zo zákona o prokuratúre z roku 1996 boli do osobitnej zákonnej úpravy vyčlenené právne vzťahy vyplývajúce zo služobného pomeru prokurátorov. Touto úpravou sa stal zákon č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakateloch prokuratúry. V súčasnosti problematiku prokuratúry upravujú teda dva hlavné samostatné zákony - zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov a zákon č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a právnych čakateloch prokuratúry v znení neskorších predpisov.

ROZHODOVACIE ORGÁNY OCHRANY PRÁV

B) ROZHODOVACIE ORGÁNY OCHRANY PRÁVA predstavujú skupinu orgánov ochrany práva, ktorá v rámci sys-

tému orgánov ochrany práva má najvýznamnejšie postavenie. Uvedené tvrdenie vyplýva predovšetkým z charakteru činnosti, ktorú rozhodovacie orgány ochrany práva realizujú. Ide o **výkon rozhodovacej činnosti**, obsahom ktorej je **rozhodovanie o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb**.

Rozhodovacia činnosť je teda procesom aplikácie práva, v rámci ktorého rozhodovací orgán za splnenia zákonom predpísaného postupu vydáva individuálny právny akt (rozhodnutie ako akt aplikácie práva). Individuálny právny akt vydaný rozhodovacím orgánom je súčasne charakteristický tým, že je záväzný len inter partes (vyvoláva právne účinky len pre účastníkov konania), nie erga omnes (nedotýka sa všetkých subjektov práva, napr. ako zákon). Medzi rozhodovacie orgány ochrany práva môžeme

zaradiť nasledovné inštitúty:

- Ústavný súd SR
- Všeobecné súdy
- Mimosúdne rozhodovacie orgány ochrany práva

Rozhodovacie orgány teda vykonávajú rozhodovaciu činnosť. Rozhodovacia činnosť môže mať viaceré podoby. Medzi najvýznamnejšie druhy rozhodovacej činnosti možno zaiste zaradiť **výkon súdnictva**, ktoré podľa čl. 141 ods. 1 ústavy v SR vykonávajú nezávislé a nestranné **súdy** v rámci **súdneho konania**. Súdnicstvo je bezpochyby tým rozhodovacím procesom, ktorý má v každom demokratickom a právnom štáte výsostné postavenie a ktorý najcitelnejšie môže zasiahnuť do života jednotlivca. Výkon súdnictva však nie je jediný druh rozhodovacej činnosti realizovanej v štáte. Treba totiž zdôrazniť, že výkon rozhodovacej činnosti je v SR zverený aj iným orgánom (subjektom), ako sú súdy. Svák v tejto súvislosti používa označenie „**mimosúdne rozhodovacie orgány ochrany práva**“ (Svák, Cibulka, 2012).

Do subkategórie mimosúdnych rozhodovacích orgánov ochrany práva môžeme zaradiť tie orgány, ktorých rozhodovacia činnosť spočíva vo výkone činností odlišných od

výkonu súdnictva. V prvom rade možno spomenúť výkon takej rozhodovacej činnosti, ktorá je bezprostredne spojená s **výkonom verejnej správy** a ktorá sa realizuje prostredníctvom **správneho konania**. Podobne ako v prípade súdnictva, aj v správnom konaní dochádza k riešeniu individuálnych vecí a k ochrane subjektívnych práv fyzických a právnických osôb. V správnom konaní však ako orgány ochrany práva nevystupujú súdy, ale **správne orgány**. Tie sa z hľadiska svojho postavenia zásadným spôsobom odlišujú od ústavou kreovaných súdov (napr. v otázke ich nezávislosti, v otázke kvalifikačných predpokladov pre výkon funkcie správneho orgánu a i.). Do mimosúdnej rozhodovacej činnosti možno zaradiť aj výkon **rozhodcovskej činnosti**, ktorú vykonávajú **rozhodcovské súdy** v rámci **rozhodcovského konania**. Činnosť rozhodcovských súdov je veľmi podobná činnosti súdov, napriek tomu však tieto dva druhy rozhodovacej činnosti nemožno stotožňovať. Výkon rozhodcovskej činnosti v žiadnom prípade nie je výkonom súdnictva. Rozhodcovskú činnosť nevykonávajú orgány štátu, ale subjekty súkromného práva, ktorým zákon iba zveril výkon verejnej moci v podobe rozhodovania o právach a povinnostiach účastníkov sporu.

Pre úplnosť treba dodať, že **v širšom ponímaní** mimosúdnych rozhodovacích orgánov ochrany práva možno za rozhodovacie orgány ochrany práva považovať aj tie orgány, pri ktorých rozhodovacia činnosť nie je ich hlavnou alebo jedinou činnosťou, ale činnosťou ďalšou, ktorú vykonávajú popri svojej primárnej, ťažiskovej činnosti. V tomto zmysle možno považovať za rozhodovacie orgány ochrany práva aj niektoré kontrolné orgány ochrany práva, príp. niektoré orgány právnych služieb a právnej pomoci. Ako príklad možno uviesť prokuratúru SR, ktorá okrem výkonu kontrolnej činnosti realizuje aj činnosť rozhodovaciu - v trestnom konaní totiž disponuje rozhodovacími oprávneniami približujúcimi sa oprávneniam súdu rozhodovať o vine a treste - napr. oprávnenie prokurátora v trestnom konaní vydať rozhodnutie (uznesenie) o zastavení trestného stíhania. Príkladom môže byť tiež činnosť notára ako súdneho komisára, ktorý v konaní o dedičstve môže byť súdom poverený, aby vo veci konal a rozhodoval. Rozhodnutia vydané notárom sú v týchto prípadoch *ex lege* považované za rozhodnutia súdu prvej inštancie.

Súdne konanie, správne konanie, príp. rozhodcovské konanie sú teda určitými procesnými postupmi, v rámci

ktorých rozhodovacie orgány vykonávajú svoju rozhodovaciu právomoc. Všetky uvedené formy konaní sa vyznačujú množstvom špecifických črt, ktoré ich od seba významne odlišujú. Na strane druhej však treba uviesť, že každé konanie (správne, súdne, rozhodcovské) je typické tým, že prebieha v rámci istých **základných štádií** (etáp, fáz), ktoré vo všeobecnosti vždy zahŕňajú a) začatie konania, b) dokazovanie, c) rozhodnutie. V niektorých prípadoch sa k týmto štádiám pridáva aj štádium výkonu rozhodnutia; toto štádium však neprebieha vždy a závisí od konkrétnych okolností predmetnej veci. Treba však doplniť, že ide iba o veľmi všeobecné rozčlenenie etáp, bez ďalšej konkretizácie - konkrétne procesné postupy, procesné pravidlá a procesné úkony v jednotlivých konaniach sú totiž presne vymedzené v príslušných procesných kódexoch - zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok, zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok, zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok, zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), zákon č. 244/2002 Z. z. o rozhodcovskom konaní, zákon č. 335/2014 Z. z. o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov a množstvo ďalších.

Možno podotknúť, že v rámci vyššie uvedených všeobecných etáp konaní vystupujú vždy dva základné subjekty, ktorými sú na jednej strane súd (rozhodcovský súd, príp. správny orgán) ako rozhodovací orgán ochrany práva, na strane druhej účastník (účastníci) konania, voči ktorému (ktorým) rozhodovacia činnosť rozhodovacieho orgánu smeruje. Treba dodať, že v priebehu konania ako takého vo väčšine prípadov zohrávajú určitú úlohu **aj iné, ako rozhodovacie orgány ochrany práva**, napr. kontrolné orgány ochrany práva, príp. orgány právnych služieb a právnej pomoci. Tieto, aj keď v konaní priamo nerozhodujú, sú činné v konaní a v rámci konania vykonávajú istú formu „asistencie“ smerujúcu k riadnemu uskutočneniu procesu ústiacemu do vydania rozhodnutia a k ochrane práv účastníkov konania.

Už samotná **etapa začatia konania** (s výnimkou rozhodcovského konania) je v mnohých prípadoch významným spôsobom determinovaná iniciatívou iného ako rozhodovacieho orgánu ochrany práva. Uvedené platí v najvýraznejšej miere predovšetkým v prípade súdov, ktoré svoju činnosť v trestnom konaní odvíjajú vždy od činnosti kontrolného orgánu ochrany práva. Samotný Trestný poriadok v § 237 totiž výslovne zakotvuje, že trestné stíhanie pred súdom

sa koná len na podklade obžaloby alebo návrhu na dohodu o vine a treste, ktoré podáva a pred súdom zastupuje prokurátor. Bez podanej obžaloby alebo návrhu na dohodu o vine a treste tak súd (trestný) nie je v žiadnom prípade oprávnený konať. Na strane druhej však treba doplniť, že civilné konanie začína súd vo väčšine prípadov na základe iniciatívy iného subjektu, ako je orgán ochrany práva - na základe návrhu (žaloby) súkromnej fyzickej alebo právnickej osoby. Nie je však vylúčené, aby sa v špecifických prípadoch začalo aj civilné konanie na základe iniciatívy prokurátora (k tomu bližšie v časti venovanej prokuratúre). Inými slovami povedané, zatiaľ čo kontrolné orgány ochrany práva v zásade vykonávajú svoju činnosť *ex offio* (z úradnej povinnosti), súdy ako rozhodovacie orgány ochrany práva konajú vo väčšine prípadov iba na základe návrhu iného subjektu, nie *ex offio*.

Iná situácia je v prípade správnych orgánov ako rozhodovacích orgánov ochrany práva. Tie svoju činnosť môžu odvíjať tak od iniciatívy iného subjektu (fyzickej a právnickej osoby, orgánu ochrany práva), ako aj z vlastnej iniciatívy (najmä vtedy, keď správny orgán ukladá nejakú povinnosť, napr. zaplatenie pokuty za správny delikt). V prípade roz-

hodcovských súdov je začatie konania pred súdom iniciované vždy na základe návrhu na začatie rozhodcovského konania (žaloba) podaného fyzickou alebo právnickou osobou.

Aj samotný **priebeh konania a najmä fáza dokazovania** je významne determinovaná pôsobením, resp. súčinnosťou iných orgánov ochrany práva. V tomto smere je dôležité spomenúť najmä orgány právnych služieb a právnej pomoci, ktorých činnosť a aktivita je pre úspešnosť konania mimoriadne dôležitá a ktorých ingerenciu v konaní v mnohých prípadoch aj právne predpisy priamo vyžadujú. Ak je napr. v trestnom konaní odsúdený obžalovaný, ktorý nemal obhajcu, avšak išlo o prípad, kedy obhajcu musel mať (tzv. povinná obhajoba), dochádza k významnému porušeniu Trestného poriadku majúcemu za následok zrušenie rozhodnutia v odvolacom konaní. Orgány právnych služieb a právnej pomoci však zohrávajú významnú úlohu aj vtedy, kedy ich prítomnosť je len fakultatívna. Mnohé prípady sa totiž bez odbornej pomoci obhajcu len ťažko skončia úspechom pre konkrétneho účastníka; znalosť veľkého množstva predpisov, ich prepojení a väzieb, ako aj konkrétnych súdnych rozhodnutí (judikátov) sa totiž u bežného účastníka (laika)

nepredpokladá.

Už sme teda uviedli, že **výkon súdnictva** je síce nie jedným, avšak najdôležitejším druhom rozhodovacej činnosti rozhodovacích orgánov ochrany práva. Realizujú ho sudy ako predstavitelia jednej zo zložiek štátnej moci - súdnej moci. Výkon súdnictva, resp. súdnictvo ako také však nemá úplne rovnakú podobu a povahu. Z hľadiska charakteru vecí, ktoré sú predmetom výkonu súdnictva môžeme súdnictvo a sudy, ktoré ho realizujú, rozčleniť na dve veľké skupiny - všeobecné súdnictvo a ústavné súdnictvo. **Všeobecné súdnictvo** predstavuje typ súdnictva, ktoré poskytuje ochranu konkrétnym porušeným subjektívnym právam fyzických a právnických osôb ustanoveným niektorým z právnych predpisov so silou zákona. Všeobecné súdnictvo tak plní úlohy ochrany zákonnosti. **Ústavné súdnictvo** je typom súdnictva, ktoré je zamerané na ochranu ústavnosti. Nerieši individuálne spory či porušenia práv priznaných zákonmi, ale otázky štátnosti, fungovania štátu. Ústavné súdnictvo a všeobecné súdnictvo predstavujú dva samostatné, navzájom jeden od druhého nezávislé procesne uzavreté systémy výkonu súdnictva, pričom pre každý z nich je osobitne vymedzené poslanie a rozhodovacia právomoc. Výkon

ústavného súdnictva je zverený do rúk Ústavného súdu SR, výkon všeobecného súdnictva sa realizuje prostredníctvom sústavy všeobecných súdov (okresné súdy, krajské súdy, Najvyšší súd, Špecializovaný trestný súd). V nasledujúcich dvoch podkapitolách sa zameriame práve na spomenuté dva systémy súdnictva a na orgány, ktoré ich vykonávajú.

VYKONÁVACIE ORGÁNY OCHRANY PRÁVA

C) VYKONÁVACIE ORGÁNY OCHRANY PRÁVA predstavujú skupinu orgánov ochrany práva, pre ktoré je charakteristické uplatňovanie represívnych prostriedkov ochrany práva. Do tejto kategórie orgánov môžeme zaradiť Zbor väzenskej a justičnej stráže SR a súdnych exekútorov. Ich úlohou v systéme ochrany práva je **zabezpečiť vymožitelnosť práva**, a práve túto úlohu uskutočňujú prostredníctvom uplatňovania právneho donútenia, t. j. núteným výkonom rozhodnutí alebo iných právnych aktov. Treba poznamenať, že v minulosti (pred rokom 1989) bola na našom území realizácia právneho donútenia bezvýhradne spojená s aktivitami orgánov štátu, nie súkromnoprávných osôb. Až

po roku 1989 sa začal aj v oblasti núteného výkonu práva presadzovať koncept **čiasťočnej deetatizácie**, ktorý viedol k tomu, že časť výkonu rozhodnutí orgánov verejnej moci (civilné veci) bola postupne prenesená na súdnych exekútorov ako súkromnoprávne osoby. V zostávajúcej časti výkonu rozhodnutí, t. j. v oblasti výkonu rozhodnutí v trestnoprávných veciach a v niektorých ďalších veciach, si však štát stále ponecháva svoju pôsobnosť a ingerencia súkromnoprávných subjektov (napr. zabezpečujúcich výkon trestu odňatia slobody v súkromných väzeniach) nie je pripustená.

Kľúčovým pojmom spojeným s činnosťou vykonávacích orgánov ochrany práva je pojem **právne donútenie**. Právne donútenie je súčasne špecifickým znakom práva (právnej normy), prostredníctvom ktorého nachádza právo svoje odlíšenie od iných neprávnych normatívnych systémov. Realizácia právneho donútenia smeruje k základnému cieľu práva, a to k dosiahnutiu, aby správanie subjektov práva bolo v súlade s požiadavkami uvedenými v právnych predpisoch (napr. požiadavka, aby dlžník plnil svoje záväzky voči veriteľovi a aby veriteľ v dôsledku neplnenia dlžníkovej povinnosti splatiť dlh neutrpel škodu na svojom majetku). Právne donútenie sa zvykne v odbornej literatúre klasifikovať na

dva typy - priame donútenie a nepriame donútenie.

Nepriame donútenie spočíva v ustanovení právnej povinnosti záväzne regulujúcej správanie sa adresáta práva, pričom táto povinnosť môže byť primárna a sekundárna. Primárna povinnosť ustanovuje to, čo treba konať a sekundárna povinnosť (tzv. sankcia) ustanovuje to, čo treba konať, ak sa nekonalo to, čo sa malo konať podľa primárnej právnej povinnosti. V prípade nepriameho donútenia platí, že subjekt práva má ešte stále faktickú možnosť nesplniť svoje právne povinnosti (Procházka, Káčer 2013: 207). Napríklad na základe zmluvy o pôžičke je dlžník povinný vrátiť po uplynutí dohodnutej doby veci rovnakého druhu (primárna povinnosť) a v prípade, ak tak neurobí, môže sa veriteľ domáhať žalobou na súde, aby súd prostredníctvom rozsudku na plnenie uložil dlžníkovi povinnosť, aby veriteľovi poskytol plnenie určitej kvality a kvantity (sekundárna povinnosť, sankcia). Ani túto povinnosť však nemusí dlžník de facto splniť. Uloženie sankcie je tak iba prostriedkom nepriameho donútenia, nevedúceho k priamemu výkonu povinnosti. Na margo sankcií treba poznamenať, že tieto môžu mať rôzne podoby a z hľadiska ich povahy ich možno členiť na sankcie represívne (napr. trest odňatia slobody).

dy, ochranné liečenie), reštitučné (povinnosť vrátiť vec do pôvodného stavu), reparačné (povinnosť nahradiť škodu) a satisfakčné (povinnosť uverejniť ospravedlnenie za nepravdivé tvrdenia).

Priame donútenie je bezprostredne spojené s nepriamym donútením a dá sa povedať, že naň nadväzuje. To znamená, že v prípade, ak nepriame donútenie nie je úspešné, je možné uplatniť priame donútenie v podobe núteného výkonu rozhodnutia. Účelom priameho donútenia je teda zabezpečiť faktické splnenie primárnych a sekundárnych povinností, ktoré sú obsahom nepriameho donútenia. Priame donútenie nastáva až vtedy, keď povinná osoba dobrovoľne nesplní sekundárnu právnu povinnosť uloženú v rozhodnutí orgánu aplikácie práva. Priame donútenie, rovnako ako nepriame donútenie fungujú pre adresáta práva ako hrozba použitím „štátneho násillia“ za účelom dosiahnutia rešpektovania práva. V prípade priameho donútenia sa však táto hrozba môže v dôsledku nesplnenia povinností transformovať aj do samotného priameho fyzického donútenia osoby splniť si právnu povinnosť, a to za použitia „štátneho násillia“. Pri priamom donútení tak v zásade už nie je možnosť, aby si subjekt práva nesplnil svoju povinnosť (za predpokla-

du, že štátnej moci nevzdoruje, napr. útekom či skrývaním sa). Práve priame donútenie realizujú vykonávacie orgány ochrany práva.

Pri realizácii právneho donútenia má monopolné postavenie štát a vynucovanie plnenia právnych povinností inak, ako prostredníctvom štátu v zásade nie je prípustné (výnimka - napr. uplatnenie svojpomoci podľa § 6 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník). Práve **spojenie právneho donútenia so štátom a jeho mocou** možno považovať preto za najtypickejšiu črtu právneho donútenia. Základnou úlohou materiálneho právneho štátu je totiž zabezpečovať nielen tvorbu pravidiel správania, ale aj ich reálne dodržiavanie. V materiálnom právnom štáte nemá žiadne miesto benevolentné akceptovanie neplnenia právnych povinností štátom a vyžadovanie ich plnenia zo strany všetkých právnych subjektov sa považuje za základný predpoklad správneho fungovania štátu uplatňujúceho princíp rovnosti pred zákonom v právach a povinnostiach. Vymáhanie právnych povinností musí štát realizovať voči všetkým subjektom rovnako a za rovnakých podmienok, čo sa však v reáli v mnohých prípadoch nedeje a bežní občania nadobúdajú dojem nepostihnuteľnosti istých kategórií osôb (politici,

najbohatší a najvplyvnejší podnikatelia).

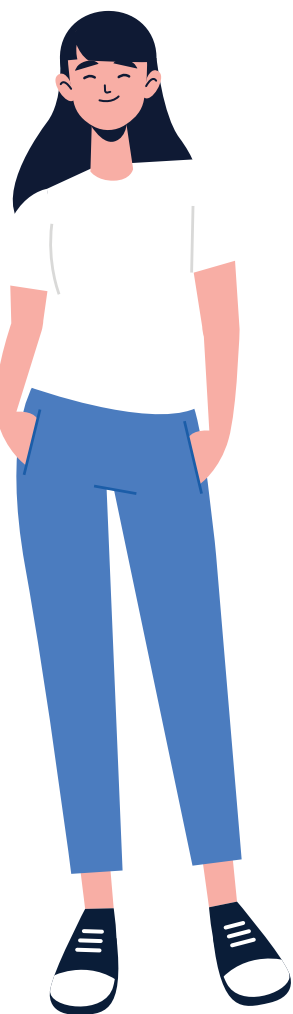
Realizácia právneho donútenia zo strany štátnych orgánov alebo štátom splnomocnených orgánov je nevyhnutne spojená s existenciou **vykonateľného rozhodnutia** príslušného orgánu (napr. súd, rozhodcovský súd, správny orgán, notár), resp. iného druhu tzv. **exekučného titulu** (napr. exekučná notárska zápisnica, dohoda o mediácii, pokutový blok, dohoda o zmieri). Vykonávacie orgány ochrany práva totiž svojou činnosťou bezprostredne nadväzujú na činnosť rozhodovacích orgánov ochrany práva a práve od ich vykonateľného rozhodnutia odvodzujú svoju vlastnú činnosť. Vykonateľným rozhodnutím môže byť akékoľvek rozhodnutie (rozsudok, platobný rozkaz, trestný rozkaz, uznesenie, osvedčenie o dedičstve, rozhodcovský rozsudok a i.), ktorým sa uložila jeho adresátovi povinnosť niečo dať, niečo konať, niečoho sa zdržať, niečo strpieť alebo niečo splniť v stanovenej lehote a táto lehota už márne uplynula. O vykonateľné rozhodnutie nejde vtedy, keď lehota na dobrovoľné splnenie povinnosti ešte neuplynula. Vykonateľnosť rozhodnutia teda znamená, že povinnosť obsiahnutú vo výroku rozhodnutia možno realizovať núteným spôsobom (proti vôli povinného), v prípade ak táto nebola splne-

ná dobrovoľne. Vykonateľnosť rozhodnutia teda závisí od konania povinného subjektu a nútený výkon nastupuje len vtedy, keď povinný subjekt **nesplní povinnosť dobrovoľne**. Uplatnenie právneho donútenia je až tou poslednou možnosťou, ako môže štát dosiahnuť dodržiavanie právnych noriem. V podstate vo všetkých oblastiach štát prioritizuje dobrovoľné splnenie povinnosti pred plnením povinnosti núteným spôsobom. Uvedené sa týka dokonca v niektorých prípadoch aj trestnej oblasti. Trestný poriadok v § 408 ods. 3 totiž umožňuje, aby odsúdenému, ktorý je na slobode a pri ktorom niet obavy, že ujde, alebo sa bude skrývať, bola na nastúpenie do výkonu trestu odňatia slobody poskytnutá primeraná lehota (nie dlhšia ako jeden mesiac od právoplatnosti rozhodnutia), aby si mohol obstaráť svoje záležitosti. Ak odsúdený nenastúpi (dobrovoľne) do výkonu trestu v lehote, ktorá mu bola poskytnutá, nariadi predseda senátu, aby bol do výkonu trestu dodaný.

Treba poznamenať, že vykonateľné rozhodnutie (exekučný titul) v niektorých prípadoch (veciach) ešte samo osebe nepostačuje pre uplatnenie právneho donútenia štátom. V prípade niektorých druhov exekúcií (civilná exekú-

cia, správna exekúcia) je totiž nevyhnutnou podmienkou uskutočnenia právneho donútenia vždy **návrhová iniciatíva oprávneného** (vymáhajúceho veriteľa) vo forme podania návrhu na vykonanie exekúcie (návrhu na začatie núteného výkonu rozhodnutia). Pochopiteľne, v trestných veciach, v prípade daňovej exekúcie či v prípade vymáhania justičných pohľadávok sa návrhová iniciatíva neuplatňuje, keďže oprávneným tu je samotný štát, ktorý prostredníctvom svojich orgánov vystupuje ako vykonávateľ rozhodnutia ex offo.

Právne donútenie je tiež charakteristické jeho **legálnosťou**, čo znamená, že druh donútenia, spôsob jeho vykonania a organizačné zabezpečenie sú odvodené priamo zo zákona (Svák, 1995). Legálnosť právneho donútenia tak znamená, že nie je možné, aby štát uplatňoval právne donútenie orgánmi, ktorým to zákon neumožňuje, spôsobom a postupom rozporným so zákonom a prostriedkami, ktoré zákon príslušným orgánom nepriznáva. Právne donútenie je teda legálne len vtedy, keď je realizované iba na základe zákona, v jeho medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý

zákon ustanovuje.

Z hľadiska druhu vykonateľných rozhodnutí Svák člení druhy právneho donútenia do dvoch základných skupín – tresty (ochranné opatrenia) a exekúcie. Rozdiel medzi nimi spočíva predovšetkým v tom, že **tresty a ochranné opatrenia** majú svoj pôvod výlučne v rozhodnutiach súdov vydaných v trestnom konaní, zatiaľ čo **exekúcie** sa odvíjajú od rozhodnutí nielen (všeobecných) súdov, ale aj rozhodcovských súdov, správnych orgánov či notárov. Exekúcie ako formy právneho donútenia majú rôznorodú povahu a v závislosti od charakteru vecí, ktorých sa exekúcie týkajú, sa v platnom právnom poriadku SR uplatňuje niekoľko druhov (systémov) exekúcie:

- civilná exekúcia uskutočňovaná súdnymi exekútormi upravená zákonom č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov,
- výkon rozhodnutia vo veciach maloletých upravený zákonom č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok,
- správna (administratívna) exekúcia upravená v zákone č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok),
- daňová exekúcia upravená v zákone č. 563/2009 Z. z. o

správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

- colná exekúcia upravená v zákone č. 199/2004 Z. z. Colný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov a subsidiárne v zákone č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- exekúcia vo veciach justičných pohľadávok uskutočňovaná na základe zákona č. 65/2001 Z. z. o správe a vymáhaní súdnych pohľadávok.

Na margo vyššie uvedených druhov (systémov) exekúcie však treba dodať, že vo väčšine prípadov ide len o výkon správnych rozhodnutí, pri ktorom **nedochádza k samotnej realizácii ústavného práva na súdnu a inú právnu ochranu v širšom slova zmysle**. Toto právo sa realizuje len v prípade civilnej exekúcie uskutočňovanej súdnymi exekútormi a v prípade výkonu rozhodnutia vo veciach maloletých.

Diferenciácia foriem právneho donútenia na a) tresty a ochranné opatrenia a b) exekúcie je opodstatnená predovšetkým z dôvodu ich rozdielnej povahy a charakteristických črt ich výkonu. Obe skupiny právneho donútenia sa od seba totiž líšia najmä **intenzitou zásahu** do základných

práv a slobôd človeka. V zásade niet pochýb o tom, že výkon trestov a ochranných opatrení má oveľa väčší dopad na osobný život človeka ako výkon exekúcií. Zatiaľ čo výkon trestov (napr. trestu odňatia slobody) môže človeku úplne znemožniť nielen osobnú slobodu, slobodu pohybu a pobytu či výkon vlastníckeho práva, exekúcie do základných práv a slobôd zasahujú len parciálne, v istej obmedzenej miere (zahŕňajú v zásade iba zásahy do vlastníckeho práva, aj to len v určitom rozsahu). Odlišnosti možno vidieť aj **v ich účele**, ktorý v prípade trestoch a ochranných opatrení možno vidieť najmä v poskytovaní ochrany samotnej spoločnosti, represívnom a preventívnom pôsobení na páchatela trestného činu či odbornej pomoci osobám so zanedbanou výchovou alebo postihnutým duševnou chorobou. V prípade exekúcií možno účel vidieť najmä v zabezpečovaní nápravy narušenia rovnováhy a stability občianskoprávných vzťahov, uspokojovaní práv oprávnených subjektov a v posilňovaní právnej istoty v právnych vzťahoch. Rozdiel medzi oboma formami právneho donútenia možno nájsť i **v dĺžke trvania**. Zatiaľ čo tresty a ochranné opatrenia sú v zásade koncipované ako opatrenia s dlhodobejším charakterom (napr. trest odňatia slobody môže trvať až 25 rokov či doži-

votne, trest zákazu činnosti až 10 rokov, ochranné opatrenia dokonca nemajú dĺžku trvania vymedzenú a môžu trvať dovtedy, kým dôvod ich uloženia nie je odstránený), exekúcie majú povahu v zásade jednorazového opatrenia (napr. exekúcia predajom hnutelných vecí, exekúcia prikázaním pohľadávky). Z uvedeného pravidla, samozrejme, existujú aj výnimky, kedy jednak niektoré tresty a ochranné opatrenia sú iba jednorazovým opatrením (napr. prepadnutie majetku, prepadnutie vecí, zhabanie vecí), a jednak niektoré spôsoby exekúcie obsahujú prvok periodicity (napr. exekúcia zrážkami zo mzdy). Diferenciačné kritérium predstavuje i **potreba podnetu poškodeného k uskutočneniu príslušnej formy právneho donútenia**. V prípade exekúcií sa poškodeným myslí nositeľ práva, ktoré má byť predmetom exekúcie, v prípade trestov a ochranných opatrení je poškodeným de facto obeť trestného činu. Z hľadiska uvedeného kritéria možno uviesť, že výkon civilných exekúcií je nevyhnutne spojený s aktivitou poškodeného - doručením návrhu na vykonanie exekúcie. Bez tohto návrhu poškodeného výkon exekúcie možný nie je. V prípade výkonu rozhodnutí v trestných veciach návrhová iniciatíva poškodeného nehrá žiadnu úlohu - výkon trestov a ochranných opatrení totiž

uskutočňuje štát z úradnej moci (ex offio).

Právne donútenie uskutočňujú alebo sa na jeho uskutočňovaní podieľajú **vykonávacie orgány ochrany práva**, pričom z hľadiska úloh a kompetencií pri realizácii právneho donútenia ich Svák klasifikuje do troch základných skupín: 1) patrónne orgány (orgány garantujúce legálnosť výkonu rozhodnutí), 2) orgány fakticky vykonávajúce rozhodnutia a 3) pomocné orgány. Pri výkone rozhodnutí zohrávajú, prirodzene, najdôležitejšiu úlohu orgány fakticky vykonávajúce rozhodnutia. Nezanedbateľnú úlohu však plnia aj orgány patrónne a orgány pomocné. Základný rozdiel medzi uvedenými skupinami orgánov spočíva v tom, že zatiaľ čo orgány fakticky vykonávajúce rozhodnutia plnia ťažiskové úlohy pri výkone rozhodnutia (realizujú samotný výkon rozhodnutia), patrónne orgány plnia predovšetkým úlohy dozoru (dohľadu) nad zákonnosťou výkonu rozhodnutia, pričom svojím rozhodovaním môžu do samotného výkonu rozhodnutia aj zasahovať. Pomocné orgány výkon rozhodnutia fakticky nerealizujú, ani nevykonávajú dozor nad jeho zákonnosťou - ich činnosť smeruje iba k poskytovaniu asistencie a súčinnosti pri výkone rozhodnutí.

Do skupiny **patrónnych orgánov** možno zaradiť predo-

všetkým súd, prokuratúru a ministerstvo spravodlivosti SR. **Súd** zohráva pri výkone rozhodnutia veľmi dôležitú úlohu, keďže bez jeho aktivity nemožno začať výkon exekúcie, príp. výkon trestu alebo ochranného opatrenia. Nevyhnutnou podmienkou pre vykonanie civilnej exekúcie je totiž udelenie poverenia exekučným súdom súdnemu exekútorovi na vykonanie exekúcie. V prípade výkonu trestu alebo ochranného opatrenia sa zasa vyžaduje, aby súd (predseda senátu príslušného súdu) nariadil výkon trestu alebo ochranného opatrenia príslušnému vykonávaciemu orgánu ochrany práva. Okrem toho súd plní aj určité úlohy kontroly zákonnosti výkonu rozhodnutia. **Prokuratúra** je orgánom dozoru nad zachovávaním zákonnosti trestov a ochranných opatrení - dozerá na to, aby v zariadeniach, v ktorých sa vykonáva trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenia (ochranné liečenie, ochranná výchova alebo detencia) boli držané alebo umiestnené osoby len na základe rozhodnutia súdu alebo iného oprávneného štátneho orgánu a aby sa v týchto miestach dodržiavali zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy. **Ministerstvo spravodlivosti** vykonáva štátny dohľad nad činnosťou exekútorov pri výkone civilnej exekúcie, najmä sledovaním dodržiavania zákon-

nosti postupov exekútorov v konkrétnych veciach. Okrem toho je oprávnené aj vykonávať kontrolu výkonu trestu odňatia slobody.

Orgány fakticky vykonávajúce rozhodnutia predstavujú pomerne širokú skupinu rôznych orgánov, ktorých úlohou je zabezpečiť vlastný výkon rozhodnutia. Čo sa týka výkonu trestov, ich výkon realizujú alebo zabezpečujú rôzne subjekty, a to v závislosti od druhu trestu. Zatiaľ čo v prípade výkonu trestu odňatia slobody ide o **Zbor väzenskej a justičnej stráže**, v prípade trestov nespojených s odňatím slobody kontrolu ich výkonu vykonáva **probačný a mediačný úradník**. Ochranné opatrenia sú taktiež vykonávané rozmanitými subjektmi, a to podľa toho, či ide o ochranné liečenie (**liečebný ústav**), ochrannú výchovu (**výchovné zariadenie**), ochranný dohľad (**probačný a mediačný úradník**) či detenciu (**detenčný ústav**). V prípade exekúcií zohráva úlohu pri výkone rozhodnutí tiež široká škála rôznych subjektov, a to v závislosti od druhu núteného výkonu rozhodnutia: civilná exekúcia je uskutočňovaná **súdnyimi exekútormi**, správna exekúcia je uskutočňovaná **správnym orgánom**, daňová exekúcia je uskutočňovaná **správcom dane**, colná exekúcia je uskutočňovaná **colným úradom**,

exekúcia vo veciach justičných pohľadávok je uskutočňovaná **Justičnou pokladnicou**, výkon rozhodnutia vo veciach maloletých je uskutočňovaný **súdom** (môže výkonom poveriť súdneho úradníka).

Medzi orgány fakticky vykonávajúce rozhodnutie možno v **širšom zmysle** zaradiť aj iné subjekty, ktoré realizujú konkrétny spôsob exekúcie (núteného výkonu rozhodnutia) „priamo v teréne“. V závislosti od spôsobu vykonávania exekúcie môže ísť napr. o **platiteľa mzdy** (exekúcia zrážkami zo mzdy), **banku** (exekúcia prikázaním pohľadávky z účtu v banke), **dlžníka povinného** (exekúcia prikázaním iných peňažných pohľadávok), **obchodnú spoločnosť** (exekúcia na obchodný podiel), **centrálny depozitár cenných papierov** (exekúcia predajom cenných papierov).

Medzi **pomocné orgány** možno zaradiť najmä **útvary Policajného zboru**, ktoré poskytujú ochranu osobám povereným výkonom rozhodnutia súdu, alebo iného orgánu verejnej moci, ak tieto osoby z dôvodu ohrozenia života alebo zdravia nemôžu výkon rozhodnutia uskutočniť a ak o poskytnutie tejto ochrany písomne požiadal príslušný orgán alebo súdny exekútor. Policajný zbor zohráva pomocné úlohy aj v oblasti výkonu trestu odňatia slobody, a to napr.

vtedy, ak odsúdený nenastúpi do výkonu trestu v lehote, ktorá mu bola poskytnutá, alebo ak je obava, že ujde, alebo sa bude skrývať. V takomto prípade nariadi predseda senátu príslušníkom Policajného zboru, aby bol do výkonu trestu dodaný. Ak nie je známe miesto pobytu odsúdeného, súčasťou príkazu je aj povinnosť vypátrať pobyt obvineného.

Úlohy pomocných orgánov pri nútenom výkone rozhodnutí zohráva aj **obec, resp. jej zástupca**. Podľa zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov sa totiž priberá **zástupca obce** k vykonaniu exekúcie vypratáním nehnuteľnosti alebo jej časti, vypratáním bytu, odobratím veci alebo cenných papierov alebo rozdelením spoločnej veci inak než predajom. Zástupca obce sa tiež priberá k vykonávaniu súpisu vecí, ktoré by sa mohli predať v rámci exekúcie predajom hnutelných vecí. Participácia obce sa predpokladá pri exekúcii vypratáním nehnuteľnosti alebo jej časti aj v inej forme. Zákon totiž hovorí, že ak nie je prítomný pri vypratávaní nehnuteľnosti nikto, kto by mohol veci prevziať, alebo ak sa prevzatie vecí odmieta, veci sa spíšu a dajú do úschovy obci. Exekútor upovedomí povinného o tom, že jeho veci boli dané do úschovy. Ak si povinný

nevzdvihne veci u obci do šiestich mesiacov odo dňa, keď boli uschované, predajú sa na návrh obce podľa ustanovení o predaji hnutelných vecí. Výťažok predaja vyplatí exekútor povinnému po zrážke trov úschovy, trov predaja a trov exekúcie. Obec zohráva istú úlohu aj pri výkone rozhodnutia vo veciach maloletých. Tu totiž platí, že pred uskutočnením výkonu rozhodnutia môže súd požiadať príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, prípadne príslušný orgán obce o poskytnutie súčinnosti pri zisťovaní informácií o dôvodoch nepodrobenia sa rozhodnutiu a o poskytnutie súčinnosti pri preverení týchto dôvodov.

Pri výkone rozhodnutia vydaného v trestnom konaní zohrávajú úlohy pomocných orgánov predovšetkým **záujmové združenia občanov**, ktorými sú napr. občianske združenia, odborové organizácie, kolektív spolupracovníkov a štátom uznané cirkvi a náboženské spoločnosti. Záujmové združenie občanov môže ponúknuť prevzatie záruky za nápravu obvineného, ak sú predpoklady, že obvinený sa jeho pôsobením napraví. V návrhu na prevzatie záruky treba vždy uviesť aj konkrétne spôsoby pôsobenia na obvineného. Súd, ktorému bol podaný taký návrh, môže prejednať vec na hlavnom pojednávaní pred zástupcami záujmového

združenia občanov, a ak sa rozhodne záruku prijať, berie na ňu zreteľ pri rozhodovaní o treste. Môže, najmä pokiaľ to Trestný zákon pripúšťa, povoliť podmiennečný odklad výkonu trestu alebo uložiť taký druh trestu, ktorý nie je spojený s odňatím slobody, alebo môže upustiť od potrestania. Záujmové združenie občanov môže tiež ponúknuť prevzatie záruky za dovŕšenie nápravy odsúdeného a žiadať o jeho podmiennečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody alebo o podmiennečné upustenie od výkonu zvyšku trestu zákazu činnosti alebo zákazu pobytu. V návrhu na prevzatie záruky treba vždy uviesť aj konkrétne spôsoby pôsobenia na obvineného. Na získanie podkladov na takú žiadosť sa môže informovať o stave prevýchovy odsúdeného. Záujmové združenie občanov, ktoré prevzalo záruku za prevýchovu obvineného alebo odsúdeného, má povinnosť pôsobiť na osobu, za ktorú sa zaručilo.

ORGÁNY PRÁVNÝCH SLUŽIEB A PRÁVNEJ POMOCI

D) Poslednou skupinou, ktorá dotvára mozaiku orgánov ochrany práva v Slovenskej republike, je sústava ORGÁNOV PRÁVNÝCH SLUŽIEB A PRÁVNEJ POMOCI. Ide o pomerne špecifickú skupinu orgánov ochrany práva, pri ktorej by sa v istom zmysle dalo povedať, že nejde ani tak o orgány, ako skôr o subjekty ochrany práva, ktoré štát prostredníctvom zákonov iba zainteresoval na ochrane práv tretích osôb. Nie sú totiž organizačnými prvkami verejnej moci; ide o fyzické a právnické osoby, ktorým bola poskytnutá možnosť participovať na ochrane práva v štáte. Napriek tomu, že teda nejde o orgány ochrany práva *stricto sensu*, z dôvodu ich aktivít smerujúcich k ochrane práv uvedené subjekty možno zaradiť medzi orgány ochrany práva *sensu lato*.

Orgány právnych služieb a právnej pomoci zahŕňajú relatívne širokú skupinu subjektov, ktoré poskytujú ohrozeným alebo porušeným právnym subjektom významné prostriedky, bez uplatnenia ktorých by dotknuté subjekty v mnohých prípadoch nemohli dosiahnuť nápravu protiprávneho stavu. V ideálnom stave, kedy právna prezumpcia

znalosti práva každým občanom štátu by nebola len prezumpciou, ale skutočnosťou, by opodstatnenosť prevažnej väčšiny orgánov právnych služieb a právnej pomoci mohla byť spochybniteľná. Vychádzajúc však z každodennej reality, v ktorej platí, že právne povedomie mnohých občanov nedosahuje ani len minimálnu úroveň, možno konštatovať, že existencia orgánov právnych služieb a právnej pomoci má mimoriadny význam a ich neexistencia by mohla závažným spôsobom poznačiť úroveň ochrany základných práv a slobôd či úroveň vymožitelnosti práva. Jedným z dôvodov je aj skutočnosť, že v mnohých prípadoch, napriek reálnej snahe bežného občana o porozumenie právnym pravidlám, pôsobí právny systém ako nepreniknuteľný komplex rôznych noriem, princípov, výnimiek. Uvedený stav je spôsobený predovšetkým pomerne rozsiahlou právnou reguláciou v podstate všetkých oblastí spoločenského života, pri ktorej navyše platí, že zvyčajne nestačí poznať iba právnú reguláciu jednej oblasti. Právne predpisy z jednej oblasti môžu mať totiž väzby na inú spoločenskú oblasť a navzájom sa môžu komplikovaným spôsobom dopĺňať. Problémom môžu byť aj príliš časté zmeny v legislatíve, ktoré môžu spôsobovať, že občan už ani len nestíha sledovať, ktoré právne

normy zostali novelizáciou nedotknuté, ktoré sa zmenili (a ako sa vôbec zmenili), príp. ktoré boli zrušené.

Z hľadiska obsahu aktivít orgánov právnych služieb a právnej pomoci možno z doktrinálneho hľadiska rozdeliť túto skupinu orgánov ochrany práva na a) orgány poskytujúce prevažne právne služby, b) orgány poskytujúce právnu pomoc. Obsahom **právnych služieb** je predovšetkým spisovanie a vydávanie listín o právnych úkonoch, osvedčovanie právne významných skutočností, úschova listín a peňazí, správa majetku. Orgánmi právnych služieb sú v súčasnosti **notári**. Obsahom **právnej pomoci** je predovšetkým zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov, poskytovanie stanovísk a vysvetlení. Ako možno vidieť, poskytovanie právnych služieb a poskytovanie právnej pomoci sa v mnohých aspektoch odlišujú, v niektorých činnostiach sa však prekrývajú. Aj z toho dôvodu je vyššie uvedená klasifikácia skôr len orientačná. Medzi orgány právnych služieb možno zaradiť predovšetkým **advokátov, Centrum právnej pomoci, mediátorov a daňových**

poradcov.

V odbornej literatúre možno nájsť viacero atribútov, ktorými sa vyznačuje činnosť orgánov právnych služieb a právnej pomoci. Ide predovšetkým o všeobecnosť, dobrovoľnosť, deetatizovanosť a odplatnosť (Svák, 1995).

Všeobecnosť znamená, že právne služby a právna pomoc nie sú vyhradené iba vybraným kategóriám občanov, ale sú v zásade dostupné ktorejkoľvek fyzickej a právnickej osobe bez rozdielu. Okrem toho sa poskytnutie právnej služby a právnej pomoci môže vzťahovať na akúkoľvek záležitosť týkajúcu sa práva, jeho realizácie či ochrany. Výnimku z uvedených pravidiel predstavujú niektoré druhy orgánov právnych služieb a právnej pomoci, na ktoré sa môžu obrátiť iba niektoré skupiny osôb a iba v niektorých veciach (napr. Centrum právnej pomoci, daňoví poradcovia).

Dobrovoľnosť predstavuje atribút, prostredníctvom ktorého sa orgány právnych služieb a právnej pomoci významne odlišujú od iných skupín orgánov ochrany práva. Výkon činnosti orgánov právnych služieb a právnej pomoci sa totiž odvodzuje od aktivity fyzickej a právnickej osoby, konkrétne od toho, či osoba požiada alebo nepožiada príslušný orgán o poskytnutie právnej služby či právnej pomoci.

Vyhľadanie či prijatie právnej služby a právnej pomoci nie je teda povinnosťou osoby, je jej právom a závisí od jej slobodného rozhodnutia. Istú výnimku predstavuje napr. inštitút povinnej obhajoby v trestnom konaní, kedy v zákonom určených prípadoch obvinený musí mať obhajcu. Je však na jeho slobodnej úvahe, ktorého konkrétneho obhajcu si zvolí. Zastúpenie advokátom je tiež povinné pri uplatňovaní práv v niektorých typoch súdnictva, napr. v konaní pred správnym súdom a v konaní pred ústavným súdom.

Deetatizovanosť predstavuje prvok, ktorý je typický predovšetkým pre orgány právnych služieb a právnej pomoci. Deetatizovanosť predstavuje výsledok procesu odštatňovania subjektov poskytujúcich právne služby a právnu pomoc, ktorý sa v plnom rozsahu začal uskutočňovať po páde komunizmu v roku 1989. V súčasnosti tak teda platí, že orgány právnych služieb a právnej pomoci vykonávajú svoju činnosť v zásade na privátnej báze a nepovažujú sa za orgány štátu či štátnych zamestnancov. Napriek uvedenému, činnosť orgánov právnych služieb a právnej pomoci nie je úplne voľná či bez kontroly. Štát si totiž ponecháva možnosť dohliadať na ich činnosť. Napr. štátny dohľad nad činnosťou notárov vykonáva podľa § 89 zákona č. 323/1992 Zb. o no-

tároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) ministerstvo spravodlivosti, ktoré môže pozastaviť výkon notárskeho úradu, ak bolo proti notárovi začaté trestné konanie za úmyselný trestný čin, alebo za trestný čin súvisiaci s notárskou činnosťou, a to až do právoplatnosti rozhodnutia. Alebo tiež podľa zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov môže minister spravodlivosti podať na príslušný orgán Slovenskej advokátskej komory návrh na začatie disciplinárneho konania, ak sa advokát dopustil činu, ktorý by mohol byť považovaný za disciplinárne previnenie. K otázke deetatizovanosti orgánov právnych služieb a právnej pomoci však treba dodať, že v posledných rokoch v tejto oblasti došlo k opätovnej čiastočnej etatizácii, a to prostredníctvom legislatívneho zakotvenia inštitútu verejnej právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, v rámci čoho bolo konštituované Centrum právnej pomoci ako štátna rozpočtová organizácia.

Odplatnosť právnych služieb a právnej pomoci predstavuje skutočnosť, že v zásade všetky ich činnosti podliehajú povinnosti poskytnúť za ne odmenu príslušnému orgánu

(subjektu). Keďže orgány právnych služieb a právnej pomoci vykonávajú svoju činnosť na privátnej báze, poskytnutá odmena sa nepovažuje za príjem štátu, ale za súkromný príjem poskytovateľa právnej služby a právnej pomoci. Odmena sa určuje buď na základe dohody medzi príjemcom a poskytovateľom právnej služby a právnej pomoci (napr. advokáti), alebo je určená všeobecne záväzným právnym predpisom (napr. notári). Výnimku z odplatnosti právnych služieb a právnej pomoci predstavuje poskytovanie právnej pomoci Centrom právnej pomoci, ktoré je realizované bez finančnej účasti fyzickej osoby. V zákonom stanovených prípadoch však môže aj Centrum právnej pomoci viazať poskytnutie právnej pomoci na finančnú účasť fyzickej osoby.

Notári

Právna úprava postavenia, činnosti ako aj samosprávy notárov ako orgánov právnych služieb je obsiahnutá v zákone č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) (ďalej len „NP“). Parciálna úprava činnosti notárov sa však nachádza aj v iných všeobecne záväzných právnych predpisoch, predovšetkým z oblasti civilného práva (zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poria-

dok, ktorý upravuje činnosť notára ako súdneho komisára v konaní o dedičstve). Podrobnosti o niektorých oblastiach spojených s notárskou činnosťou sú tiež upravené v podzákonnom právnych predpisoch, napr. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 31/1993 Z. z. o odmenách a náhradách notárov, Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 423/2002 o odmene Notárskej komore Slovenskej republiky.

Notár je štátom určenou osobou vykonávať notársku činnosť a ďalšiu činnosť podľa NP. **Notárskou činnosťou** podľa § 3 NP je a) spisovanie a vydávanie listín o právnych úkonoch, b) osvedčovanie právne významných skutočností, c) konanie vo veciach notárskych úschov, d) konanie vo veciach notárskych centrálnych registrov, e) činnosť osvedčujúcej osoby. **Ďalšou činnosťou notára** je aj činnosť notára ako súdneho komisára v konaní o dedičstva, činnosť notára ako mediátora a činnosť notára ako rozhodcu v rozhodcovskom konaní.

Spisovanie a vydávanie listín o právnych úkonoch predstavuje podľa § 46 NP činnosť notárov, v rámci ktorej spisujú účastníkom na základe ich vyhlásenia notárske zápisnice o zmluvách, závetoch a iných právnych úkonoch.

Osvedčovanie právne významných skutočností je podľa § 56 NP činnosťou, v rámci ktorej notár osvedčuje skutočnosti, ktoré by mohli byť podkladom pre uplatnenie práv, alebo ktorými by mohli byť spôsobené právne následky. Vydáva najmä osvedčenia o správnosti odpisu alebo fotokópie listiny (tzv. vidimácia), b) o pravosti podpisu na listine (tzv. legalizácia), o tom, že bola predložená listina a kedy sa tak stalo, o protestácii zmeniek, o priebehu valných zhromaždení a zasadaní právnických osôb, o tom, že je niekto nažive, o vyhlásení o vydržaní, o splnení podmienok ustanovených osobitným predpisom, príp. o iných skutočnostiach. **V konaniach vo veciach úschov** podľa § 65 NP notár na žiadosť zložiteľa prijíma do úschovy závet alebo inú listinu, listinný cenný papier, peniaze, hnutelnú vec, ak ide o úschovu na účely splnenia záväzku.

Konanie vo veciach notárskych centrálnych registrov je činnosťou notára, v rámci ktorej vykonáva notár úkony súvisiace s notárskymi centrálnymi registrami (napr. zápis údajov do registrov, vydávanie odpisov z údajov z registrov, osvedčovanie správnosti údajov z registrov). Notárske centrálny registre sú verejnými zoznamami vedenými Notárskou komorou SR v elektronickej podobe, do ktorých sa

zapisujú zákonom ustanovené údaje. Medzi takéto registre patrí Notársky centrálny register určených právnických osôb, Notársky centrálny register závetov, Notársky centrálny register záložných práv, Notársky centrálny register dražieb, Notársky centrálny register listín. Ako tzv.

osvedčujúca osoba notár vydáva na požiadanie podľa § 7 zákona č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov elektronický odpis údajov z informačných systémov verejnej správy a výstup z informačných systémov verejnej správy.

Notár ako súdny komisár pôsobí podľa zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v konaní o dedičstve na základe súdneho poverenia, aby konal a rozhodoval v určitej veci. Rozhodnutia vydané notárom a úkony vykonané notárom na základe poverenia sú rozhodnutiami a úkonmi súdu prvej inštancie.

Treba poznamenať, že v **súvislosti s výkonom notárskej činnosti** môže notár fyzickým osobám a právnickým osobám poskytovať právne rady, spisovať iné listiny, vykonávať správu majetku a zastupovať ich v súvislosti so správou ich majetku a poskytnúť zastupovanie v katastrálnom konaní.

Čo sa týka postavenia notára v slovenskom právnom po-

riadku, už sme vyššie uviedli, že ide o štátom určenú osobu vykonávať notársku činnosť a ďalšiu činnosť podľa NP. Notár preto nie je pri výkone svojej činnosťou súkromnou osobou, ale osobou verejnoprávneho charakteru, resp. osobou s postavením orgánu verejnej moci. Uvedenú skutočnosť explicitne vymedzuje aj § 4 NP, podľa ktorého pri výkone notárskej činnosti má notár **postavenie verejného činiteľa**. Vykonávanie notárskej činnosti je **výkonom verejnej moci**. Notár možno preto v sústave orgánov verejnej moci považovať za štátny orgán.

Postavenie notára ako orgánu verejnej moci, nie súkromnoprávnej osoby, teda explicitne zakotvuje samotný NP. Na túto skutočnosť však implicitne poukazujú aj mnohé iné ustanovenia NP. Spomenúť možno najmä skutočnosť, že notár odvodzuje svoje oprávnenie vykonávať notársku činnosť **od právneho aktu štátneho orgánu** (notára vymenúva do funkcie minister spravodlivosti), nie od svojho vlastného uváženia. Verejnomocenské postavenie notára možno odvodzovať i zo skutočnosti, že listiny a osvedčovacie doložky vyhotovené v rámci notárskej činnosti, ich osvedčené odpisy, potvrdenia a výpisy z notárskych centrálnych registrov a listiny vyhotovené pri ďalej činnosti notára sú považované

podľa NP za **verejné listiny**. Spojitosť notára s verejnou mocou determinuje aj oprávnenie štátu vykonávať prostredníctvom ministerstva spravodlivosti **štátny dohľad nad činnosťou notárov, určovať počet notárskych úradov** každého súdu prvého stupňa (počet miest notárov) a ich prípadnú zmenu, **zriaďovať a rušiť notársky úrad** a všeobecne záväzným právnym predpisom **určovať výšku odmeny notára**. Spätosť notára s verejnou mocou je predurčená aj skutočnosťou, že sídlom notárskeho úradu je podľa NP **spravidla sídlo súdu prvého stupňa**. To teda znamená, že teritoriálne umiestnenie notárskych úradov kopíruje obvody sídiel súdov prvého stupňa. V neposlednom rade možno tiež uviesť, že postavenie notára ako orgánu verejnej moci potvrdzuje aj § 3 ods. 1 v spojení s § 4 ods. 1 písm. a) bodom 2 zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov. Z týchto ustanovení vyplýva, že notár **zodpovedá za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci** ako štátny orgán. Súčasne to potvrdzuje, že štát preberá na seba zodpovednosť nahradiť škodu, ktorá vznikla ako dôsledok výkonu notárskej činnosti notárom.

Advokáti

Advokátov možno zahrnúť do skupiny orgánov ochrany práva, ktorých primárnou úlohou je poskytovanie právnej pomoci, čím de facto naplňajú právo fyzických a právnických osôb na súdnu a inú právnu ochranu zakotvené v Ústave SR (čl. 46 a nasl.). Pojem „advokácia“ je však potrebné chápať oveľa širšie ako pojem „právna pomoc“, lebo obsahuje aktívnu aj pasívnu zložku účasti na živote Slovenskej advokátskej komory a na príslušnosti k advokátskemu stavu. Súčasne poskytovanie právnej pomoci je iba jednou z činností advokátov, keďže podľa platnej legislatívy advokáti realizujú aj mnohé ďalšie úkony právnych služieb

Výkon advokácie a postavenie advokátov nie sú *expressis verbis* upravené priamo v ústave. Z tejto skutočnosti však nemožno usudzovať, že výkon činnosti advokátov nemá svoju ústavnú oporu. Túto totiž možno vidieť predovšetkým v **čl. 47 ods. 2 ústavy SR**, podľa ktorého každý má **právo na právnu pomoc** v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, a to za podmienok ustanovených zákonom. Právo na právnu pomoc je teda ústavným právom fyzickej a právnej osoby, ktorému však súčasne zodpovedá aj povinnosť štátneho or-

gánu alebo orgánu verejnej správy vytvoriť podmienky pre dostupnosť právnej pomoci, a to v rozsahu konania pred príslušným orgánom. Z uvedeného vyplýva, že výkon advokácie je **nevyhnutným dôsledkom ústavného zakotvenia práva na právnu pomoc**, ktoré je priznané každému subjektu práva. Drgonec (2012) na margo základného práva na právnu pomoc súčasne dodáva, že toto sa priznáva v dvoch režimoch. Prvý, tzv. všeobecný režim spočíva v možnosti oprávnenej osoby nechať sa zastúpiť na zmluvnom základe, pričom je na uvážení subjektu práva, či uplatní toto svoje ústavné právo a nájde si kvalifikovaný subjekt na poskytnutie právnej pomoci (ľubovoľnú inú osobu alebo advokáta). Druhý, tzv. osobitný režim predstavuje režim obligatórnej právnej pomoci, kedy v zákonom stanovených prípadoch osoba musí uplatniť základné právo na právnu pomoc prostredníctvom zákonom určeného poskytovateľa právnej pomoci (spravidla ide o povinné zastúpenie advokátom vo vymedzených prípadoch).

Právna úprava postavenia a činnosti advokátov má teda nepriamo svoj základ v ústave SR, pričom v konkrétnej rovine je obsiahnutá v zákone č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom

podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZA“). Tento zákon hneď v § 1 legálne vymedzuje základné **poslanie advokácie**, ktorým je pomoc pri uplatňovaní ústavného práva fyzických osôb na obhajobu a ochrane ostatných práv a záujmov fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou SR, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi. Konkrétnym **obsahom advokácie** je zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov a ďalšie formy právneho poradenstva a právnej pomoci, ak sa vykonáva sústavne a za odmenu.

Kontrolné otázky

Základným poslaním advokácie podľa zákona je:

- a) kontrola detenčných zariadení,
- b) pomoc pri uplatňovaní ústavného práva fyzických osôb na obhajobu a ochrane ostatných práv a záujmov fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou SR, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi,
- c) vypracovanie znaleckých posudkov.

Medzi kompetencie notára patrí napríklad:

- a) overovanie podpisov,
- b) vypracovanie podkladov pre verejné obstarávanie,
- c) navrhovanie znenia zákonov.

Úlohy pomocných orgánov pri nútenom výkone rozhodnutí zohráva:

- a) obec, resp. jej zástupca,
- b) mestský podnik,
- c) obecná komisia.

Medzi orgány právnych služieb možno zaradiť predovšetkým:

- a) úrad jadrového dozoru, slovenskú obchodnú inšpekciu, úrad pre reguláciu sieťových odvetví,
- b) advokátov, Centrum právnej pomoci, mediátorov a daňových poradcov,
- c) úrad pre kontrolu liečiv, úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, regulačný úrad.

Do skupiny patrónnych orgánov možno zaradiť predo-

všetkým:

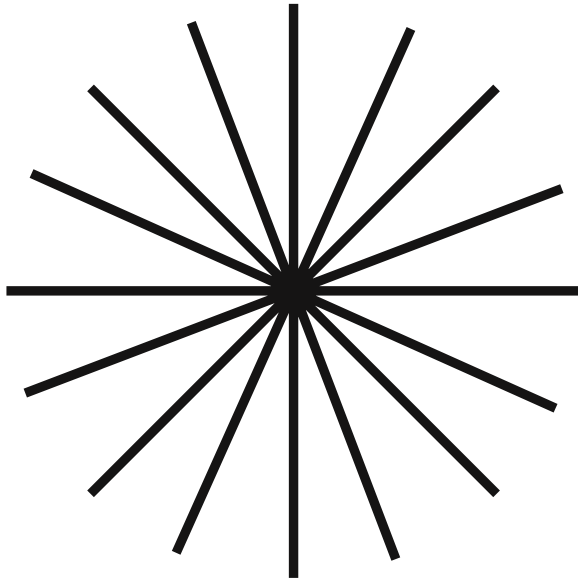
- a) regionálny úrad verejného zdravotníctva,
- b) inšpektorát práce, úrad práce a sociálnych vecí,
- c) súd, prokuratúru a ministerstvo spravodlivosti SR.

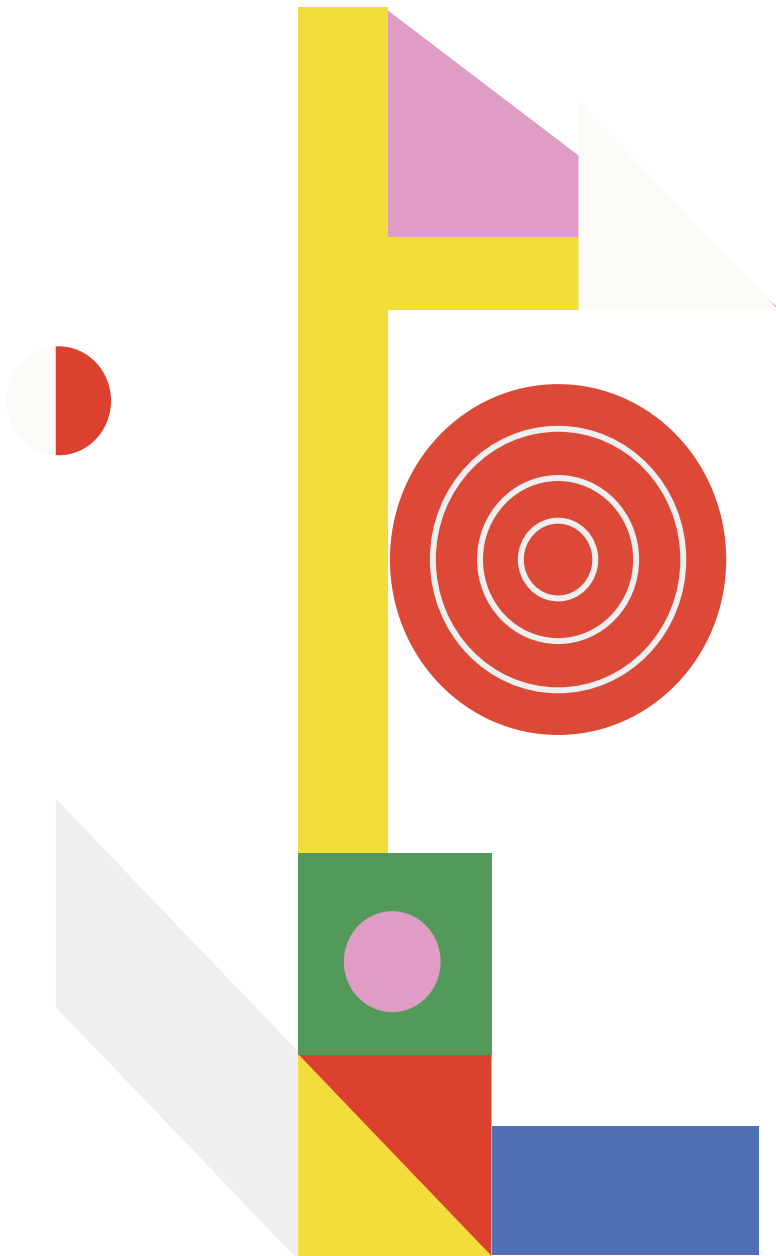

Príklad

Marián sa dostal do súdneho sporu, ktorý vyžadoval právnu pomoc. Preto vyhľadal advokáta. Marián musel advokáta splnomocniť na zastupovanie v jeho súdnom spore. Na základe tohto splnomocnenia mohol advokát začať vykonávať potrebné právne úkony v mene svojho klienta. Advokát spísal vyjadrenie k žalobe a po odsúhlasení klienta ju podal na príslušnom súde. Následne advokát nahliadol do súdneho spisu, aby si zabezpečil prehľad o stave konania. Takto pripravený advokát spolu s klientom sa zúčastnili súdneho pojednávania. Advokát prečítal svoje vyjadrenie, argumentoval v prospech klienta, navrhoval dôkazy pred súdom. Advokát bol zodpovedný za dodržiavanie všetkých lehôt ako aj za kvalitatívnu stránku podaní, ktoré robil v mene svojho klienta. Z dôvodu náročnosti súdneho sporu bol Marián rád, že si zvolil na zastupovanie advokáta a nezastupoval sa sám, aj keď to zákon umožňoval. V dôsledku kvalitnej a odbornej práce advokáta bol Marián v súdnom

spore úspešný a trovy právneho zastúpenia mu súd uznal v celom rozsahu. Niektoré súdne spory z povahy veci vylučujú, aby sa fyzická osoba zastupovala sama. V prípade, že zákon umožňuje, aby sa osoba zastupovala na súde sama, nevyklučuje to možnosť, aby sa na začiatku sporu aspoň poradil s advokátom, prípadne po zvážení možností sa nechal v spore zastúpiť. V dôsledku zastúpenia odpadá klientovi veľa povinností, ktoré preberá na seba advokát.

LEGISLATÍVNY PROCES

Legislatívny proces alebo proces tvorby zákonov upravuje zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov a Legislatívne pravidlá vlády Slovenskej republiky. Podľa tohto zákona sa upravuje postup tvorby všeobecne záväzných právnych predpisov, ktorými sú Ústava Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony, nariadenia vlády Slovenskej republiky, vyhlášky a opatrenia ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, iných orgánov štátnej správy ich vyhlasovanie v Zbierke zákonov Slovenskej republiky. Predpokladom funkčného právneho systému je súlad právneho predpisu:

- s právnym poriadkom tak, že dosahovanie cieľov sledovaných jedným právnym predpisom nebráni alebo nestázuje dosahovanie cieľov sledovaných iným právnym predpisom,
- nižšej právnej sily s právnym predpisom vyššej právnej sily,

- s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky,
- s právom Európskej únie.

Požiadavkou na právny predpis je jeho znenie v štátnom jazyku v kodifikovanej podobe. Právny predpis musí byť terminologicky správny, presný a všeobecne zrozumiteľný.

Ďalšou požiadavkou je, aby bol právny predpis stručný, vnútorne bezrozporný a musí obsahovať ustanovenia s normatívnym obsahom, ktoré sú systematicky a obsahovo vzájomne previazané. Právny predpis z obsahového hľadiska obsahuje:

- úvodné ustanovenia alebo základné ustanovenia, ktoré obsahujú predmet úpravy a podľa potreby aj vymedzenie základných pojmov,
- ustanovenia upravujúce príslušné spoločenské vzťahy,
- spoločné ustanovenia,
- splnomocňovacie ustanovenia,
- prechodné ustanovenia,
- záverečné ustanovenia, ktoré obsahujú najmä zrušovacie ustanovenia a ustanovenie o účinnosti.

Vládny návrh zákona

Pred procesom tvorby návrhu zákona, predkladateľ (príslušná sekcia (príp. odbor) na ministerstve alebo inom ústrednom orgáne štátnej správy) návrhu zákona prístupní na portáli (www.slov-lex.sk) informáciu o pripravovanom návrhu zákona. Toto zverejnenie sa vykonáva v súlade s informovaním verejnosti a orgánov verejnej správy v dostatočnom časovom predstihu. Následne sa vypracuje návrh zákona a tzv. legislatívneho zámeru. Ten vyhotoví predkladateľ návrh zákona. Legislatívny zámer vyjadruje tú oblasť spoločenských vzťahov, ktorá nebola doteraz právom upravená alebo predmetný návrh zákona podstatne novelizujúceho platný zákon alebo ide o návrh zákona s výrazným hospodárskym a finančným dosahom alebo, ak o tom rozhodne vláda. Legislatívny zámer schvaľuje vláda. Ak už existuje návrh zákona, ten ide spolu s dôvodovou správou na tzv. vnútorné pripomienkové konanie, v ktorom sa k nemu vyjadria ostatné odbory alebo sekcie ministerstva. Nasleduje Medzirezortné pripomienkovanie návrhu zákona, ktoré nasleduje po schválení návrhu zákona ministrom. Minister posiela návrh zákona na pripomienky niektorým ďalším orgánom a inštitúciám. Doložka vybraných vplyvov

je povinnou prílohou návrhu zákona. Ide o posúdenie vplyvu návrhu na rozpočet verejnej správy, vplyvov na podnikateľské prostredie, sociálnych vplyvov, vplyvov na životné prostredie, vplyvov na informatizáciu spoločnosti. Nasleduje zverejnenie návrhu zákona predkladateľom na tzv. pripomienkové konanie na portáli www.slov-lex.sk.

Základná lehota určená na podanie pripomienok je 15 dní. V mimoriadnych prípadoch môže byť táto lehota skrátená. Pripomienky môže podať tak verejnosť ako aj jednotlivé orgány verejnej moci, pričom pripomienky môžu smerovať k návrhu právneho predpisu ale aj k prílohám návrhu. Obsahom pripomienok môže byť návrh nového textu navrhovaného právneho predpisu alebo žiadosť o úpravu textu navrhovaného právneho predpisu. Pripomienkou môže jej autor aj vyjadriť výhrady k navrhovanému textu právneho predpisu. Zásadná pripomienka znamená kategorický nesúhlas orgánu, ktorý ju uplatnil a predznačuje, že bez akceptovania tejto pripomienky pravdepodobne nebude člen vlády hlasovať za návrh zákona na rokovaní vlády alebo ten, kto uplatnil zásadnú pripomienku, ak bude prítomný na rokovaní vlády, ju vznesie aj na tomto rokovaní. Vyhodnotenie rozporového konania sa zverejňuje na portáli.

Návrh zákona, ktorý už obsahuje zapracované výsledky pripomienkového konania, predkladateľ predloží legislatívnej rade Vlády SR. Legislatívna rada k predloženému právneho predpisu zaujme stanovisko. Spolu s návrhom právneho predpisu sa predkladá aj sprievodný list (ten obsahuje kontaktné údaje osôb zodpovedných za vypracovanie návrhu právneho predpisu). Za vládny návrh zákona sa označuje návrh zákona, ktorý bol schválený vládou. Súčasťou vládneho návrhu zákona je dôvodová správa, vrátane doložky vybraných vplyvov.

Návrh zákona môžu tiež predkladať aj výbory alebo poslanci NRSR jednotlivo alebo v skupine. Návrh zákona vypracuje a môže ho podať poslanec alebo skupina poslancov. Taktiež môže poslanec predložiť aj zákon, ktorý nevypracoval ale musí ho predložiť ako vlastný návrh zákona. Poslanec podá návrh zákona kancelárii NR SR, ktorá ho doručí predsedovi NR SR. Keď návrhom disponuje predseda NR SR požiada vládu SR o vyjadrenie k návrhu. Následne ako prvá o návrhu rokuje Legislatívna rada vlády. Potom nasleduje minister, do ktorého pôsobnosti patrí oblasť úpravy navrhovaného zákona. Ten predstaví návrh zákona vláde SR, a vláda vydá stanovisko do 30 dní. Zmeškanie lehoty zna-

mená, že sa rokuje o návrhu zákona bez stanoviska. Návrh zákona potom putuje na prerokovanie do Národnej rady SR. Postup v prípade výborov je obdobný ako pri poslaneckých návrhoch.

Navrhovaný zákon sa v Národnej rade SR prerokováva v troch čítaniach.

(Prvé čítanie) Ak je predložený návrh zákona, potom ho predseda NR SR zaradí do programu rokovania NRSR na najbližšiu schôdzu. Návrh musí doručiť všetkým poslancom NRSR, a to najmenej 15 dní pred schôdzou NR SR, v rámci, ktorej sa má uskutočniť prvé čítanie. Návrh zákona uvedie v pléne NR SR navrhovateľ (zástupca vlády SR, zástupca výboru NR SR alebo poslanec NR SR). Po uvedení v pléne sa koná diskusia o návrhu zákona. Počas diskusie tiež nazývanej rozprava sa nemôžu predkladať žiadne návrhy na zmeny a doplnky prerokovávaného zákona. V tomto bode sa hlasuje o návrhu zákona ako o celku, pričom:

1. NR SR vráti návrh zákona jeho navrhovateľovi na dopracovanie,
2. NR SR nebude vôbec pokračovať v rokovaní o návrhu zákona (teda ho úplne odmietne),
3. Návrh zákona postúpi do druhého kola a NR SR ho

bude prerokovávať v druhom čítaní.

(Druhé čítanie) V tomto štádiu procesu je možné už presadzovať konkrétne pripomienky a konkrétne podnety k návrhu zákona. O predloženom návrhu zákona rokujú výbory. Návrh zákona sa vždy pridelí ústavnoprávnemu výboru, a to z dôvodu, či je navrhované znenie zákona v súlade s konkrétnymi právnymi predpismi SR ale aj EU. O pridelení návrhu zákona ďalším výborom (podľa obsahu, ktorú navrhovaný zákon upravuje) rozhodne Národná rada SR na návrh predsedu parlamentu a určí, ktorý výbor bude gestorský. Gestorský výbor určí spravodajcu. Spravodajca má za úlohu podať výboru správu (obsahom správy je informácia o vyjadreniach, posudkoch a informáciách odborníkov, vedeckých ústavov alebo iných ustanovizní ...). Spravodajca taktiež navrhne uznesenie, či návrh zákona prijať alebo odmietnuť.

(Tretie čítanie) Obsahom tretom čítania v NRSR je hlasovanie, kedy poslanci hlasujú o návrhu zákona ako celku. Tretie čítanie sa obmedzí len na tie ustanovenia návrhu, ku ktorým boli prijaté pozmeňujúce a doplňujúce návrhy. V treťom čítaní môže poslanec navrhnuť výlučne len opravu legislatívno-technických a jazykových chýb. V treťom číta-

ní sa hlasovaním prijme zákon alebo ho NR SR hlasovaním odmietnutie. Ak odmietne návrh zákona v treťom čítaní potom platí šesť mesačná doba počas, ktorej sa nesmie rokovať o podobnom návrhu zákona. V rámci prvého a druhého čítania je možné, aby navrhovateľ aplikoval späťvzatie návrhu zákona. V treťom čítaní, by prípadné späťvzatie návrhu zákona musela odsúhlasiť Národná rada.

Vrátenie zákona prezidentom

Zákon schválený NR SR môže prezident vrátiť Národnej rade SR spolu so svojimi pripomienkami. Lehota na vrátenie je 15 dní odo dňa schválenia zákona. NR SR prerokuje pripomienky prezidenta, v rámci druhého a tretieho čítania, kedy na opätovné prerokovanie (vo výboroch) určí predse- da národnej rady lehotu. Hlasovanie prebieha v dvoch fá- zach, a to osobitne o pripomienkach a osobitne o zákone. Na opätovné schválenie zákona v Národnej rade je potrebná nadpolovičná väčšina všetkých. Ak je takýto zákon v Ná- rodnej rade schválený, musí byť vyhlásený v zbierke záko- nov a prezident ani iný štátny orgán už nemôže ovplyvniť jeho text.

Skrátené legislatívne konanie

Skrátené legislatívne konanie sa aplikuje len „za mimoriadnych okolností“. Ide o podobný postup ako v bežnom legislatívnom konaní s tým rozdielom, že lehoty, ktoré sa musia dodržať bežnom legislatívnom konaní sa v skrátrenom legislatívnom konaní dodržať nemusia (napr. návrh zákona netreba doručiť poslancom minimálne 15 dní pred schôdzou NR SR, ale aj neskôr). Zákon o rokovacom poriadku NR SR umožňuje aplikovať skrátенý legislatívny proces za podmienky „keď môže dôjsť k ohrozeniu základných ľudských práv a slobôd alebo bezpečnosti, alebo ak hrozia štátu značné hospodárske škody“.

Podpis, vyhlásenie a publikovanie zákonov prijatých NR SR

Zákony, ktoré boli prijaté NR SR podpisuje predseda NR SR, prezident SR a predseda vlády SR. Predseda NR SR najneskôr do 21 dní odo dňa prijatia zákona zašle zákon na vyhlásenie v Zbierke zákonov SR. Ministerstvo spravodlivosti SR je zodpovedné za vydávanie zákonov v zbierke zákonov. Dňom vyhlásenia v zbierke zákonov sa zákon stáva platným. Po vyhlásení zákona v Zbierke zákonov, zákon nadobudne

účinnosť 15. dňom, alebo dňom, ktorý je priamo v zákone uvedený ako začiatok účinnosti zákona. Táto lehota slúži na to, aby mal každý mal možnosť sa s obsahom nového zákona oboznámiť.

Legislatívny proces

a) upravuje postup tvorby všeobecne záväzných právnych predpisov, ktorými sú Ústava Slovenskej republiky, ústavné zákony, zákony, nariadenia vlády Slovenskej republiky, vyhlášky a opatrenia ministerstiev, ostatných ústredných orgánov štátnej správy, iných orgánov štátnej správy ich vyhlasovanie v Zbierke zákonov Slovenskej republiky,

b) upravuje postup pri vydávaní bulletinu Slovenskej advokátskej komory,

c) upravuje postup BOZP

Kontrolné otázky

Navrhovaný zákon sa v Národnej rade SR prerokováva:

- a) v jednom čítaní,
- b) v troch čítaniach,
- c) v utajovanom režime.

Skrátené legislatívne konanie sa aplikuje:

- a) len „za mimoriadnych okolností“,
- b) podľa potreby,
- c) vždy.

Zákony, ktoré boli prijaté Národná rada SR:

- a) verejný ochranca práv, prezident SR,
- b) predseda NR SR, prezident SR a predseda vlády SR,
- c) všetci poslanci.

Lehota na vrátenie zákon schváleného NR SR prezidentom SR spolu s pripomienkami je:

- a) rok,
- b) šesť mesiacov,
- c) 15 dní.

ĽUDSKÉ PRÁVA A SYSTÉM ICH OCHRANY

Medzinárodné mechanizmy na ochranu ľudských práv sa vyvíjali v rámci medzinárodného práva verejného hlavne po roku 1945. Do roku 1945 ochrana ľudských práv spadala do vnútornej jurisdikcie štátu. Tým pádom, v tejto oblasti medzinárodné právo nemohlo zasahovať. Z tohto pravidla však existovalo niekoľko výnimiek ako napríklad: ochrana práv utečencov, zákaz otroctva a obchodu s otrokmi, ochrana obetí ozbrojených konfliktov, ochrana žien a detí, ochrana niektorých hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv atď. V týchto oblastiach teda existovali určité zmluvné pravidlá medzinárodného práva i v období pred vznikom OSN v roku 1945, a to od roku 1919. Po roku 1945 dochádza k prelomeniu pravidla vnútornej jurisdikcie štátu v oblasti ľudských práv. Vzniká medzinárodné právo ľudských práv ako osobitné odvetvie medzinárodného verejného práva. Normy tohto odvetvia vznikali v nadväznosti na vznik medzinárodného spo-

ločenstva v rámci OSN. V tomto duchu má ľudská bytosť ako bytosť osobitnej povahy určité prirodzené ľudské práva univerzálneho charakteru, odvodené z prírody. Tieto práva sú neodňateľné, nescudziteľné, neporušiteľné a existujú nezávisle od štátnej moci. Konceptia medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv sa rozvíja v rámci Organizácie Spojených národov na celosvetovej úrovni, najmä v zmluvnej podobe. Zmluvné mechanizmy ochrany ľudských práv sú charakteristické v tom, že zakotvili komplexné katalógy ľudských práv a vytvorili kontrolné procedúry spolu s kontrolou príslušných orgánov. K aplikácii medzinárodného práva ľudských práv je potrebné povedať, že jeho mechanizmy majú subsidiárnu povahu vo vzťahu k vnútroštátnym právnym poriadkom, čo znamená, že každý jednotlivec musí pre nápravu svojich práv, pred tým ako sa obráti na medzinárodný orgán, vyčerpať dostupné vnútroštátne prostriedky.

Najčastejšie členenie katalógov ľudských práv je členenie z historického hľadiska. Toto členenie vychádza z generačného princípu, čo znamená, že ide o zadelenie podľa obdobia vzniku danej skupiny práv.

Prvú generáciu ľudských práv tvoria osobné, občianske

a politické práva ako, napr. právo na život, osobnú slobodu, na rovnosť pred zákonom, na nedotknuteľnosť obydlia, na slobodu náboženského vyznania, na slobodu vyjadrovania, na slobodu zhromažďovania a združovania, právo na účasť na správe verejných vecí, volebné právo a pod.

Ľudské práva **druhej generácie** predstavujú hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Sem patria hospodárske práva ako právo na prácu, na primeranú odmenu za rovnaký výkon, právo na združovanie sa v odborových organizáciách, právo na primeraný životný štandard, právo na sociálne zabezpečenie, na lekársku starostlivosť, právo na ochranu matky a dieťaťa, právo na vzdelanie a pod.

Tretia generácia ľudských práv je tvorená modernými právami (práva solidarity) napr. právo na rozvoj, právo na životné prostredie, právo na mier, právo národov na sebaučinenie, právo na odzbrojenie, právo na ochranu spotrebiteľa, právo na prístup k informáciám, práva príslušníkov menšín a pod.

Prelomenia monopolu k ľudským právam zo strany jednotlivých štátov a k vytvoreniu medzinárodného práva ľudských práv predstavovalo prijatie Charty OSN (1945). Na základe prijatej Charty OSN bolo vytvorených viace-

ro orgánov, ktoré kreovali, podporovali a zdokonaľovali rozvoj ľudských práv. Okrem toho mali na základe charty právomoc prešetrovať oznámenia o porušovaní ľudských práv. Komisia OSN pre ľudské práva o. i. pripravila všetky najvýznamnejšie dohovory a dokumenty OSN v oblasti ľudských práv. Od roku 2006 nahradila Komisiu OSN pre ľudské práva Rada OSN pre ľudské práva, ktorá má status pomocného orgánu Valného zhromaždenia OSN. Rada OSN pre ľudské práva prevzala právomoci Komisie ako celok, pričom ich sama upravila. Rada upravila procedúru individuálnych sťažností podľa vlastnej Rezolúcie. Rada navyše v duchu Rezolúcie zaviedla viacero mechanizmov kontroly a podpory ochrany ľudských práv. Pre účely riadenia a koordinácie orgánov OSN v oblasti ľudských práv došlo v roku 1993 k vytvoreniu osobitného orgánu, a to úradu Vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ktorý je pomocným orgánom Sekretariátu OSN. Na riešení problémov spojených s dodržiavaním ľudských problémov sa môžu podieľať i ďalšie hlavné orgány OSN, pokiaľ sa ich činnosť dotkne ľudsko-právnych otázok. Na ochranu ľudských práv prijalo OSN Všeobecnú deklaráciu ľudských práv (10.12.1948). Všeobecná deklarácia obsahovala široký katalóg občianskych,

politických, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Všeobecná deklarácia ľudských práv je právne nezáväzným dokumentom. Všeobecná deklarácia funguje ako záväzné výkladové pravidlo ustanovení Charty OSN v oblasti ľudských práv. Všeobecná deklarácia ďalej ovplyvnila štáty medzinárodného spoločenstva, jednak pri vytváraní medzinárodnej zmluvnej normotvorby v oblasti ľudských práv, ako aj pri formovaní vlastných vnútroštátnych právnych predpisov v danej oblasti. V rámci systému dotvoreného činnosťou OSN, jednotlivec požíva na medzinárodnej úrovni práva, ktoré sú konkrétne určené a požíva ich ako ľudská bytosť všeobecne, alebo ako bytosť v niektorej špecifickej kvalite (napr. žena, dieťa, pracovník, príslušník národnostnej menšiny, utečenec ...) Vo väčšine prípadov ide o práva individuálneho charakteru. Výnimkou sú napríklad národy. Tým patrí napr. kolektívne právo na sebaurčenie.

OSN prijala v súvislosti s úpravou otázky ľudských práv napríklad:

1. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966),
2. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966),

3. Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasevej diskriminácie (1965), Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979),
4. Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či inému ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu (1984),
5. Dohovor o právach dieťaťa (1989),
6. Dohovor o ochrane práv migrujúcich robotníkov a ich rodín (1990),
7. Dohovor o ochrane všetkých osôb pred núteným zmiznutím (2007),
8. Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (2007).

Okrem vyššie vymenovaných, ľudské práva upravujú aj dva medzinárodné pakty o ľudských právach z roku 1966. Prvým je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966). Predmetný pakt je doplnený o dva opčné protokoly. Pakt obsahuje podrobnejšiu úpravu občianskych a politických práv obsiahnutých vo VDLP. Pakt upravuje procedúru medzištátnych sťažností a spravodajskú procedúru. Opčný protokol upravuje postup individuálnych sťažností. Druhým je Medzinárodný pakt o hospodárskych,

sociálnych a kultúrnych právach (1966). Obsahuje takú formuláciu ľudských práv, ktorá nie je striktná a predpokladá voľnosť štátu pri ich realizácii podľa možností jednotlivých štátov. Najvýznamnejšími právami v dohovore sú právo na prácu, právo na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky, vrátane primeranej mzdy, právo na platenú dovolenku, právo zakladať odborové organizácie a združovať sa v nich a právo na štrajk, právo na sociálne zabezpečenie a pod.

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965). Predmetom úpravy je rasová diskriminácia. Definuje pojmy ako napríklad rasová diskriminácia, zakotvuje rozlišovanie pojmu občan štátu a cudzí štátny príslušník. Dohovor ďalej zakotvuje napríklad záväzok, že štátne orgány nebudú vykonávať, podporovať a obhajovať rasovú diskrimináciu alebo zakázať a odstrániť rasovú diskrimináciu vykonávanú ktoroukoľvek osobou, skupinou alebo organizáciou vrátane apartheidu.

Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979). Dohovor podporuje medzinárodnoprávnu ochranu práv žien. Definuje napríklad diskrimináciu žien. Zakotvuje povinnosť prijať ústavné a legislatívne úpravy

rovnosti mužov a žien. K opatreniam patrí napríklad záväzok vylúčiť diskrimináciu v politike a verejnom živote, zabezpečiť rovnaké práva mužov a žien vo vzťahu k štátnej príslušnosti, vo vzdelávaní, v zamestnaní, v manželstve a v rodinných vzťahoch. Podporuje tiež opatrenia smerujúce k ochrane materstva.

Dohovor o právach dieťaťa (1989). Upravuje celý rad práv detí ako napríklad zákaz obchodu z deťmi, oddeľovania detí od rodičov, práva v súvislosti s adopciou, zlučovanie rodín, zákaz vykorisťovania detí a pod.

Dohovor OSN proti mučeniu a inému krutému, neludskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu (1984). Jeho podstata tkvie v zabránení takého konania, ktoré nesie znaky mučenia alebo iného krutého, neludského a ponižujúceho zaobchádzania v zmysle dohovoru zo strany alebo za súhlasu štátnych orgánov. Zmluvné strany dohovoru sú povinné prijať dostatočne účinné opatrenia, ktoré majú legislatívny, súdneho alebo iný charakter.

Dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu genocídy (1948). Dohovor upravuje ochranu menšín (národnostných, etnických, jazykových a náboženských skupín...) pred konaním nesúcim znaky genocídou.

V rámci Rady Európy boli prijaté napríklad:

1. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950),
2. Európska sociálna charta (1961), Európsky dohovor o predchádzaní mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (1987),
3. Európska charta regionálnych a menšinových jazykov (1992),
4. Európsky rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín (1995),
5. Dohovor na ochranu ľudských práv a dôstojnosti ľudskej bytosti vzhľadom na biologické a lekárske aplikácie (1997).

V rámci ústavy sú ľudské práva upravené v druhej hlave pod názvom Základné práva a slobody. V rámci orientácie v ústave je treba poznať, že ústava má 9 hláv. Každá hlava sa venuje určitej oblasti. Hlavy sa vnútorne členia na väčšie celky, ktorými sú oddiely. A oddiely sú tvorené článkami, ktoré sa skladajú z odsekov a písmen.

V rámci druhej hlavy sa upravujú ľudské práva v prvom oddiele pod názvom Všeobecné ustanovenia – konkrétne Článok 12 (obsahuje všeobecné ustanovenia o základných

právach a slobodách) a článok 13 (ustanovuje ako a kedy je možné ukladať povinnosti s ohľadom na ľudské práva).

V rámci druhého oddielu - konkr. Článok 14 až Článok 25 sa riešia napríklad: spôsobilosť na práva, právo na život, nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, osobná sloboda, nútené práce alebo nútené služby, ľudská dôstojnosť, ochrana osobnej cti, dobrej povesti, právo na ochranu mena, právo vlastniť majetok, ochrana obydlia, listové tajomstvo,

sloboda pohybu a pobytu, sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery.

Tretí oddiel v rozsahu článku 26 až 32 je venovaný politickým právam ako napríklad:

sloboda prejavu a právo na informácie, právo vyjadrovať svoje názory,

petičné právo, právo zhromažďovať sa, právo združovať sa, právo zakladať politické strany a politické hnutia, právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí, volebné právo.

Štvrtý oddiel v rozsahu Článku 33 až 34 je venovaný právam národnostných menšín a etnických skupín. Piaty oddiel v rozsahu Článku 35 až 43 upravuje hospodárske práva ako napríklad: slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, právo na prácu, právo na spravodlivé a uspokojujúce pra-

covné podmienky, právo na zvýšenú ochranu zdravia pri práci a osobitné pracovné podmienky, primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, právo na ochranu zdravia, manželstvo, právo na vzdelanie, slobodu vedeckého bádania a umenia, právo prístupu ku kultúrnemu bohatstvu.

Šiesty oddiel v rozsahu Článku 44 až 45 sa venuje právu na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva, kam patria napríklad: právo na priaznivé životné prostredie, právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia a o príčinách a následkoch tohto stavu.

Siedmy oddiel sa venuje súdnej a inej právnej ochrane. Tam pod Článkami 46 až 50 patrí napríklad: právo domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde, právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom, právo odoprieť výpoveď, ak by ňou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe alebo blízkej osobe, právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných prietahov a v jeho prítomnosti a aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom.

Kontrolné otázky

Najčastejšie členenie katalógov ľudských práv je členenie z historického hľadiska na:

- a) prvú, druhú a tretiu generáciu ľudských práv,
- b) staroveké, stredoveké a novoveké práva ľudské práva,
- c) západoeurópske a východoeurópske ľudské práva,

Základné ľudské práva univerzálneho charakteru sú:

- a) počas života o ne môže človek prísť,
- b) sú podriadené štátnej moci

c) neodňateľné, nescudziteľné, neporušiteľné a existujú nezávisle od štátnej moci.

Koncepcia medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv sa výrazne rozvíjala:

- a) v rámci vzniku európskeho spoločenstva uhlia a ocele,
- b) v rámci Organizácie Spojených národov na celosvetovej úrovni,
- c) v rámci činnosti Európskeho prokurátora.

Modernými právami (právami solidarity) označujeme práva:

- a) tretej generácia ľudských práv,
- b) týkajúce sa ochrany vzdušného priestoru,
- c) na život.

Medzinárodné právo ľudských práv ma subsidiárnu povahu vo vzťahu k vnútroštátnym právnym poriadkom, čo znamená, že:

- a) každý jednotlivec musí pre nápravu svojich práv, pred tým ako sa obráti na medzinárodný orgán, vyčerpať dostupné vnútroštátne prostriedky,

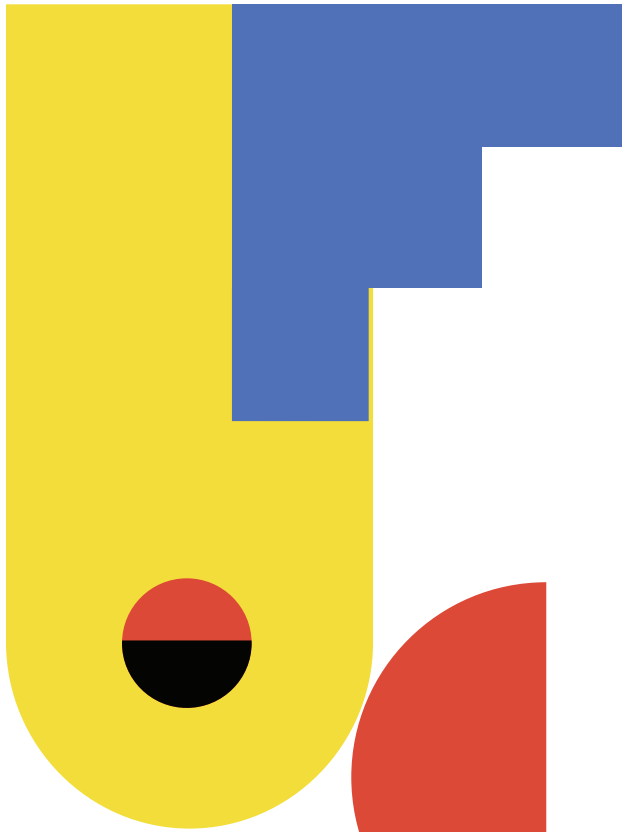
b) právny vnútroštátny právny poriadok má prednosť pred medzinárodným právom ľudských práv

c) vnútroštátny právny poriadok je rovnocenný medzinárodnému právu ľudských práv.

Príklad

Cudzinec prišiel na územie Slovenskej republiky. Snažil sa zamestnať s víziou, že si tu časom založí rodinu a zostane tu natrvalo. Jedného dňa ho polícia pri náhodnej kontrole zadržala z dôvodu, že mal pri sebe marihuanu, ktorú mal na liečebné účely. Pretože tento cudzinec pochádzal z krajiny, kde sa držanie a užívanie marihuany trestalo smrťou, bál sa o svoj život. Cudzinec vedel, že v jeho domovskej krajine odôvodnenie lekárskej potreby nie je akceptované a tak predpokladal, že sa tak stane aj na Slovensku. Nakoľko mu bol pridelený advokát ex offo, dozvedel sa hneď na prvom stretnutí, že trest smrti mu nehrozí v dôsledku toho, že v podmienkach slovenského právneho poriadku platia základné ľudské práva, medzi ktoré patrí aj právo na život, v dôsledku čoho, Slovenská republika upustila od trestu smrti.

KONTROLNÉ OTÁZKY

Záverečné kontrolné otázky

1. Bližšie popíšte právo a jeho špecifiká.
2. Bližšie charakterizujte odvetvia slovenského práva.
3. Bližšie vymedzte rozdiely medzi verejným a súkromným právom.
4. Bližšie charakterizujte funkcie trestného práva.
5. Bližšie charakterizujte problematiku vzniku pracovného pomeru.
6. Bližšie charakterizujte systém občianskeho práva.
7. Bližšie charakterizujte pojem právneho úkonu.
8. Bližšie charakterizujte pojem orgán ochrany práva.
9. Bližšie charakterizujte klasifikáciu orgánov ochrany práva.
10. Bližšie charakterizujte úlohy prokuratúry SR.
11. Bližšie popíšte legislatívny proces v SR.
12. Bližšie vysvetlite klasifikáciu ľudských práv.
13. Bližšie rozoberte existujúce systémy ochrany ľudských práv.

Správne odpovede kontrolných otázok

- Právo

Právny monizmus znamená, že:

a) v každej spoločnosti alebo štáte platí jeden právny systém na celej úrovni (v Slovenskej republike platí slovenský právny poriadok),

Dôležitým rozdiel medzi morálnou a právnou normou je, že:

a) za právnou normou stojí verejná moc/štát, ktorý v rámci svojich kompetencií je oprávnený a schopný dodržiavanie právnych noriem efektívne vynucovať,

Podobu a obsah právnej normy určuje:

b) vždy autorita, ktorej takúto právomoc spoločnosť alebo jej väčšina zverila,

Právne normy vytvárajú:

c) právny poriadok, teda určitý systém vzájomne rovnosti podradenosti alebo nadradenosti.

Podľa usporiadania právnych predpisov podľa stupňa ich právnej sily (od najvyššieho po najnižší) sú najvyšším právnym predpisom:

b) ústava a ústavné zákony, výsledky platného celoštátneho referenda,

- Odvetvia práva

Súbor všetkých platných právnych noriem, ktoré na seba nadväzujú a sú vo vzťahu nadriadenosti a podriadenosti, označujeme pojmom:

b) právny poriadok alebo systém práva,

Jednotlivé právne odvetvia sú tvorené:

a) právnymi predpismi,

Odvetvie práva charakterizujeme ako:

a) samostatný a ucelený celok právnych predpisov,

Medzi najstaršie pramene práva radíme napríklad:

c) Drakonove zákony, Chamurapiho zákonník.

Formálne pramene práva sú napríklad:

a) zákony, nariadenia, privilégia, právna obyčaj, teda ide o tie skutočnosti, ktoré prispeli nie len k vzniku práva ale aj k jeho forme,

- Rodinné právo

Rodičovské práva a povinnosti:

a) sú majetkové práva, zastupovanie detí, sústavná a dô-

sledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný
vývin maloletého dieťaťa,

Rozvod manželstva:

c) zákon umožňuje ak sú splnené konkrétne podmienky,

Vyživovacia povinnosť medzi rodičom a dieťaťom:

a) je stanovená zákonom,

Zákon okolnosti vylučujúce manželstvo:

a) konkrétne upravuje,

Pri rozvode manželstva súd skúma:

a) či je možné manželstvo obnoviť,

- Trestné právo

Trestné právo:

a) má ochrannú funkciu,

Skutková podstata jednotlivých trestných činov sa skladá:

c) subjektu, objektu, subjektívnej stránky, objektívnej stránky.

Trestné právo ako odvetvie verejného práva sa skladá z:

b) trestného práva hmotného a trestného práva procesného,

Trestné právo procesné upravuje:

a) procesnú stránku, ktorá spočíva v konkrétnom postupe alebo krokoch orgánov činných v trestnom konaní,

Každý spoločenský vzťah v osobitnej časti je chránený:

b) tzv. skutkovou podstatou trestného činu,

- Pracovné právo

Pracovná zmluva:

a) musí byť písomná,

Pracovný pomer zaniká:

c) dohodou, výpoveďou, okamžitým skončením, skončením v skúšobnej dobe.

Pracovná zmluva, aby bola platná, musí obsahovať:

a) druh práce, na ktorý sa zamestnanec prijíma a jeho stručná charakteristika, miesto výkonu práce (obec, časť obce alebo inak určené miesto), deň nástupu do práce, mzdové podmienky, ak nie sú dohodnuté v kolektívnej zmluve,

Hlavnou funkciou pracovného práva je:

c) zabezpečenie ochrany práv ako zamestnancov, tak aj zamestnávateľov a regulácia ich vzájomných vzťahov.

Pracovný pomer sa zakladá:

a) písomnou pracovnou zmluvou medzi zamestnávateľom a zamestnancom,

- Občianske právo

Preklúzia znamená, že:

c) uplynutím času zaniká nielen právny nárok, ale aj subjektívne právo (oprávnenie), pretože v stanovenej prepadnej lehote sa neuplatnil potrebný právny úkon.

Objektívna právna zodpovednosť:

a) je zodpovednosť za protiprávny stav, a to bez ohľadu na jeho zavinenie,

Náležitosti právneho úkonu sú:

c) subjekt, vôľu, prejav vôle, objekt právneho úkonu.

Právna zodpovednosť je:

b) zodpovedať subjektu práva za svoje správanie/konanie v podobe povinnosti niesť dôsledky svojho správania/konania,

Na rozdiel od trestného práva je občianske právo postavené na zásade:

a) rovnosti strán,

- Orgány ochrany práva

Základným poslaním advokácie podľa zákona je:

b) pomoc pri uplatňovaní ústavného práva fyzických osôb na obhajobu a ochrane ostatných práv a záujmov fyzických osôb a právnických osôb v súlade s Ústavou SR, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi,

Medzi kompetencie notára patrí napríklad:

a) overovanie podpisov,

Úlohy pomocných orgánov pri nútenom výkone rozhodnutí zohráva:

a) obec, resp. jej zástupca,

Medzi orgány právnych služieb možno zaradiť predovšetkým:

b) advokátov, Centrum právnej pomoci, mediátorov a daňových poradcov,

Do skupiny patrónnych orgánov možno zaradiť predovšetkým:

c) súd, prokuratúru a ministerstvo spravodlivosti SR.

- Legislatívny proces

Navrhovaný zákon sa v Národnej rade SR prerokováva:

b) v troch čítaniach,

Skrátené legislatívne konanie sa aplikuje:

a) len „za mimoriadnych okolností“,

Zákony, ktoré boli prijaté Národná rada SR:

b) predseda NR SR, prezident SR a predseda vlády SR,

Lehota na vrátenie zákon schváleného NR SR prezidentom SR spolu s pripomienkami je:

c) 15 dní.

- Ľudské práva, systém ich ochrany

Najčastejšie členenie katalógov ľudských práv je členenie z historického hľadiska na:

a) prvú, druhú a tretiu generáciu ľudských práv,

Základné ľudské práva univerzálneho charakteru sú:

c) neodňateľné, nescudziteľné, neporušiteľné a existujú nezávisle od štátnej moci.

Koncepcia medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv sa výrazne rozvíjala:

b) v rámci Organizácie Spojených národov na celosveto-

vej úrovni,

Modernými právami (právami solidarity) označujeme práva:

a) tretej generácia ľudských práv,

Medzinárodné právo ľudských práv ma subsidiárnu povahu vo vzťahu k vnútroštátnym právnym poriadkom, čo znamená, že:

a) každý jednotlivec musí pre nápravu svojich práv, predtým ako sa obráti na medzinárodný orgán, vyčerpať dostupné vnútroštátne prostriedky,

Bibliografia

Blaho, Peter - Haramia, Ivan - Židlická, Michaela. Základy rímskeho práva. Bratislava: MANZ, 1997. 483 s. ISBN 80-85719-07-X

Bröstl, Alexander - Dobrovičová, Gabriela - Kanárik, Imrich. Základy štátovedy, Košice: Právnická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1997, s. 125. ISBN 80-7097-358-7.

Čentěš, Jozef a kol. Trestný poriadok : Veľký komentár. 5. aktualiz. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, 2022. 1083 s. ISBN 978-80-8155-109-3.

Drgonec, Ján. Ústava Slovenskej republiky : Komentár. 3. preprac. a rozš. vyd. Šamorín: Heuréka, 2012. 1620 s. ISBN 80-89122-73-8.

Ivor, Jaroslav a kol. Trestné právo procesné. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.

Krsková, Alexandra. Štát a právo v európskom myslení. Bratislava: IURA EDITION, 2002. 496 s. ISBN 80-89047-52-1

Lazar, Ján a kol. Občianske právo hmotné 1 : Všeobecná časť : Rodinné právo : Vecné práva : Dedičské právo. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2018. 726 s. ISBN 978-80-89635-35-1.

Luby, Štefan. Dejiny súkromného práva na Slovensku. 2. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2002. 626 s. ISBN 80-89047-48-3.

Mašľanyová, Darina a kol. Trestné právo hmotné : Všeobecná a osobitná časť. 3. aktualiz. a dopln. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. 642 s. ISBN 978-80-7380-772-6.

Mašľanyová, Darina - Szabová, Eva a kol. Trestné právo hmotné : Všeobecná a osobitná časť. 4. aktualiz. a dopln. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. 654 s. ISBN 978-80-7380-862-4.

Procházka, Radoslav - Káčer, Marek. Teória práva. Bratislava: C. H. Beck, 2013. 290 s. ISBN 978-80-89603-14-5

Prusák, Jozef. Teória práva. 2. vydanie, Právnická fakulta UK v Bratislave. 308 s. ISBN 80-7160-146-2

Rebro, Karol. Latinské právnické výrazy a výroky. Bratislava: IURA EDITION, 1995. 301 s. ISBN 80-88715-20-2.

Svák, Ján. Organizácia a činnosť orgánov ochrany práva. Bratislava: Vyd. odd. Právnickej fakulty UK, 1995. 108 s. ISBN 80-7160-078-4.

Svák, Ján - Cibulka, Lubor. Ústavné právo Slovenskej republiky : Osobitná časť. 5. aktualiz. vyd. Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013; Žilina: EUROKÓDEX, 2013. 712 s. ISBN 978-80-8155-006-5.

Vyšný, Peter. Svetové dejiny štátu a práva. 2. podst. preprac. a rozš. vyd. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019; Bratislava: VEDA, 2019. 370 s. ISBN 978-80-568-0195-

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení
niektorých zákonov

(c) 2024 FSV UCM

VÝCHOVA K DEMOKRATICKÉMU OBČIANSTVU
A KRITICKÉMU MYSLENIU.

PRÁVO

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED ÜCM v Trnave

Publikácia študentom stredných škôl umožňuje rozvinúť kritické myslenie, analytické schopnosti a schopnosť pochopiť komplexné politické súvislosti, nakoľko tie za posledné tri desaťročia prešli zásadnými dynamickými zmenami. Študentom ponúka možnosť objaviť, ako politika ovplyvňuje ich každodenný život, a ako môžu sami aktívne participovať v demokratickom procese.

